

Omgevingsvisie 1.0 Súdwest-Fryslân

Gemeente Súdwest-Fryslân

16 maart 2021

Omgevingsvisie 1.0 Súdwest-Fryslân:

Gemeente Súdwest-Fryslân

16 maart 2021

Rapportnummer:	P01503
IMRO-identificatienummer:	--
Datum:	16 maart 2021
Opdrachtgever:	Gemeente Súdwest-Fryslân
Projectteam BRO:	SdG, DB, GvdS, RvO, LW
Trefwoorden:	--
Bron foto kaft:	
Beknopte inhoud:	--

BRO
Hoofdvestiging
Bosscheweg 107
5282 WV Boxtel
T +31 (0)411 850 400
E info@bro.nl

Inhoudsopgave	pagina
1. OMGEVINGSVISIE 1.0	3
1.1 Door en voor de mienskip	3
1.2 Vijf thema's	4
1.3 Leidende principes	4
1.4 Werkwijze: iedereen doet mee!	7
1.5 Een dynamische Omgevingsvisie 1.0	9
2. GEZONDE VITALE MENSEN IN EEN GEZONDE EN VEILIGE OMGEVING	11
2.1 Ambitie Súdwest-Fryslân	11
2.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving	11
2.3 Wat doet Súdwest-Fryslân	13
2.3.1 Inrichting leefomgeving	13
2.3.2 Goede milieukwaliteit	15
2.4 Agenda Gezonde, vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving	
3. STERKE KERNWAARDEN: CULTUREEL ERFGOED, NATUUR, WEIDS EN WATERRIJK LANDSCHAP	20
3.1 Ambitie Súdwest-Fryslân	20
3.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving	21
3.3 Wat doet Súdwest-Fryslân	22
3.3.1 Waardevolle leefomgeving	22
3.3.2 Gezonde ecosystemen en biodiversiteit	24
3.3.3 Schoon, aantrekkelijk en voldoende water	24
3.4 Agenda Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap	27
4. VEERKRACHTIGE EN LEEFBARE WIJKEN, DORPEN EN STEDEN	29
4.1 Ambitie Súdwest-Fryslân	29
4.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving	30
4.3 Wat doet Súdwest-Fryslân	31
4.3.1 Inclusieve en toegankelijke woonomgeving	31
4.3.2 Duurzame werkgelegenheid	33
4.3.3 Duurzame en veilige vervoerssystemen	35
4.4 Agenda Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden	36
5. VITAAL EN AANTREKKELIJK LANDSCHAP	38
5.1 Ambitie Súdwest-Fryslân	38
5.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving	40
5.3 Wat doet Súdwest-Fryslân	41
5.3.1 Duurzame landbouw en voedsel	41
5.3.2 Circulaire economie en duurzame infrastructuur	
5.4 Agenda Vitaal en aantrekkelijk landschap	44

6. DUURZAAM, ENERGIENEUTRAAL EN KLIMAATADAPTIEF	47
6.1 Ambitie Súdwest-Fryslân	47
6.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving	48
6.3 Wat doet Súdwest-Fryslân	49
6.3.1 Samenhang tussen de transities en integraal werken	49
6.3.2 Schone energie	50
6.3.3 Weerbaarheid	51
6.4 Agenda Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief	52
7. IDEEKAARTEN DEELGEBIEDEN	55
8. VERVOLG & VERANTWOORDING	79
8.1 Gesprek Mienskip en formele inspraak	79
8.2 Vervolg Omgevingsvisie 1.0 en relatie B&W en Raad	79
8.3 Kostenverhaal	80
8.4 Afweging milieueffectrapportage en toepassen milieubeginselen	83
BIJLAGE 1: OPBRENGST RONDJE SÚDWEST	85
3.1 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving’	85
3.2 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap’	85
3.3 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden’	86
3.4 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘Vitaal en aantrekkelijk landschap’	87
3.5 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief’	87
BIJLAGE 2: KOSTENVERHAAL	89
BIJLAGE 3: BRONNENOVERZICHT & DEFINITIES	90

1. OMGEVINGSVISIE 1.0

1.1 Door en voor de mienskip

Met het 'Rondje Súdwest' legden de inwoners van Súdwest-Fryslân in het voorjaar van 2019 de basis voor de Omgevingsvisie 1.0. Deze gemeentelijke visie schetst de ontwikkelingsrichting voor de woon-, werk- en leefomgeving voor een lange periode. [Klik hier voor het filmpje >](#)

De ambitie van de raad voor de Omgevingsvisie 1.0

De Omgevingsvisie Súdwest-Fryslân helpt om keuzes te maken bij ontwikkelingen die de fysieke leefomgeving beïnvloeden. In Súdwest-Fryslân geldt: 'Denk vanuit de klant en de initiatiefnemer'. Daarom staat het bieden van duidelijkheid voorop. We denken bij de Omgevingsvisie vanuit ambities en mogelijkheden. Daarbij zijn juridische kaders niet leidend. We houden het simpel en zijn uitnodigend. Zoek elkaar op en maak visies en plannen samen.'

De Omgevingsvisie 1.0 nodigt uit tot ontwikkelingen: het is dé rode draad voor gemeentelijke activiteiten in de fysieke leefomgeving. Deze visie, de omgevingsprogramma's en het omgevingsplan vormen een duidelijk handvat. Daarmee kan de gemeente beoordelen of ontwikkelingen en projecten bij Súdwest-Fryslân passen. Zo helpt een Omgevingsvisie bij het soepel doorlopen van de procedures.

Naast de resultaten van het Rondje Súdwest is bestaand actueel beleid gebruikt bij het opstellen van de Omgevingsvisie 1.0. [Klik hier voor een overzicht van de gebruikte bronnen >](#) (bijlage 3 in dit pdf-bestand). Hier staat ook van de vaak voorkomende begrippen 'omgevingskwaliteit' en 'kernwaarden' een omschrijving.

Een integrale Omgevingsvisie 1.0

De Omgevingsvisie 1.0 gaat over belangrijke onderwerpen als gezondheid, veiligheid, omgevingskwaliteit, bereikbaarheid en economie. Denk ook aan meer sociale thema's als inclusiviteit, leefbaarheid en arbeidsmarktbeleid. De inwoners keken tijdens het Rondje Súdwest ook zo breed naar de toekomst. Iedereen was welkom om mee te denken over deze onderwerpen.

Er waren vijf avondbijeenkomsten in diverse plaatsen. Er waren gastlessen voor kinderen op school. De 'Omgevingsbus' heeft een ronde gemaakt. Daarnaast is vanuit de bedrijven gesproken met een klankbordgroep. In totaal hebben ruim 450 mensen tussen 10 en 90 jaar oud meegedacht.

Met (keten)partners

Bij het maken van de Omgevingsvisie 1.0 zijn diverse (keten)partners betrokken. Dat zijn de buurgemeenten, GGD, Veiligheidsregio Fryslân, Staatsbosbeheer, LTO, Fumo, Wetterskip Fryslân en Accolade woningbouw. [Lees hier de verslagen van deze overleggen >](#). Ook bij de verdere doorontwikkeling van de Omgevingsvisie en de uitwerking richting (gebieds)agenda's, de Omgevingsprogramma's en het Omgevingsplan, blijven we samenwerken. Samen staan we sterk!

1.2 Vijf thema's

De opbrengst van het Rondje Súdwest bood veel input voor de Omgevingsvisie 1.0. Die bestaat uit vijf thema's:

1. gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving;
2. sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap;
3. veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden;
4. vitaal en aantrekkelijk landschap;
5. duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief.

[Klik hier voor het verslag van het Rondje Súdwest >](#)

1.3 Leidende principes

Súdwest-Fryslân: de gezondste gemeente van (Noord-)Nederland

De gezondheid van de inwoners van Súdwest-Fryslân is vrij goed. Daarnaast is de sociale samenhang sterk. Dat is een teken dat het hier fijn wonen is. Súdwest-Fryslân wil de gezondste gemeente van (Noord-)Nederland worden.

Súdwest-Fryslân werkt aan:

- het voorkomen van (vermijdbare) bedreigingen voor de gezondheid;
- het bevorderen van de veerkracht en regie van haar inwoners over hun eigen gezondheid en gezondheidsbeleving.

Dat doet Súdwest-Fryslân door een gezonde leefstijl te ondersteunen. Daarnaast stimuleert Súdwest-Fryslân sport en beweging en moedigt sociale ontmoeting aan. Ook zijn er preventieprogramma's in samenwerking met de eerstelijnszorg. Door de vergrijzing is er veel aandacht voor ouderen. Tegelijkertijd vergeet Súdwest-Fryslân haar jongeren niet.

Geluk én brede welvaart op 1

De provincie Fryslân zet geluk voor de huidige en volgende generaties Friezen op 1! [Klik hier voor de provinciale Omgevingsvisie >](#) Súdwest-Fryslân onderstreept dit en voegt daar 'brede welvaart' aan toe. Geluk komt voort uit de directe leefomgeving en het dagelijks leven. Denk aan een baan hebben, veiligheid voelen en fijne contacten met anderen hebben.

In 2019 scoorde Súdwest-Fryslân samen met de Fryske Marren op het gebied van brede welvaart [de tweede plaats in Nederland >](#) De ambitie van Súdwest-Fryslân is de eerste plaats! Súdwest-Fryslân wil een gemeente zijn waar het goed en duurzaam wonen, werken en genieten is.

Volop genieten in Súdwest-Fryslân

In Súdwest-Fryslân is het écht genieten. Om er te wonen en te recreëren. En er is voor alle leeftijden van alles te zien en te beleven. In de directe woonomgeving kun je genieten van de rust en de ruimte. Er zijn paden genoeg om erop uit te gaan, te ontspannen en de frisse lucht op te snuiven. En in Súdwest-Fryslân kun je genieten van het schone water in de meren.

In Súdwest-Fryslân beleef je de geschiedenis met het erfgoed. Dat vertelt de verhalen van het verleden. Súdwest-Fryslân koestert dit allemaal. Je hoort in Súdwest-Fryslân het Frysk. Je proeft van traditionele sporten als Skûtsjesilen, kaatsen of fierljeppen. En je voelt de historie.

Súdwest-Fryslân bruist letterlijk met maar liefst zes unieke fontein. Internationaal bekende kunstenaars hebben deze bijzondere waterkunstwerken ontworpen. Ook bruisend zijn de diverse evenementen. Bijvoorbeeld de Heamiel in Bolsward, de Fiets Elfstedentocht, de Strontweek of de Veekeuringsdag in Workum.

Elk jaar is in Workum 'de Dutch Youth Regatta'. Dit is een internationale zeilwedstrijd voor de jeugd op het IJsselmeer. Het is fantastisch om het kleurrijke vertrek en aankomst aan het begin en eind van de dag te aanschouwen. Elk jaar starten de Iepen Fryske Kampioenskippen Skûtsjesilen (IFKS) en Hylper Hurdsilerij voor de kust van Hindeloopen. Tijdens de bekende Sneekweek zijn er zeilwedstrijden op het Sneekermeer en jong en oud geniet in het centrum van (muziek)activiteiten en festiviteiten.

Sterke kernwaarden

Cultureel erfgoed, natuur, water en het open, veelal agrarisch, landschap zijn de belangrijkste kernwaarden van Súdwest-Fryslân. Die bepalen de identiteit. Bij ontwikkelingen wil Súdwest-Fryslân deze kernwaarden in een goede staat doorgeven aan toekomstige generaties. Ze vormen het natuurlijk kapitaal en ook in de toekomst de basis voor een krachtig en uniek Súdwest-Fryslân.

Súdwest-Fryslân is de grootste gemeente van Nederland. Er wonen 89.987 mensen (Bron: gemeentelijke administratie op 1 januari 2020). De oppervlakte telt 908 vierkante kilometer, waarvan 578 vierkante kilometer land en 330 vierkante kilometer water. Súdwest-Fryslân telt 89 officiële plaatsen (kernen) en 83 dorpen. Zes van de Friese elf steden liggen in Súdwest-Fryslân. Wy binne grutsk op ús gemeente!

Súdwest-Fryslân is onlosmakelijk verbonden aan de regio (Noord-)Nederland. Kijk alleen maar naar het landschap, de ontstaansgeschiedenis, de netwerken van vrienden en familie en het functioneren van de woning- en arbeidsmarkt. Súdwest-Fryslân vormt een sterk samenhangend geheel met de gemeenten in de regio. Alleen samen kunnen we belangrijke maatschappelijke doelen bereiken.

Súdwest-Fryslân4GlobalGoals

Samen staan we voor de wereldwijde agenda tot 2030. Het gaat daarbij op om de 17 SDG's (duurzame ontwikkeldoelen). Deze doelen lijken abstract. Maar schijn bedriegt. Want ze hebben allemaal een sterke relatie met het dagelijks werk van de gemeente. En met het dagelijks leven van de inwoners.

De kracht van de SDG's is dat die uitgaan van een integrale aanpak. Daarbij zijn de fysieke, sociale en economische aspecten met elkaar in balans. Alleen deze samenhang bereikt een duurzame ontwikkeling. Dit staat ook centraal in de Omgevingswet.

Daarom heeft Súdwest-Fryslân de 17 SDG's gekoppeld aan de opgaven uit de nationale Omgevingsvisie. Dat gebeurde in een praktijkproef met de VNG. Dit leidde tot 12 onderwerpen. Het hieruit voortgevloeide 'Kompas voor de omgeving' is voor Súdwest-Fryslân op maat gemaakt. Hierin staan de vijf thema's uit het Rondje Súdwest centraal. Het themakompas geeft na afloop van ieder hoofdstuk in grijze vakken de subdoelen van de SDG's (als afgeleide van de internationale doelen) als handvat naar het dagelijks beleid en de activiteiten van de gemeente.

Belangrijke vraagstukken

Er komen veel grote en belangrijke vraagstukken op Súdwest-Fryslân af. Denk aan de energietransitie, de klimaatadaptatie en de verduurzaming van de landbouw waarbij we met elkaar inzetten op meer gezonde voeding, een gezonde leefomgeving, circulariteit, omgevingskwaliteit en een energiek ondernemersklimaat. Súdwest-Fryslân bekijkt alles in samenhang. Dit is een kans. Zo biedt de energietransitie bijvoorbeeld economische perspectieven voor het Friese bedrijfsleven.

1.4 Werkwijze: iedereen doet mee!

Súdwest-Fryslân vindt het belangrijk om te werken aan een aantrekkelijke omgeving. Mét de mienskip. Een omgeving waar het fijn wonen, leven en vestigen is. De gemeente stelt daarvoor middelen beschikbaar. Ook denkt Súdwest-Fryslân mee over mogelijkheden. De gemeente staat open voor (gebiedsgericht) maatwerk. De gemeenschap pakt het op. Súdwest-Fryslân maakt daarbij gebruik van de ruimte die het beleid biedt. De denk- en werkwijze is:

1. Samen plannen maken

Dit vraagt om overleg en om een goed, zorgvuldig proces. Dat zorgt voor een situatie met kwaliteit. Súdwest-Fryslân ontwikkelt hiervoor nieuwe instrumenten. Het doel? Goede, soepele processen. Denk aan het vroegtijdig met elkaar in gesprek en aan de slag gaan. En aan het werk maken van een goede waardering van de kernwaarden. Zodat Súdwest-Fryslân die op een goede manier kan meenemen bij nieuwe ontwikkelingen. Cultureel erfgoed, natuur, water en het open landschap zijn de kernwaarden van Súdwest-Fryslân. Die vragen ook in de toekomst om koestering. De kernwaarden dienen als inspiratie bij nieuwe plannen en bij het omgaan met de maatschappelijke opgaven, zoals de energiestrategie en klimaatadaptatie. Samen kijken we naar kansen (bijvoorbeeld vanuit het Rijk). We trekken samen op en bundelen krachten. Ook binnen de kernen moeten we elkaar weten te vinden.

Súdwest-Fryslân:

- Zet in op energie uit de gemeenschap
- Gaat uit van mogelijk maken.
- Laat niemand achter.
- Heeft oog voor rechtvaardigheid en een eerlijke verdeling
- Versterkt de zelfbeschikking van de Mienskip
- Helpt om het samen te doen; van zelfbeschikking naar 'samenbeschikking'
- Werkt vanuit synergie.
- Richt zich op taken waar wij invloed op hebben.
- Werkt aan een energiek ondernemersklimaat
- Doet wat we aan kunnen.
- Gaat uit van onze eigen kracht.
- Wil ons geluk behouden
- Is toekomstgericht

2. De leefomgeving is van ons allemaal

Gezond en veilig

Súdwest-Fryslân zet in op een gezonde en veilige leefomgeving. Die is van iedereen. Iedereen mag meepraten over zaken die de leefomgeving aangaan. Door goed te luisteren kan Súdwest-Fryslân veel voor inwoners en bedrijven mogelijk maken. En daarmee positief bijdragen aan gevoelens van gezondheid, veiligheid én genieten!

In beweging

Súdwest-Fryslân nodigt uit tot bewegen! Voorkomen van (gezondheid)problemen is beter dan genezen. Daarom zet Súdwest-Fryslân in op een gezonde stijl van leven. Dat betekent:

- veel beweging;
- voldoende (financiële) mogelijkheden;
- voldoende vaardigheden;
- waardevolle relaties.

Dat hoort allemaal thuis bij de aanpak 'Positieve gezondheid' die Súdwest-Fryslân volgt.

Duurzaam en circulair

Ontwikkelingen moeten de bodem, het water, het klimaat en de luchtkwaliteit minder belasten. Ook mogen natuurlijke grondstoffen niet opraken. (Niet) afbreekbaar afval is niet gewenst. Hoe kun je dat voorkomen als de ontwikkeling aan het einde van zijn gebruiksperiode/verouderd is? Deze vraag speelt bij de start van een ontwerp en bij de inpassing van nieuwe ontwikkelingen. Is verwijdering of (makkelijk) opnieuw gebruiken mogelijk?

Súdwest-Fryslân vindt duurzame rechtvaardigheid belangrijk. Ontwikkelingen vragen om een eerlijke verdeling van de lusten, lasten en zeggenschap. Bijvoorbeeld bij het inpassen van de maatschappelijke opgaven. Súdwest-Fryslân past in het algemeen bij alle ontwikkelingen de milieubeginselen toe uit artikel 3.3 van de Omgevingswet. Dat zijn:

- het voorzorgsbeginsel;
- preventief handelen;
- bestrijding aan de bron;
- de vervuiler betaalt.

Súdwest-Fryslân verwacht dit ook van ontwikkelaars.

3. Veranderkracht

Súdwest-Fryslân denkt bij nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen in oplossingen. Er is veel mogelijk. Belangrijke voorwaarde is dat inwoners in de omgeving de initiatieven dragen. Inzet op energie vanuit de gemeenschap en een frisse ondernemersgeest.

Een andere belangrijke voorwaarde is dat in een vroeg stadium oog is voor de kansen en kenmerken van het gebied. Denk daarbij aan de kernwaarden van het landschap en aan de bodem. Ook dit is onderwerp van gesprek bij het 'Samen plannen maken'.

4. Integraal en simpel en maatwerk als het kan

Er komen veel grote en belangrijke vraagstukken op Súdwest-Fryslân af. Denk aan de energietransitie, de klimaatadaptatie en de verduurzaming van de landbouw. En: circulariteit, een gezonde leefomgeving en de omgevingskwaliteit. Súdwest-Fryslân kijkt alles in samenhang. Hoe kan je bijdragen aan andere ambities en wensen in een gebied? Súdwest-Fryslân stimuleert dat al aan het begin van een project of ontwikkeling. Dat vraagt om samenhangend werken

en denken in win-win kansen. Er is ruimte om te experimenteren en ontwerpend onderzoek. Súdwest-Fryslân hecht hierbij waarde aan slimme, creatieve combinaties, lokale betrokkenheid en zorgvuldig ruimtegebruik.

Súdwest-Fryslân werkt gebiedsgericht. Dit betekent dat ontwikkelingen gebeuren op de meest geschikte plek. Aandachtspunten zijn de waterhuishouding, verkeersontsluiting, ecologie, ondergrond en kernwaarden van het landschap. De uitdaging is om de waarden, opgaven en wensen in een gebied goed met elkaar te verbinden. Kennis van lokale partijen, inwoners en kennisinstellingen vormen de basis.

5. Minder regels, kortere procedure

De één droomt van het bouwen van een eigen huis. De ander wil iemand die luistert naar een veelvoorkomende ergernis. Súdwest-Fryslân gaat in gesprek met inwoners. Het doel: dat wat inwoners en bedrijven willen op een verantwoordelijke manier mogelijk maken. Er is volop ruimte voor initiatief. De gemeente heeft vertrouwen in de initiatiefnemers. Súdwest-Fryslân blijft zo leren en innoveren. Als het nodig is, past Súdwest-Fryslân processen en regels aan en schrapt overbodige regels. De dienstverlening verbetert continu. Data science en digitale informatiesystemen dragen daaraan steeds vaker bij.

1.5 Een dynamische Omgevingsvisie 1.0

De samenleving vraagt om een flexibele overheid. Ontwikkelingen volgen elkaar snel op. Wat vandaag is bedacht, kan morgen alweer achterhaald zijn. Dat vraagt om een flexibele en dynamische Omgevingsvisie. Súdwest-Fryslân regelt het als er aanpassingen in de Omgevingsvisie 1.0 nodig zijn. Periodiek vindt er evaluatie plaats, waarbij de inwoners betrokken worden.

Súdwest-Fryslân speelt met haar Omgevingsvisie 1.0 in op de Omgevingswet die op 1 januari 2022 in werking treedt. Volgens deze Omgevingswet moet iedere gemeente een Omgevingsvisie maken. *De Omgevingswet is gericht op “het in onderlinge samenhang bereiken en in stand houden van een veilig, gezonde fysieke leefomgeving met een goede omgevingskwaliteit, en het doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.” (Artikel 1.3 van de Omgevingswet).*

Mensen wonen met veel plezier in Súdwest-Fryslân. De inwoners gaven dat tijdens het Rondje Súdwest aan. Maar: het is niet alleen ‘rozengeur en maneschijn’. Er zijn zeker aandachtspunten voor de toekomst. Niet alle ontwikkelingen en maatschappelijke opgaven passen ‘zomaar’ in het mooie landschap. Het is daarom belangrijk om samen alert te blijven en keuzes te maken.

De inwoners riepen tijdens het Rondje Súdwest op: “Durf als gemeente koers te bepalen. Wees transparant, betrek ons en blijf er samen met ons de schouders onder zetten.” Neem verantwoordelijkheid, blijf communiceren en de gemeenschap betrekken óók bij uitvoeringsplannen.

Deze handschoen pakt Súdwest-Fryslân graag samen met inwoners en (keten)partners op!

Leeswijzer

Deze Omgevingsvisie 1.0 bestaat uit een inleiding, thematisch deel, gebiedsgericht deel en afsluitend deel over het vervolg. Het thematisch deel gaat in op de vijf thema's:

1. gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving;
2. sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap;
3. veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden;
4. vitaal en aantrekkelijk landschap;
5. duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief.

Elk thema start met de ambities, waarbij Súdwest-Fryslân aangeeft hoe ze hieraan werkt. Het 'Kompas voor de omgeving' is voor de gemeente op maat gemaakt. Daarin staan onder meer de SDG's (duurzame ontwikkeldoelen) (zie paragraaf 1.3). Deze kompas vormt de spil van deze onderdelen.

Het gebiedsgerichte deel (zie H7) beschrijft de thematische opgaven en aandachtspunten voor de zes deelgebieden.

2. GEZONDE VITALE MENSEN IN EEN GEZONDE EN VEILIGE OMGEVING

2.1 Ambitie Súdwest-Fryslân

De omgeving waarin wij wonen, werken en leven beïnvloedt onze gezondheid. De uitbraak van het coronavirus in 2020 maakt dat pijnlijk duidelijk. Wat is een gezonde leefomgeving? Er is niet 1 antwoord op deze vraag. Veel factoren spelen een rol. Zoals het voorkomen van situaties die het milieu bedreigen. Denk ook aan voldoende ruimte om te bewegen. En aan een fraaie, groene omgeving waar jij je fijn voelt. Súdwest-Fryslân wil de gezondheidsverschillen verkleinen. De inzet is een brede welvaart. Het is daarvoor belangrijk om bruggen te slaan tussen de generaties.

Súdwest-Fryslân werkt vanuit de aanpak van 'Positieve gezondheid'. [Lees daarover hier meer >](#) Hierbij staan het beschermen en het bevorderen van de gezondheid centraal. Súdwest-Fryslân werkt daarom aan een omgeving die stimuleert tot bewegen. Een omgeving die voldoende groen is. Die plek biedt voor ontmoeten. En veilig, schoon, opgeruimd en toegankelijk is. Hierdoor is het makkelijker voor iedereen om gezonder te leven én gezondere keuzes te maken. Bijna zónder erbij na te denken.

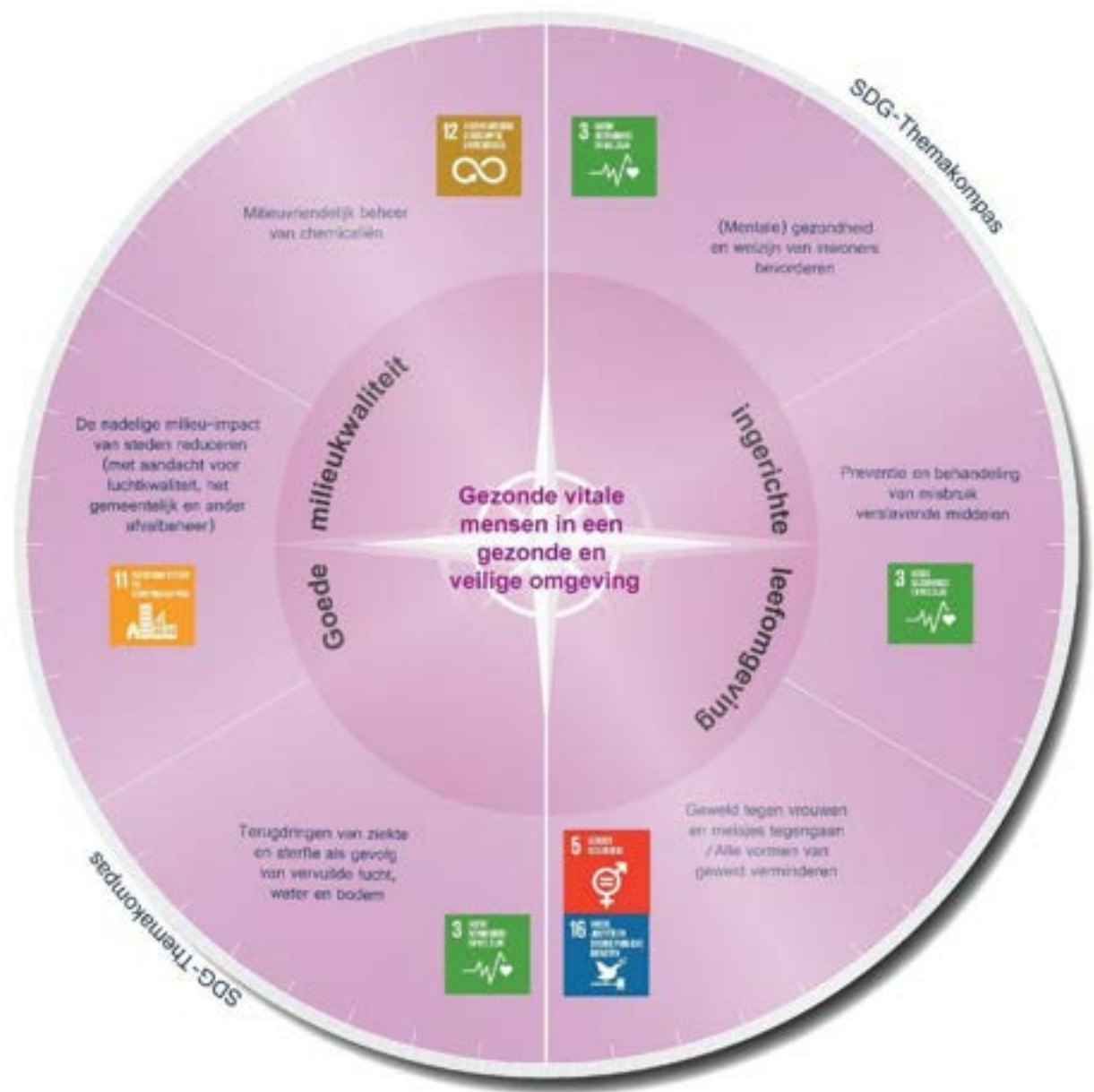
2.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving

Súdwest-Fryslân gebruikt twee leidraden voor de Omgevingsvisie 1.0. Dat zijn de SDG's en de opbrengst van het Rondje Súdwest. [Klik hier voor de introductie, onderdeel 'Leidende principes'](#) ≥ Het koepelthema 'Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving' telt twee centrale onderwerpen. Die komen uit het SDG-Kompas. Dat zijn:

- de inrichting van de leefomgeving;
- een goede milieukwaliteit.

Deze onderwerpen bepalen de opbouw van de tekst over dit koepelthema. Het paarse 'thema-kompas' laat de SDG's (sub)doelen zien die voor deze twee onderwerpen belangrijk zijn. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen.

[Klik hier voor de agenda >](#) met per (sub)doel de aandachtspunten. Súdwest-Fryslân neemt die mee in haar beleid en dagelijkse werk.

2.3 Wat doet Súdwest-Fryslân

2.3.1 Inrichting leefomgeving

Súdwest-Fryslân wil met de inrichting van de leefomgeving de gezondheid van haar inwoners beschermen en bevorderen. Denk aan het groen in de wijken en autoluwe gebieden. Maar het gaat ook over een veilige en goed onderhouden openbare ruimte. En met het zorgen voor voldoende afstand tussen gevoelige functies en functies die overlast geven. Zoals wonen ten opzichte van bepaalde bedrijven. Plus: het bieden van voldoende sport-, beweeg- en ontmoetingsmogelijkheden. Súdwest-Fryslân streeft naar een schone openbare ruimte met een gezond en veilig leefklimaat voor inwoners van alle leeftijden.

Voldoende groen in en om wijken, dorpen en steden

Groen levert een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van de leefomgeving, de biodiversiteit en de gezondheid van mensen. Het is een oplossing voor allerlei maatschappelijke opgaven. Zoals droge voeten, schone lucht, CO2 en wateropvang en koelte bij hete dagen. Mensen voelen zich gelukkiger en gezonder met groen om zich heen en slapen beter. Dat maakt dat ze gemakkelijker gaan bewegen en sporten.

Súdwest-Fryslân heeft een weids, groen landschap. Ook in de steden, dorpen, wijken en buurten moet het groen zijn. Súdwest-Fryslân werkt hier op de volgende manieren aan:

- duurzaam onderhouden en beheren van openbaar groen;
- gaan voor een gezonde balans in biodiversiteit;
- een zo groot mogelijke betrokkenheid van inwoners bij het groenbeheer;
- verlagen van de beheerkosten door effectieve en efficiënte beheermethoden;
- bij het groenonderhoud zo veel mogelijk gaan mensen met afstand tot de arbeidsmarkt inzetten;
- zorgen voor een goede balans tussen verharding en groen;
- zorgen voor meer bewustwording* bij inwoners en bedrijven over klimaat en biodiversiteit;
- zorgen voor sociale veiligheid;
- zorgen voor een veilig, verschillend en gezond bomenbestand om onder meer ziekten en plagen te voorkomen;
- voorkomen van uitbereiding van invasieve exoten.

*Dat kan onder meer via de actie Steenbreek, [klik hier voor informatie over deze actie >](#)

Ruimte voor ontmoeten

Als mensen goed contact hebben met anderen in hun omgeving en een inkomen hebben, verbetert hun gezondheid. Ze voelen zich daardoor fijner. Daardoor verhuizen ze minder. Dat draagt bij aan de betrokkenheid met de burens.

Súdwest-Fryslân wil dorpen 'jong' houden. Dat vraagt om voldoende plekken waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten. De gemeente telt 64 dorpshuizen, multifunctionele centra en wijkgebouwen. Deze ontmoetingsplekken moeten nu en later goed aansluiten op de bevolkingssamenstelling. Dat geldt ook voor de sport- en speelvoorzieningen. Door de vergrijzing zijn er naar verwachting minder vrijwilligers om deze voorzieningen op termijn te behouden. Er is 'nieuwe aanwas' vanuit de jeugd nodig.

Van zorg naar preventie: Positieve gezondheid

De ambitie van Súdwest-Fryslân is om de gezondste gemeente van Noord-Nederland te zijn. Om gezond en gelukkig te zijn, moeten een aantal basisvoorwaarden op orde zijn. Hoe sterker de basisvoorwaarden, hoe beter mensen kunnen omgaan met veranderingen of tegenslagen in hun leven. Dit is de kern van het preventiebeleid van Súdwest-Fryslân. Súdwest-Fryslân trekt hierin samen op met de GGD, NHL Stenden en De Friesland Zorgverzekeraar. Dit zijn de ambassadeurs van “Samen doen, samen gezond Súdwest-Fryslân”. Súdwest-Fryslân verwacht dat een preventieve aanpak bijdraagt aan levensgeluk en de gezondheid. ‘Positieve gezondheid’ staat centraal bij de aanpak. Die richt zich op de lichamelijke en de geestelijke gezondheid. Hierbij is speciale aandacht voor inwoners die risico’s lopen. Zo hoopt Súdwest-Fryslân de stijgende behoefte aan zorg en ondersteuning af te remmen.

Uitnodigen tot bewegen

Súdwest-Fryslân wil een gemeente zijn waar mensen in beweging komen die uitnodigt om te lopen en fietsen. Waar dichtbij huis mogelijkheden zijn om te wandelen, spelen en sporten. Dat houdt de omgeving voor de jeugd/jongeren aantrekkelijk. Wanneer kinderen al vroeg in beweging komen, dan blijven ze later ook bewegen. Súdwest-Fryslân maakt preventieprogramma’s, onder andere met de GGD.

[Klik hier voor het sport- en beweegbeleid 2017-2020 >](#)

[Klik hier voor het rapport van het Kenniscentrum sport over de waarde van sport en bewegen in Súdwest-Fryslân >](#)

Buitenspelen en buiten zijn is gezond en goed voor de ontwikkeling van jong én oud. Een goede inrichting van de speelvoorzieningen stimuleert buitenspelen. Het onderhoud gebeurt samen met de inwoners. Samen met sport- en beweegaanbieders en andere partners heeft Súdwest-Fryslân een lokaal sportakkoord gesloten. Het doel daarvan is om een beweging op gang te krijgen waardoor iedereen plezier krijgt in sport.

Zorgvoorzieningen dichtbij

De leeftijdsopbouw van de bevolking verandert sterk. In 2018 was de meerderheid van de Friese bevolking vijftig jaar of ouder. Het aantal 65-plussers neemt toe en het aantal van 20 tot 65 jaar daalt tot 2040. Dit betekent dat er in 2040 voor elke oudere vier werkenden zijn. In 2007 waren dat nog acht werkenden voor elke 65-plusser. Dit heeft gevolgen voor de omgeving.

Op een gegeven moment worden mensen minder mobiel. Ze zijn dan meer aangewezen op hun directe omgeving. Senioren blijven steeds vaker en langer zelfstandig wonen. Het is daarom belangrijk dat zorg- en welzijnsvoorzieningen goed (digitaal) bereikbaar zijn. Vooral in krimpregio’s staat dat onder druk. Niet alle dagelijkse voorzieningen kunnen in elke kern aanwezig zijn. Dat is al lang niet meer het geval. Súdwest-Fryslân zet in op het duurzaam in stand houden van het voorzieningenniveau. [Klik hier voor de toelichting op de Ontwikkelagenda 2019-2023 en de Ontwikkelvisie 2011-2021 >](#)

Een inclusieve gemeente: kwetsbare mensen aanmoedigen om mee te doen

Er moeten genoeg mogelijkheden zijn om te kunnen ontwikkelen en mee te doen. Dat geldt voor jong en oud, met en zonder beperkingen. Súdwest-Fryslân gebruikt de sociale infrastructuur optimaal. De gemeente zorgt voor een betere samenwerking tussen de betrokken partijen en afstemming van het aanbod. Daarnaast spoort de Sociale Index actief kwetsbare mensen op. Doel is om hen bij de maatschappij te blijven betrekken. De eigen verantwoordelijkheid en

de eigen kracht zijn daarbij belangrijk. [Klik hier voor de toelichting op de Ontwikkelvisie 2011-2021 >](#)

Verschillen in gezondheid

De verschillen in gezondheid tussen de verschillende bevolkingsgroepen in Súdwest-Fryslân zijn groot. Inwoners met een lage opleiding en laag inkomen hebben in het algemeen minder gezonde levensjaren. De cijfers zijn ernstig. Deze groep overlijdt gemiddeld zeven jaar eerder en voelt zich achttien jaar langer ongezond. Zij roken gemiddeld meer. Ook is er vaker sprake van overgewicht. Daarnaast bewegen ze minder en eten ongezonder.

De gezondheidsproblemen staan vaak niet op zichzelf. Vaak hangen ze samen met onderliggende oorzaken. Denk aan schulden, armoede en werkloosheid. Het oplossen van de gezondheidsvraagstukken ligt niet alleen bij de zorgsector. Het vraagt om inzet van allerlei (maatschappelijke) organisaties en bedrijven. En bovenal van de mensen zelf. Belangrijke speerpunten zijn het tegengaan van roken, alcoholgebruik en overgewicht.

Via de Sociale Index zijn de kwetsbare inwoners in beeld. Súdwest-Fryslân zorgt voor mensen met een beperking. Dat gebeurt vanuit het beleid en de regelgeving rondom de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO). Er zijn vier gebiedsteams die zorg bieden als dat nodig is. Dat zijn Sneek Noord, Sneek Zuid, Bolsward e.o. en Buitengebied. [Klik hier voor het beleidsplan Veerkracht in het Sociaal Domein >](#)

Welzijnswerk

De 'kracht van de samenleving' doet er toe. Dat laten initiatieven van inwoners, organisaties en netwerken in dorpen en steden zien. Vrijwilligers spelen daarbij trouwens een grote rol. De Stichting Sociaal Collectief is voor Súdwest-Fryslân de spil in het welzijnswerk.

Stichting Sociaal Collectief Súdwest-Fryslân helpt buurten, wijken en dorpen daarmee. De stichting legt contact met inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers. Daarnaast stimuleert de stichting het met elkaar delen van talenten en kennis. Inwoners kunnen hierdoor zelfstandiger functioneren terwijl ook de onderlinge relaties versterken. Dit zorgt voor een krachtigere samenleving.

Aanpak van armoede

Samen krachtig aan de slag tegen armoede. Zodat iedereen kan meedoen in de gemeente. Dat is het idee van de armoede-aanpak van Súdwest-Fryslân. Daarbij zet de gemeente de mens centraal. Dat vraagt om maatwerk. Súdwest-Fryslân wil armoede voorkomen en terugdringen en de gevolgen ervan verzachten. Het is daarvoor belangrijk om zo goed mogelijk gebruik te maken van de informele hulp. Dat kan door het leggen van een goede relatie met de formele hulp. En door regels en stelsels waar mogelijk te vereenvoudigen.

2.3.2 Goede milieukwaliteit

Gezonde bodem voor mensen, planten en dieren

De bodem is veelzijdig. De druk op het gebruik van de ruimte neemt alsmaar toe. Dat geldt ook voor het gebruik van de bodem. [Klik hier voor de verkenning Friese Regioprojecten Bodem en Ondergrond >](#) Súdwest-Fryslân gaat zorgvuldig met de bodem om. Een gezonde bodem is namelijk belangrijk, want dat vermindert bijvoorbeeld de effecten van klimaatverandering.

De bodem slaat koolstof op en bodemenergie is bruikbaar. Daarnaast vormt een gezonde bodem een belangrijke voorwaarde voor biodiversiteit en voor gezonde grondstoffen en voedingsstoffen voor mensen, planten en dieren. Verder houdt de bodem het grond- en drinkwater vast en zorgt voor de zuivering ervan. Plus: de bodem draagt de sporen van bewoning in het verleden. Tot slot vormt de bodem de stabiele basis om te bouwen.

Súdwest-Fryslân gaat aan de slag met een integrale Atlas voor de leefomgeving, bodem is daar een onderdeel van. Ook de Grondwateratlas wordt hierin opgenomen. Het is van belang om de bodem gezond te kunnen houden en om de goede keuzes te kunnen maken. De integrale Atlas voor de Leefomgeving geeft inzicht in het gebruik van, de kansen voor en de beperkingen van de ondergrond. Er is voor grondverzetwerkzaamheden een bodemkwaliteits- en bodemfunctiekaart opgesteld. Zo ook voor PFAS.

Wettelijke milieunormen

Wettelijke milieunormen regelen de bodem- en luchtkwaliteit en het voorkomen van geluid- en lichthinder. Bij besluiten hierover houdt Súdwest-Fryslân zich aan deze richtlijnen. Dat geldt ook voor het eigen handelen. Denk aan de Wet milieubeheer en na 2021 aan het Besluit activiteiten leefomgeving. Er gelden maatregelen bij overschrijding van de aanvaardbare niveaus. Dat gebeurt in beginsel door de ontwikkelende partij. Is die er niet, dan stelt Súdwest-Fryslân een programma met maatregelen op. Doel is het aanvaardbare niveau voor een veilige en gezonde leefomgeving.

Schone Lucht

Gezonde lucht is een belangrijke basisvoorwaarde voor wonen, werken en de gezondheid. Súdwest-Fryslân sluit zich dan ook aan bij het Schone Lucht Akkoord om met de provincie en de burgemeenten op te trekken om de luchtkwaliteit te verbeteren.

Overlast van geluid beperken

Súdwest-Fryslân wil daar waar dat mogelijk is de overlast van geluid beperken. Mensen kunnen gezondheidsproblemen krijgen als ze te lang in ruimtes of gebieden zijn waar veel geluid is. Minder hinder van geluid leidt tot een gezondere leefomgeving. Súdwest-Fryslân gaat hiermee aan de slag met de 'soundscape' benadering. Het gaat daarbij om hoe mensen het geluidsniveau beleven. Niet om de feitelijke overlast.

Een goede inrichting van de omgeving kan de overlast van geluid die mensen ervaren, verminderen. Denk aan een logische ligging van drukke/lawaaiige en stille functies ten opzichte van elkaar. Een ander voorbeeld is het uit het zicht houden van geluidsbronnen. Súdwest-Fryslân houdt hiermee rekening bij nieuwe ontwikkelingen. Het streven is een goed woon- en leefklimaat. Geluid speelt daarbij een rol.

De uitdaging voor ontwikkelende partijen is om te zorgen voor (innovatieve) maatregelen. Vooral bij nieuwe gebiedsontwikkelingen in de buurt van (spoor)wegen en bedrijvigheid. Deze maatregelen moeten zorgen voor geen of slechts minimale geluidsbelasting die effect heeft op de gezondheid. Ook moet er sprake zijn van een goed binnenmilieu en een prettige woon- en verblijfskwaliteit.

Integraal aan de slag met veiligheid

Súdwest-Fryslân zet in op sociaal veilig, verkeersveilig en op het voorkomen van wateroverlast en rampen. Dat laatste bijvoorbeeld door het gebruik van giftige/ontvlambare stoffen. De gemeente doet dat samen met de veiligheidsregio en de omgevingsdienst. Het doel is om risico's zoveel mogelijk te beperken. [Klik hier voor de risicokaart >](#)

In de Omgevingsvisie 1.0 komt vooral de 'fysieke veiligheid' aan de orde en de gemeente houdt rekening met een brede benadering van veiligheid; denk bijvoorbeeld aan de invloed van de mate van verlichting (onverlichte steegjes of fietspaden) op het veiligheidsgevoel van inwoners of de mogelijkheid tot het ontplooiën van criminele activiteiten. Súdwest-Fryslân zet in op een integrale aanpak zodat de verschillende veiligheidsvelden effectief en efficiënt gebeurt.

Absolute veiligheid is nooit haalbaar. Toch vindt Súdwest-Fryslân een heldere keuze tussen veiligheid en andere maatschappelijke belangen belangrijk. Bij het wel of niet toestaan van ontwikkelingen is het volgende belangrijk:

- een gebied of bouwwerk moet de hele levensduur (sociaal) veilig blijven;
- een scheiding tussen risicobronnen en -ontvangers zoveel als mogelijk;
- continue aandacht voor het voorkomen en beperken van veiligheidsrisico's;
- continue aandacht voor het tegengaan van branden, rampen en crisis*;
- continue aandacht voor de zelfredzaamheid van mensen als ze zijn blootgesteld aan de hierboven genoemde veiligheidsrisico's.

*In de zin van de Wet veiligheidsregio's (artikel 1, 14 en 15).

[Klik hier voor de Bouwsteen De Friese Aanpak Veiligheid in de Omgevingsvisie >](#)

[Klik hier voor het Gemeentelijke Integraal Veiligheidsplan 2019-2022 >](#)

[Klik hier voor het Jaaruitvoeringsplan Veiligheid 2019 >](#)

Meer ruimte waar mogelijk

Als het nodig en juridisch mogelijk is, stelt Súdwest-Fryslân afwijkende normen vast voor milieuaspecten. Voorwaarde is dat die een gezonde en veilige leefomgeving niet aantasten. Zo bestaat er voor grondgebonden veehouderijbedrijven een geurverordening. Die geeft deze bedrijven meer mogelijkheden voor het houden van vee.

Vooralsnog geen omgevingswaarden

De nieuwe Omgevingswet biedt de mogelijkheid om 'omgevingswaarden' vast te stellen. Die gelden naast en/of bovenop wettelijke normen. Súdwest-Fryslân vindt over het algemeen dat de wettelijke normen voldoende bijdragen aan het bereiken van de gemeentelijke doelstellingen. Er is op dit moment geen noodzaak om aanvullend daarop omgevingswaarden vast te stellen. Een mogelijke uitzondering hierop vormen de loodnormen in de bodem. Súdwest-Fryslân onderzoekt de wenselijkheid en mogelijkheid hiervan. Het blijkt namelijk dat beneden de wettelijke saneringsnorm voor lood er sprake is van mogelijke risico's, met name voor kinderen.

2.4 Agenda Gezonde, vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving

Súdwest-Fryslân gaat aan de slag met het programma Gezond Wonen, met daarin onder meer:

- een onderzoek wat vergrijzing vraagt van onder meer wonen, voorzieningen, inrichting openbare ruimte en vervoer;
- het uitgangspunt van 'Positieve gezondheid' (beschermen en bevorderen);
- inrichten van een gezonde, veilige, duurzame en klimaatadaptieve omgeving;
- het preventieakkoord.

Súdwest-Fryslân werkt aan de SDG's die centraal staan bij het koepelthema. Zie het themakompas voor het thema 'Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving'. Dat gebeurt met het beleid en de activiteiten die in dit hoofdstuk staan. Het themakompas geeft in de grijze vakken de subdoelen van de SDG's als handvat naar het dagelijks beleid en de activiteiten van de gemeente, rondom het thema 'Gezonde, vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving'. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen.

Súdwest-Fryslân werkt tegelijkertijd en in samenhang aan de vijf thema's. Alleen zo kan Súdwest-Fryslân de gemeente blijven die zij wil zijn. Waar het goed en duurzaam wonen, werken en genieten is met een aantrekkelijke omgevingskwaliteit.

- Regulering en beheer van gevaarlijke stoffen in productie en bouw
- Handhaving tegen dumpen chemisch afval
- Handhaving en voorlichting, gedragsverandering stimuleren
- Kritisch zijn op te gebruiken gewasbeschermingsmiddelen in akkerbouw en tuinbouw en vervangen door ecologische middelen

- Veilige inrichting van openbare ruimte, gebouwen en installaties;
- Aantrekkelijke openbare ruimte met water en groen in alle wijken;
- Uitnodigende voorzieningen voor sport, spel, recreatie, wandelen en fietsen;
- Groene en uitdagende schoolpleinen, ook toegankelijk voor de buurt;
- Volkstuinen en gedeelde moestuinen, stadslandbouw, korte ketens;
- Ontmoetingsfuncties in wijken, voldoende afwisseling van functies;
- Beperking lawaai- en verlichtingsoverlast en (geur)hinder.

- De nadelige milieu-impact van steden reduceren (met aandacht voor luchtkwaliteit, het gemeentelijk en ander afvalbeheer);
- Milieuzones, autoluwe zones, snelheidsbeperking en terugdringen emissies in en rond de stad, in het bijzonder in wijken met de hoogste luchtvervuiling;
- Optimale inzameling, scheiding en hergebruik van gemeentelijk afval, op een wijze die voor iedereen betaalbaar en toegankelijk is;
- Gebruik van duurzame en circulaire materialen in de bouw.

- Rookvrije omgeving realiseren;
- Tegengaan alcohol- en sigarettenreclame;
- Handel in en gebruik van drugs ontmoedigen door goede verlichting en periodieke afsluiting van risico volle zones; (Preventieve) maatregelen tegen illegale productie.

- Terugdringen fijnstof uit verkeer, houtstook, andere bronnen;
- Verduurzaming en sanering veestallen; geen uitbreiding veestapel als omgevingswaarden niet in orde zijn;
- Bodemsanering, in het bijzonder op humane spoedlocaties
- Herstel biologische en chemische kwaliteit van grond- en oppervlaktewater;
- Herstel van organische stoffen in de bodem;
- Minimaal toepassing van wettelijke milieunormen voor alle economische bedrijvigheid, extra inspanning waar deze(ver) worden overschreden.

- Veiligheid op straat door goede verlichting;
- Risicovolle plekken afsluiten of omvormen, verloederd tegengaan;
- Voorzien in opvang voor vrouwen en kwetsbare groepen
- Opvang voor verwarde personen;
- Aandacht voor ruimtelijke aspecten van mensenhandel en prostitutie.

3. STERKE KERNWAARDEN: CULTUREEL ERFGOED, NATUUR, WEIDS EN WATERRIJK LANDSCHAP

3.1 Ambitie Súdwest-Fryslân

Súdwest-Fryslân is 'grutsk' op haar landschap. Súdwest-Fryslân gaat er zorgzaam en zuinig mee om. Het streven is een goede balans tussen wonen, werken, recreëren en genieten in een mooi landschap. Kernwaarden als natuur, water, cultuurhistorie en weidsheid zijn onze schatkist. Zorgen zijn er ook, zoals de teruggang van de biodiversiteit, klimaatontwikkelingen, effecten van natuurontwikkeling en bijvoorbeeld oprukkende (stedelijke) bebouwing.

Daarnaast liggen er opgaven. Denk aan klimaatverandering, de energietransitie en verduurzaming. En aan de omslag naar een circulaire economie. Verder spelen er verschillende vraagstukken voor het veenweidegebied. Dit gebeurt allemaal binnen ons landschap. Er is extra aandacht nodig om het buitengebied vitaal te houden.

Het landschap verandert en de stevige transitie die op Súdwest-Fryslân afkomen vragen om keuzes. Súdwest-Fryslân maakt deze keuzes! Hierbij werkt Súdwest-Fryslân altijd vanuit de eigen kracht van een gebied. De gemeente staat positief tegenover initiatieven uit de samenleving (ja, mits...). De kernwaarden verliest Súdwest-Fryslân hierbij niet uit het oog.

3.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving

Súdwest-Fryslân gebruikt twee leidraden voor de Omgevingsvisie 1.0. Dat zijn de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) en de opbrengst van het Rondje Súdwest. [Klik hier voor de introductie, onderdeel 'Leidende principes'](#) > Het koepelthema 'Sterke kernwaarden; cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap' telt drie centrale onderwerpen. Die komen uit de SDG-Kompas. Dat zijn:

- leefomgeving die waardevol is;
- gezond systeem van verschillende soorten planten en dieren (biodiversiteit);
- schoon water.

Deze onderwerpen bepalen de opbouw van de tekst over dit koepelthema.

Het gele 'themakompas' laat de SDG's (sub)doelen zien die voor deze drie onderwerpen belangrijk zijn. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen. [Klik hier voor de agenda](#) > met per (sub)doel de aandachtspunten. Súdwest-Fryslân neemt die mee in haar beleid en dagelijkse werk.

3.3 Wat doet Súdwest-Fryslân

3.3.1 Waardevolle leefomgeving

Een sterke omgevingskwaliteit

Wat is omgevingskwaliteit volgens Súdwest-Fryslân? Dat is de samenhangende identiteit die ontstaat vanuit de verbinding tussen de 'kernwaarden, robuuste systemen en opgaven in een gebied'. Cultureel erfgoed en landschap zijn onze belangrijkste kernwaarden. Daarmee onderscheidt Súdwest-Fryslân zich van andere gebieden.

Cultuurhistorie en identiteit als kernwaarden

Cultureel erfgoed (zoals archeologie en monumenten) is waardevol. Bijvoorbeeld voor de leefbaarheid en vitaliteit van kernen en voor geluk, genieten en welvaart:

- erfgoed ervaren als dragers van het verleden, waarvan je kan genieten, Súdwest-Fryslân koestert dit;
- identiteit en de band met elkaar, het unieke verhaal hoe Súdwest-Fryslân is ontstaan en ontwikkeld;
- het maakt Súdwest-Fryslân aantrekkelijk voor toeristen en nieuwe inwoners en bedrijven.

Súdwest-Fryslân draagt daaraan bij door waardevol erfgoed te waarderen, te beschermen en te zorgen voor bewustzijn erover.

Bij alle ruimtelijke ontwikkelingen moeten de cultuurhistorische waarden van het begin af aan betrokken worden. Ontwikkelingen die de identiteit van een gebied versterken, hebben de voorkeur. Maatwerk is hierbij het sleutelwoord. Op de ene plek is er namelijk meer mogelijk dan op de andere plek.

De landschappelijke kernwaarden van Súdwest-Fryslân

Het zuidwesten van Fryslân heeft een bijzonder landschap. Eeuwenlang hebben onder meer de ijstijd, erosie, verving en menselijke activiteiten hun vormende werk gedaan. En nog dagelijks ontwikkelt het landschap van de 'Súdwesthoeke' zich. Elk landschap heeft zijn eigen ontstaansgeschiedenis en eigen kernwaarden.

Vrijwel heel Súdwest-Fryslân maakt deel uit van het beschermde Nationaal Landschap Zuidwest Friesland. Water en land zijn hier belangrijke kernwaarden. [Klik hier voor de Visie Ruimtelijke Kwaliteit, 2013 >](#) Het programma Omgevingskwaliteit werkt deze en andere kernwaarden verder uit. Ook wordt samen de ontwikkelingsrichting van het landschap en de kernen in beeld gebracht. Dit programma sluit daarbij aan op de provinciale nota Grutsk op 'e Romte. [Klik hier voor meer informatie over het landschap >](#)

Elke kern zijn eigen identiteit

Elk dorp en stad in Súdwest-Fryslân heeft een eigen identiteit. Het erfgoed, de ontstaansgeschiedenis, het landschap en de mienskip bepaalt die identiteit. Het is de diversiteit die Súdwest-Fryslân zo geliefd maakt bij haar inwoners en bezoekers. De rust van het kleine dorp, de dynamiek van de stad, of van beide een beetje in het grotere dorp of de kleinere stad. Súdwest-Fryslân onderzoekt wat belangrijk is voor de identiteit van de kernen. Dit wordt onder andere meegenomen in de toekomstige ontwikkelingsrichting voor de kernen.

Kerken en boerderijen: behoud en herbestemmen

Kernen, kerken en boerderijen zijn herkenbare, historische punten in onze open, weidse gemeente. Súdwest-Fryslân respecteert die. Veel kerken in Súdwest-Fryslân stammen uit de middeleeuwen en hebben de status van een monument. Kerken zijn van oudsher belangrijk voor de mienskip. Ze dragen bij aan de leefbaarheid van een kern. Mensen komen er samen. Ze trouwen, rouwen, feesten en recreëren er. Als zulke belangrijke gebouwen hun functie verliezen en leeg komen te staan, denkt Súdwest-Fryslân mee over herbestemming.

Behoud van de Friese cultuur

Niet bebouwd erfgoed is even belangrijk als gebouwd erfgoed. De taal is daar een goed voorbeeld van. Súdwest-Fryslân steunt het behoud van het Frysk. Daarbij gaat het ook om de traditie van streekverhalen, podiumkunsten en muziek en om gewoonten en gebruiken.

Omgevingskwaliteit: behoud door ontwikkeling

Súdwest-Fryslân houdt bij alle ruimtelijke ontwikkelingen rekening met de kernwaarden van het landschap en de kernen. Dat draagt bij aan het versterken van de omgevingskwaliteit. [Klik hier voor de Visie Ruimtelijke Kwaliteit Gemeente Súdwest-Fryslân 2013 >](#) Die omgevingskwaliteit vraagt om:

- het gebruik maken van de kernwaarden;
- goede aansluiting bij de identiteit, maat en de schaal van het landschap en de kernen;
- behoud van de openheid en van de meren;
- vergroten van de verschillen tussen de landschapstypen;
- sleutelgebieden en sleutelprojecten met een hoge architectonische, stedenbouwkundige en/of landschappelijke kwaliteit.

Súdwest-Fryslân wil duurzame kernen met een goede verdeling tussen bebouwde grond, groen en water. Súdwest-Fryslân biedt vooral ruimte voor dynamiek en experiment. Het beheer en onderhoud van vandaag de dag zijn belangrijk. Maar dat moet ook op orde en goed geregeld zijn bij nieuwe ontwikkelingen.

Ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen hand in hand

Súdwest-Fryslân wil graag samen met de samenleving optrekken. Samen ontwikkelingen rondom de energietransitie, klimaatadaptatie en de verandering van het platteland een goede plek geven. Zodat de kernwaarden behouden blijven.

Als bepaalde ontwikkelingen kernwaarden bedreigen, dan moet er een grote plus tegenover staan. Deze meerwaarde is nodig voor het realiseren van omgevingskwaliteit. Zo kan er weer 'omgevingstrots' ontstaan. Bijvoorbeeld via vernieuwende energielandschappen en/of voedsellandschappen, of via integrale oplossingen in stads- en dorpsranden.

Het is niet eenvoudig om de ontwikkelingen rondom de energietransitie en klimaatadaptatie een goede plek te geven. Vaak spelen tegelijk meerdere ruimtevragen op eenzelfde vierkante meter. Dat vraagt om een integrale gebiedsgerichte manier van werken. Er zijn daarvoor bestaande kernwaarden om rekening mee te houden. En er is de zorg voor een gezond, vitaal en veilig woon- en leefklimaat. Meervoudig ruimtegebruik en samenhang op gebiedsniveau zijn bij deze ontwikkelingen leidende uitgangspunten.

Súdwest-Fryslân wil daarom via experimenteren en maatwerk ruimte bieden voor innovaties. Dat is ook een leerproces met onder meer de ontwikkeling van nieuwe instrumenten. Denk aan processen als Nije Pleats en Sinnetafels. Súdwest-Fryslân stimuleert (ontwerpend) onderzoek naar en investeringen in slimme combinaties van functies en activiteiten met omgevingskwaliteit. Dat gebeurt samen met de inwoners.

3.3.2 Gezonde ecosystemen en biodiversiteit

Het vergroten van de biodiversiteit

Biodiversiteit van de natuur betekent verscheidenheid van levende planten en dieren. [Klik hier voor het beleidsplan Openbaar Groen >](#) Daarin zet Súdwest-Fryslân de aanpak uiteen om de biodiversiteit in de gemeente te verhogen. Dat gebeurt onder meer door het openbaar groen duurzaam te onderhouden en beheren. Belangrijk aandachtspunt is bijvoorbeeld voldoende biodiversiteit in de bermen.

De Ecologische Hoofdstructuur (EHS) is in Súdwest-Fryslân grotendeels begrensd en gerealiseerd. De EHS bestaat vooral uit meren en een aantal boezemlanden. Die grenzen aan de meren en aan de buitendijkse platen en polders. Veel meren en de IJsselmeerkust zijn Natura2000-gebieden. Grootschalige uitbreiding van natuurgebieden is niet direct aan de orde. Wel wordt meer aandacht gegeven aan de stedelijke ecologische hoofdstructuren en de versterking ervan. [Klik hier om de EHS te raadplegen >](#)

3.3.3 Schoon, aantrekkelijk en voldoende water

Water kenmerkend voor Súdwest-Fryslân

Súdwest-Fryslân is (met De Fryske Marren) hét water(sport)gebied van de provincie. De vele meren, kanalen/vaarten en het natuurschoon maken het een sterk en aantrekkelijk gebied. Het water is een belangrijke drager. Van de historie, van de Friese cultuur en van het kenmerkende landschap met zijn landbouw, natuur en recreatie. De beleving van het water (IJsselmeer, vaarten, poelen, meren) en het bewegen langs oevers en kades zijn van hoge waarde. Daarom blijven de oevers openbaar. [Klik hier om een kaart met het complete vaarwegennetwerk te openen >](#)

Een landschap ontstaat (grotendeels) onder invloed van de mens als bewoner en bewerker. Meer en meer is de mens in staat om op grote schaal veranderingen in het landschap aan te brengen. Een voorbeeld hiervan zijn de ruilverkavelingen uit de tweede helft van de vorige eeuw. Die hebben het landschapsbeeld ingrijpend veranderd. Het water is daarbij bepalend voor de gebruikswaarde, toekomstwaarde en belevingswaarde van het landschap. De toekomstige omgang met het water draagt bij aan droge voeten, aan een gezond en waardevol landschap en is een ordenend principe (casco).

Súdwest-Fryslân streeft ernaar dat water nog verder versterkt en gebruikt wordt, als identiteitsdrager en als inspiratie voor ontwikkeling. Zowel de gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde van het water in Friesland moet versterkt worden. Dit is één van de kernwaarden.

Agenda Waddengebied 2050

Het Waddenzeegebied heeft een grote natuurwaarde en staat op de [UNESCO-Werelderfgoedlijst](#). Sinds 2017 wordt er gewerkt aan een gezamenlijke Agenda voor het Waddengebied

2050. De hoofddoelstelling voor de gebiedsagenda is (conform de structuurvisie Waddenzee) een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het open landschap. Het rijk stelt deze Agenda op met de regio.

Agenda Afsluitdijk en IJsselmeergebied

De Afsluitdijk beschermt ons al bijna 90 jaar tegen de kracht van het water. De scheepvaart van en naar het IJsselmeer geschiedt via de Lorentzsluizen bij Kornwerderzand. De komende jaren maken Rijkswaterstaat en De Nieuwe Afsluitdijk de waterkering weer klaar voor de toekomst. De Nieuwe Afsluitdijk (DNA) is een samenwerking tussen de provincies Noord-Holland en Fryslân en de gemeenten Hollands Kroon en Súdwest-Fryslân. De ambities staan in de Agenda IJsselmeergebied 2050.

Klimaatverandering

Door klimaatverandering ontstaat er een extra druk op het landschap. Het speelt een grote rol in de verandering van landschappen. Landschapszones schuiven erdoor op naar hogere breedte. Planten en diersoorten kunnen zich niet gemakkelijk aanpassen aan deze klimaatverandering. Dat verandert het landschap wezenlijk. En er zijn nog meer gevolgen van de opwarming van de aarde. In Súdwest-Fryslân hangt deze opgave onder andere samen met verdrogingsthema's of verdere verzilting aan de Noord Westelijke kuststrook van de gemeente.

Goed beheer van de waterkwantiteit en -kwaliteit is daarom van levensbelang voor het gebied. Dat geldt voor de veiligheid, gezondheid, leefbaarheid en duurzaamheid. Water is daarmee een belangrijke factor op sociaal, economisch en ecologisch vlak. De wisselwerking met het IJsselmeergebied met z'n belangrijk zoetwaterfunctie is daarnaast belangrijk. Dat in stand houden is een belangrijke, nationale opgave.

De kwaliteit van het water

Er mogen zo weinig mogelijk verontreinigingen in het water terechtkomen. En de ecologie in het water moet op orde zijn. Een evenwichtige plantengroei die past bij de functie en een gezonde en gevarieerde visstand versterken de landschappelijke kwaliteit. Dus ook de belevingswaarde van het water.

Door klimaatverandering ontstaat er meer behoefte aan verkoeling op en aan het water. Ecologisch gezonde wateren zijn beter in staat weersextremen zoals hittestress op te vangen. Daardoor treden er minder snel problemen op zoals blauwalgengroei en botulisme in warme perioden.

Súdwest-Fryslân kijkt bij de klimaatopgaven voor het stedelijk gebied goed hoe om te gaan met het regenwater. Doel is dat dit zoveel mogelijk schoon in de grond of in het oppervlaktewater terechtkomt. Er geldt zoveel mogelijk een beperking voor gemengde riool overstorten. Wat betreft het vuilwater van de recreatievaart werkt Súdwest-Fryslân actief aan het verhogen van het bewustzijn van het omgaan met afvalwater. Bijvoorbeeld door het stimuleren van een betere inzamelstructuur voor afvalwater van de recreatievaart.

De waterkwaliteit staat onder druk. Dat komt onder meer door verontreinigingen met medicijnresten, microverontreinigingen en zwerfafval (plastic soep). Súdwest-Fryslân wil samen met derden onze wateren schoonhouden. Via onze afvalinzamelingstaak leveren we een grote bij-

drage. Dat vraagt ook iets van de inwoner. Met onze verantwoordelijkheid voor de bodem beschermt Súdwest-Fryslân de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater. Bijvoorbeeld door toe te zien op de naleving van regels voor opslag. Dat voorkomt lekkage naar het grond- en oppervlaktewater.

De kwantiteit van het water

Súdwest-Fryslân heeft in 2050 een robuust watersysteem. Dat is een systeem dat weinig hulp nodig heeft om te kunnen draaien. Het water is schoon, veilig en er is voldoende van. Verstedelijking en klimaatverandering vormen integrale taken voor waterbeheer. Súdwest-Fryslân pakt die samen met andere opgaven (leefbaarheid, bodemdaling en gezondheid) op. Dit integraal oppakken is een uitdaging die kansen biedt. Daar hebben we elkaar voor nodig.

Een heftige bui die theoretisch gemiddeld een keer in de vijf jaar voorkomt? Daarvan wil Súdwest-Fryslân op de (middel)lange termijn geen wateroverlast hebben. Bij zo'n bui mag er dan alleen sprake zijn van water op straat. In Súdwest-Fryslân scheiden we stromen afvalwater van stromen hemelwater. Dat gebeurt bij nieuwbouw en in gebieden waar ze hemelwater afkoppelen. Dat water gaat vaak via regenwaterriolen naar het oppervlaktewater.

Wateroverlast voorkómen

Daarnaast houdt Súdwest-Fryslân de inrichting van de openbare ruimte tegen het licht. Er zijn kansen voor berging op straat ('binnen de banden'). Dat kan door herprofilering en is in verhouding goedkoop. Dit zorgt dan voor een flinke afname van het risico op wateroverlast. De gemeente liet als eerste stap hiertoe al analyses uitvoeren met oppervlakkige afstroming. Die maken op basis van hoogteligging inzichtelijk wat de gevoelige plekken binnen de kernen zijn. Súdwest-Fryslân wil wateroverlast voorkómen. Die garantie daarop bestaat echter niet in alle (extreme) gevallen.

Hoe versterk je de waterstructuur nog meer? Door de bergingscapaciteit uit te breiden met extra waterverbindingen en nieuw open water. Dit kan eventueel in combinatie met de ontwikkeling van nieuwe, natte graslanden. Bijvoorbeeld als onderdeel van de transitieopgave voor landbouw en natuur, rekening houdend met landschappelijke waarden. Hierbij is ook ruimtelijk beleid belangrijk. Hoe versterkt je water, natuurwaarden en economisch dragers zoals landbouw en recreatie? Door functies te combineren. Of juist door voldoende ruimte te geven voor verschillende functies.

Súdwest-Fryslân geeft dus inhoud aan zowel de belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde van het water. Bijvoorbeeld door meer aandacht voor schoon en veilig water, door in te spelen op de klimaatopgaven, het versterken van de biodiversiteit, maar bijvoorbeeld ook door oevers openbaar te houden en te maken.

3.4 Agenda Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap

Súdwest-Fryslân gaat aan de slag met het programma Omgevingskwaliteit. Daarin staat onder meer de integrale atlas voor de leefomgeving centraal, en onderzoek naar wat belangrijk is voor de identiteit van het landschap en de kernen. Dit wordt meegenomen in de samen op te stellen ontwikkelingsrichting voor het landschap en de kernen.

Súdwest-Fryslân werkt aan de SDG's die centraal staan bij het koepelthema. Zie het themakompas voor het thema 'Sterke kernwaarden; cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap'. Dat gebeurt met het beleid en de activiteiten die in dit hoofdstuk staan. Het themakompas hieronder geeft in de grijze vakken de subdoelen van de SDG's als handvat naar het dagelijks beleid en de activiteiten van de gemeente, rondom het thema 'Cultureel erfgoed, natuur, weids en natuurrijk landschap'. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen. Súdwest-Fryslân werkt tegelijkertijd en in goede samenhang aan de vijf thema's. Alleen zo kan Súdwest-Fryslân de gemeente blijven die zij wil zijn. Waar het goed en duurzaam wonen, werken en genieten is met een aantrekkelijke omgevingskwaliteit.

Beschermen van cultureel en natuurlijk erfgoed.

- Bescherming stads- en dorpsgezichten, (immobiel) erfgoed met cultuurhistorische waarde en archeologische waarden;
- Bouwkundige kwaliteit van gebouwen en openbare ruimte borgen;
- Leegstand tegengaan; herbestemming leegstaande monumentale panden;
- Behoud en herstel van landschappelijke kernkwaliteiten en structuren;
- Bescherming waardevolle, kwetsbare en open landschappen en natuur;
- Gebiedseigen karakter en kwaliteiten als uitgangspunt nemen bij ontwerp;
- Tegengaan van 'landschapserosie' door grootschalige loodsen, leegstand en schaalvergroting in de landbouw.

Economische, sociale en ecologische verbanden ondersteunen tussen gebieden.

- Groene stadsranden, landschappelijke verbinding tussen bebouwde omgeving en buitengebied die ook dient als ecologische verbindingzone;
- Voedselproductie voor de stad in directe omgeving; korte ketens;
- Tegengaan agrarische leegstand en bevorderen brede verdienmodellen agrarische bedrijven voor wonen, gezondheidszorg, kleinschalige bedrijvigheid of recreatie;
- Goede OV-verbindingen en bereikbaarheid;
- Vormen van economische clusters.

Gezonde ecosystemen en biodiversiteit.

Vervuiling van de zee voorkomen, in het bijzonder door activiteiten op het land en vervuiling door rondrijvend afval en voedingsstoffen.

- Aanpak zwerfvuil, plastic en vervuiling water via bronmaatregelen, rioolbeheer, opruimacties, inzamelinrichtingen in zee- en rivierhavens;
- milieuregulering zee- en rivierhavens;
- beschermen van de kustlijn via bouwvoorschriften;
- schoonhouden van rivierdelta's, stranden en kustgebied.

Behoud, herstel en het duurzaam gebruik van zoetwaterecosystemen, waaronder bossen, heide, grondwaterlagen, moerassen en meren.

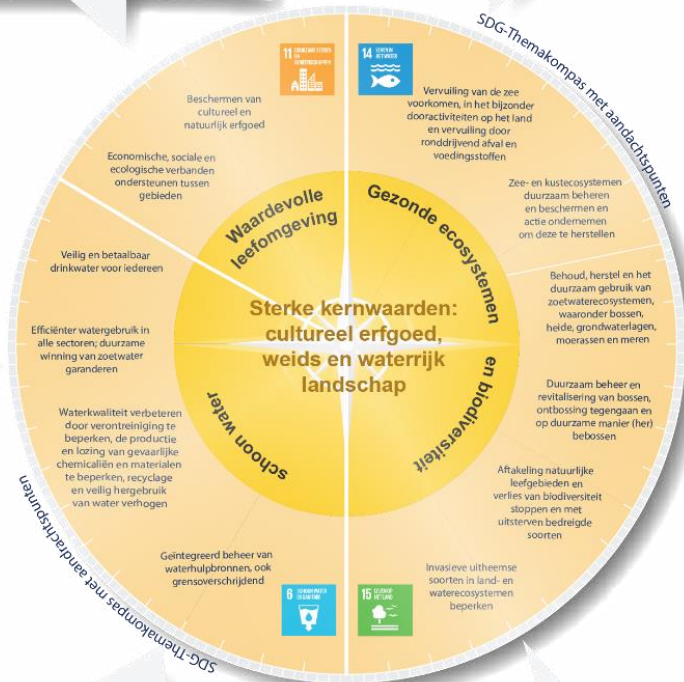
Duurzaam beheer en revitalisering van bossen, ontbossing tegengaan en op duurzame manier (her)bebossen.

- Natuurinclusief ontwerpen met focus op versterken flora en fauna;
- Terugdringen stikstofdepositie, uitspoeling fosfaat en overige emissies uit landbouw, verkeer, industrie en bouw;
- hogere grondwaterstand om uitdroging en bodemdaling tegen te gaan;
- Natuurvolgend of revitaliserend en 'klimaatstijl' bosbeheer;
- Aanplant (aan)bomen, bossen en tiny forests in steden; bomenkap tot uiterste beperken en systematisch compenseren;
- Bij boven- en ondergrondse (bouw)werkzaamheden en inrichting straten rekening houden met wortelstelsels bomen.

Veilig en betaalbaar drinkwater voor iedereen.

Efficiënter watergebruik in alle sectoren; duurzame winning van zoetwater garanderen.

- Kraanwatergebruik bevorderen via openbare watertappunten;
- Gemeentelijk watergebruik zo efficiënt mogelijk maken, stimuleren en reguleren zuinig water verbruik particulieren en industrie;
- Ontwerp van infrastructuur afstemmen op verwachte natheid/droogte;
- Gebruiksfuncties grondwater- en oppervlaktewater bij droogte prioriteren;
- Verzilting tegengaan door tegengaan bodemdaling;
- Waterbuffers inrichten.

Waterkwaliteit verbeteren door verontreiniging te beperken, de productie en lozing van gevaarlijke chemicaliën en materialen te beperken, recyclage en veilig hergebruik van water verhogen.

Geïntegreerd beheer van waterhulpbronnen, ook grensoverschrijdend.

- Kwaliteit van grondwater en oppervlaktewater beschermen via bronmaatregelen; bouwen met onschadelijke materialen;
- Riiooloverstorten tegengaan door afkoppelen regenwater; gescheiden inzamelen van 'ruw' afvalwater en centraal verwerken;
- Hergebruik bevorderen door kleinschalige, decentrale waterzuivering (ook op wijkniveau, bijvoorbeeld met gebruik van plantenzuivering) en ruimtelijke oplossingen die passen bij het natuurlijke systeem;
- Omzetten van (gezuiverd) afvalwater in gietwater (bijvoorbeeld binnen tuinbouwgebied), grondstoffen (nutriënten, energie) of voor stedelijk recreatiewater en waterbalans (bijvoorbeeld peil van grachten bij droogte);
- Aanleg natuurvriendelijke oevers en beekherstel; ecologische waterkwaliteit verbeteren door herstel leefgebied planten en dieren;
- Verbinden van infrastructuur boven en onder de grond voor afstemmen beheer en onderhoud.

Aftakeling natuurlijke leefgebieden en verlies van biodiversiteit stoppen en met uitsterven bedreigde soorten beschermen.

Invasieve uitheemse soorten in land- en waterecosystemen beperken.

- Ruimte voor flora en fauna om zich te ontwikkelen door adequate bescherming en samenhangende leefruimte; uitbreiding natuurareaal, ecologische verbindingzones;
- Heterogene opbouw van landschappen en bodembiodiversiteit
- Tegengaan van verstoring door trilling, geluid en licht; stiltegebieden;
- Herstel van kruiden- en bloemrijke bermen door ecologisch groenbeheer en maaibeeld; natuurlijke oevers langs beken en waterlopen;
- Ruimte voor vissen en waterdieren om dammen en stuwen te passeren.

4. VEERKRACHTIGE EN LEEFBARE WIJKEN, DORPEN EN STEDEN

4.1 Ambitie Súdwest-Fryslân

Súdwest-Fryslân wil de aantrekkelijkste duurzame woon-, leef- en vestigingsklimaat van (Noord-) Nederland zijn. Daarom zorgt de gemeente voor een toekomstbestendig woonmilieu en voorzieningenniveau. Ook werkt de gemeente samen met partners aan een sterk en innovatief vestigingsklimaat. De vele activiteiten en evenementen dragen hieraan zeker bij. Súdwest-Fryslân sluit aan bij de eigen ontwikkelkracht van mensen: iedereen doet mee!

4.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving

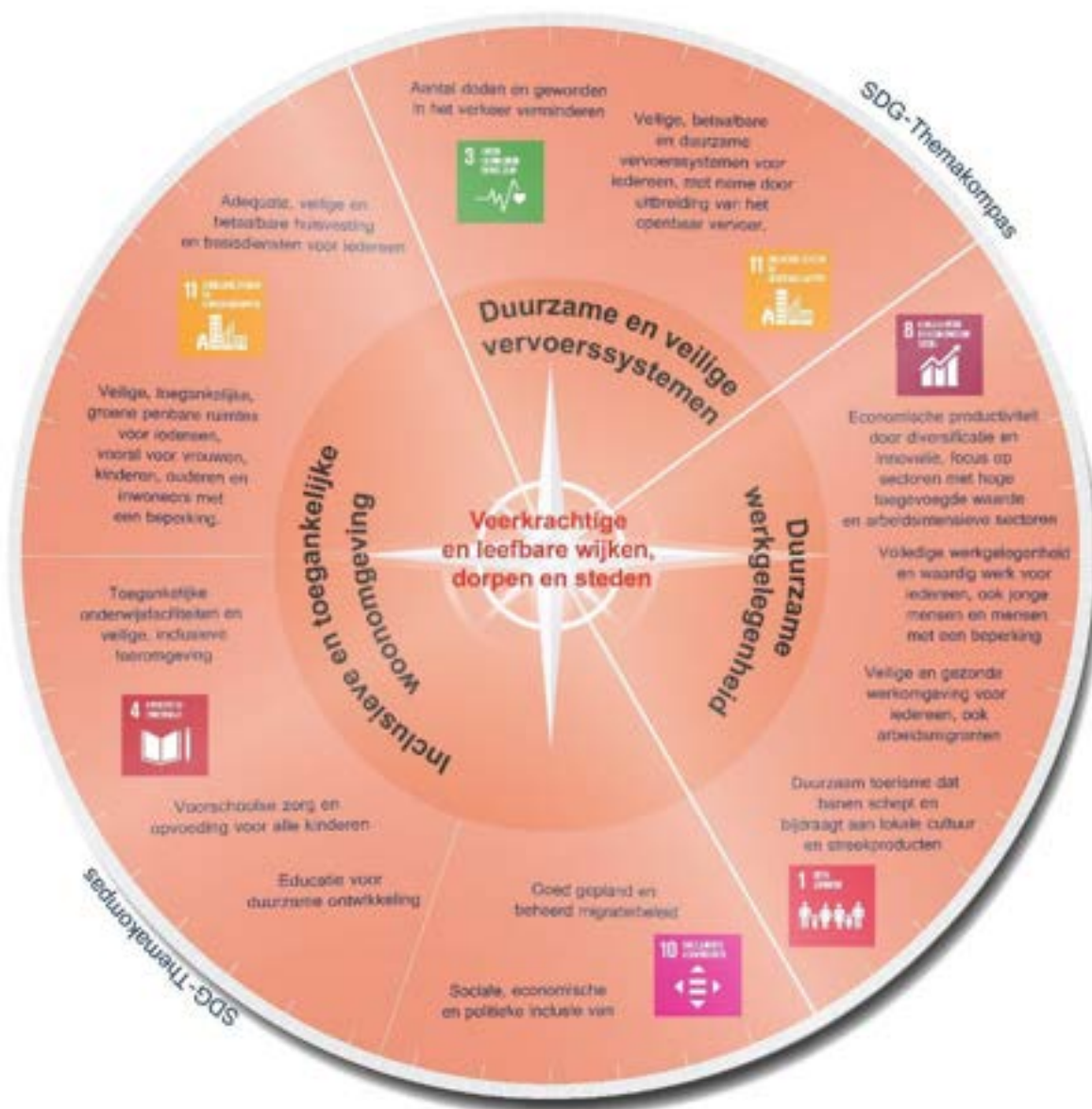
Súdwest-Fryslân gebruikt twee leidraden voor de Omgevingsvisie 1.0. Dat zijn de SDG's en de opbrengst van het Rondje Súdwest. [Klik hier voor de introductie, onderdeel 'Leidende principes'](#) ≥ Het koepelthema 'Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden' telt drie centrale onderwerpen. Die komen uit de SDG-Kompas. Dat zijn:

- inclusieve en bereikbare woonomgeving;
- duurzame werkgelegenheid;
- duurzame en veilige systemen voor het vervoer.

Deze onderwerpen bepalen de opbouw van de tekst over dit koepelthema.

Het oranje 'themakompas' laat de SDG's (sub)doelen zien die voor deze drie onderwerpen belangrijk zijn. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen.

[Klik hier voor de agenda](#) > met per (sub)doel de aandachtspunten. Súdwest-Fryslân neemt die mee in haar beleid en dagelijks werk.

4.3 Wat doet Súdwest-Fryslân

4.3.1 Inclusieve en toegankelijke woonomgeving

Goede balans tussen vraag en aanbod in alle kernen

Samen met de mienskip zorgt Súdwest-Fryslân voor een schone en mooie leefomgeving waarin iedereen zich thuis voelt. Mensen wonen graag in Súdwest-Fryslân! Er is hier voor ieder wel iets. Dat komt door de grote diversiteit aan dorpen en steden en door een grote variatie aan aantrekkelijk woonmilieus. Wonen in de stad, aan het water, op het platteland: het kan in Súdwest!

(Toekomstige) inwoners moeten een woning kunnen hebben die past bij hun situatie en behoefte. De gemeente heeft een regisserende rol in de woningmarkt. Met diverse partners (zoals de corporaties) werken we samen aan een goede balans tussen vraag en aanbod.

Voor een gezonde, groene en fraaie omgeving is het belangrijk om zorgvuldige keuzes te maken voor extra woningbouw. Súdwest-Fryslân legt daarom in haar woonbeleid de nadruk op:

- herbestemmen van gebouwen;
- ‘inbreiding’ (bouwen binnen de bestaande bebouwing) voor ‘uitbreiding’ van een kern of stad.

Tegelijkertijd zet Súdwest-Fryslân in op vernieuwing van de woningvoorraad. Voor alle kernen blijft woningbouw mogelijk.

Minder inwoners maar een blijvende vraag naar woningen tot 2030

Het aantal kinderen in Súdwest-Fryslân neemt af. Het is positief dat een instroom van 25 tot 40-jarigen het vertrekoverschot van 15 tot 25-jarigen compenseert. Daarnaast heeft Súdwest-Fryslân een zeer hoog percentage interne verhuizingen. Omdat het aantal personen per huishouden vermindert, is er nog wel behoefte aan nieuwe woningen. In Nederland is er in het algemeen een grote woningbouwopgave. Súdwest-Fryslân is op nationaal niveau niet aangewezen als een zoekgebied voor extra woningbouw. Maar trends als gevolg van de corona-pandemie en het toenemende thuiswerken zorgen er wel voor dat het aantrekkelijker wordt om in Súdwest-Fryslân te wonen en in de Randstad te werken. Naar verwachting zal de vraag naar woningen door mensen uit de Randstad toenemen.

Na 2030 verwacht Súdwest-Fryslân een woningoverschot. Er zijn dan in Súdwest-Fryslân meer woningen dan huishoudens. Daar is nu al aandacht voor. [Klik hier voor het woononderzoek uit 2018](#) ≥ Dat heeft deze ontwikkelingen en de effecten ervan op de woningmarkt in kaart gebracht.

Woningen voor diverse doelgroepen

Súdwest-Fryslân wil dat er voldoende woningen zijn voor starters, jonge huishoudens, ouderen en kwetsbare mensen. Er moeten vooral voldoende mogelijkheden zijn voor starters die graag in Súdwest-Fryslân wonen. Voor ouderen zijn locaties in of nabij stads- en dorpscentra in trek om hun voorzieningenniveau. Over het aanbod van sociale huurwoningen maken we afspraken met de woningbouwcorporaties.

Zo lang mogelijk in de eigen woning en woonomgeving

Súdwest-Fryslân wil dat zoveel mogelijk mensen die zorg en begeleiding nodig hebben, goed zelfstandig kunnen blijven wonen. De woning en woonomgeving moeten daar goed bij passen. De gemeente biedt daarvoor ruimte. En helpt bij initiatieven die bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van het woonzorg-aanbod. Van belang is ook de toegankelijkheid van de omgeving en voorzieningen voor minder validen en ouderen. Denk aan brede stoepen zonder drempels en obstakels en harde ondergrond van wandelpaden. We werken blijvend aan het verbeteren van de toegankelijkheid, onder andere door het betrekken van mensen die minder mobiel zijn bij het beleid en de uitvoering daarvan, door samenwerking met winkeliers en horecaondernemers gericht op het toegankelijker maken van winkels en horeca. Daarnaast nemen we bij het verlenen van subsidies op dat de geleverde dienst of activiteit voor iedereen toegankelijk moet zijn.

Aandacht voor kwaliteit van de woningvoorraad

Súdwest-Fryslân wil een woningvoorraad die bijdraagt aan duurzaam, gezond en aantrekkelijk wonen. Het gaat hierbij om meer dan enkel woningen bouwen. Het opknappen en aantrekkelijk houden van de woningvoorraad en woon- en leefomgeving is een belangrijke toekomstige opgave, waaraan door veel partijen gezamenlijk gewerkt moet worden. De kwaliteit van de bestaande woningen moet blijven aansluiten op de veranderende woonbehoeften. Denk hierbij ook aan isolatie en energiegebruik. Dit draagt bij aan de aantrekkelijkheid van wijken, dorpen en gebieden als geheel. Ook aspecten als klimaatadaptatie, toegankelijkheid, biodiversiteit en het tegengaan van (winkel)leegstand spelen hierbij een rol.

Súdwest-Fryslân wil in 2050 ruim 50.000 woningen van het aardgas af hebben. Er moet dus de komende dertig jaar flink wat gebeuren. Dat gaat wijk voor wijk en in een steeds hoger tempo. Súdwest-Fryslân weet eind 2021 welke wijk wanneer aan de beurt is. Daarvoor stelt de gemeente de Transitievisie Warmte (TVW) vast. De woningcorporaties zorgen dat de sociale woningvoorraad in 2050 is verduurzaamd.

Onderwijs, sport en cultuur voor iedereen

Súdwest-Fryslân staat voor goed onderwijs met kwaliteit voorop. Samen met de betrokken organisaties zorgen we ervoor dat de scholen en bibliotheken voldoen aan de wettelijke eisen. Iedereen moet de kans krijgen om zich creatief te ontwikkelen, talent te ontdekken en cultuur te beleven. Actief of als toeschouwer. Enthousiaste en deskundige docenten leggen daarvoor op school de basis. Ook een gezonde leefstijl is belangrijk. Sport en bewegen horen daarbij. Lees daarvoor het thema 'Gezond en vitale mensen in een gezonde en veilige leefomgeving'.

Gebiedsgerichte aanpak

Súdwest-Fryslân heeft aandacht voor al haar steden en dorpen. Het is de diversiteit die Súdwest-Fryslân zo geliefd maakt. Ontwikkelingen moeten aansluiten bij de identiteit van een kern of gebied. Lees daarvoor het thema 'Sterke kernwaarden'. Via een gebiedsgerichte aanpak geeft Súdwest-Fryslân aandacht aan plattelandskernen en stadswijken waar de leefbaarheid onder druk staat. [Klik hier voor de Ontwikkelvisie 2011-2021 >](#)

4.3.2 Duurzame werkgelegenheid

Sterke sectoren

In Súdwest-Fryslân zijn landbouw en industrie de belangrijkste takken van sport in de economie. [Klik hier voor de sociaaleconomische data-analyse >](#) Deze sectoren kunnen nog verder versterken door vernieuwingen voor bijvoorbeeld verduurzaming en verbreding. Daarnaast is extra aandacht voor de sectoren waarin Súdwest-Fryslân het verschil kan maken. Maritiem (Maritiem cluster Sneek, Yachtbuilders Academy), toerisme, energie en water (duurzaamheid) en zorg.

[Klik hier voor de Kadernota 2020 >](#)

[Klik hier voor de Ontwikkelvisie 2011-2021 >](#)

[Klik hier voor de Economische analyse en advies Súdwest-Fryslân uit 2017 >](#)

Sterk en vernieuwend klimaat om te vestigen

Een gemeente en regio met een sterk, vernieuwend en duurzaam klimaat om te vestigen. Daar staat Súdwest-Fryslân voor. Met als motto 'Van meer naar beter!' Súdwest-Fryslân werkt hieraan met partners uit het onderwijs, bedrijfsleven, kennisinstellingen en andere overheden.

Bedrijven in Súdwest-Fryslân moeten zich voldoende kunnen ontwikkelen. Súdwest-Fryslân verbetert het startersklimaat. Daarnaast moedigt de gemeente bedrijven aan om zich hier te vestigen. [Klik hier voor het beleidsdocument Werk en ondernemen 2018-2021 >](#) Nieuwe bedrijventerreinen brengen extra banen met zich mee. Súdwest-Fryslân richt zich in haar werving op bedrijven en sectoren die de economie kunnen versterken. Stuwend zijn dus voor de werkgelegenheid. Samen werken de vier grote gemeenten in Fryslân aan de verdere ontwikkeling van kennisclusters. Denk aan de Dairy, Watercampus en het Innovatiecluster Drachten.

Súdwest-Fryslân wil dat er voldoende en goede terreinen en panden voor bedrijven zijn. De kwaliteit van de bestaande terreinen gaat nog onder de loep. Onderwerpen als duurzaamheid, efficiënt gebruik, klimaatadaptatie, een goede bereikbaarheid en snelle internetverbindingen zijn hierbij belangrijke onderwerpen.

Het economisch zwaartepunt van Súdwest-Fryslân ligt in Sneek en Bolsward. Deze steden hebben ook dé winkel- en horecagebieden van de regio voor inwoners en toeristen. Ook grootschalige bedrijfslocaties horen hier thuis. In de grotere kernen in de landelijke clusters zijn er kansen voor ontwikkelingen die passen bij de kernen. Voor de landelijke clusters zet Súdwest-Fryslân in op diversiteit en menging van verschillende functies. Neem als voorbeeld kantoor, recreatie, zorg, wellness en/of mogelijkheden wonen en werken.

[Klik hier voor het beleidsdocument Detailhandelsstructuur Súdwest-Fryslân 2019 >](#)

[Klik hier voor het Horecabeleid 2014 >](#)

[Klik hier voor de gebiedsgerichte uitwerking in de Ontwikkelvisie 2011-2021 >](#)

Toekomstbestendig toerisme

Súdwest-Fryslân heeft een zeer gevarieerd en levendig aanbod voor recreanten en toeristen. Het bruisende karakter, 's zomers en 's winters, vergroot de aantrekkingskracht voor toeristen en eigen inwoners. Súdwest-Fryslân wil het toerisme toekomstbestendig maken met een verdubbeling van bestedingen van toeristen in 2030.

De verwachting is dat toerisme in Nederland toeneemt. In Súdwest-Fryslân zal dat ook merkbaar worden. In 2030 heeft elke inwoner profijt van de gastvrijheidseconomie, wanneer Súdwest-Fryslân kiest voor toeristen die bij het landschap, de mienskip en de omgeving passen.

Súdwest-Fryslân zet in op een slimme groei met kwaliteit. Die past bij de culturele identiteit, bij het MKB en bij de ecologische footprint. Te veel toerisme en recreatie mag natuurlijk niet het woon- en leefklimaat en de landschappelijke kernwaarden aantasten. [Klik hier voor het thema Sterke kernwaarden >](#)

Slimme groei draagt bij aan:

- een prettige en gezonde leefomgeving, omdat voorzieningen op peil blijven en inwoners maken er ook gebruik van in hun vrije tijd;
- behoud van natuur- en cultuurerfgoed, omdat nieuwe inkomsten gebruikt kunnen worden voor instandhouding erfgoed;
- toekomstbestendige banen, zodanig dat er ruimte is voor het midden- en kleinbedrijf om te investeren in betere arbeidsvoorwaarden, een hogere arbeidsproductiviteit en het bieden van een interessant vestigingsklimaat voor jonge ondernemers en gezinnen;
- een circulaire economie.

Het is belangrijk om meer (afwisseling in) belevenissen te creëren. Daarom nodigt Súdwest-Fryslân de toeristische sector en ondernemers uit om:

- het bestaande aanbod te verdiepen;
- onderling tot meer samenwerking te komen in de vaargebieden (watertoerisme);
- het beter vermarkten van het toeristisch aanbod door digitale informatieverstrekking.

[Klik hier voor de Ontwikkelvisie 2011-2021 >](#)

[Klik hier voor de visie Toerisme en Recreatie 2013 >](#)

Accenten van de inzet van Súdwest-Fryslân op het gebied van toerisme en recreatie liggen bij vitale logiesaccommodaties en aantrekkelijke dagrecreatieve netwerken. De kwaliteit van de fietsinfrastructuur wordt hoog gewaardeerd: Friesland is nummer één fietsprovincie in 2019. Dit moet zo blijven! De mienskip speelt ook een belangrijke rol bij het behoud en het gebruik van dagrecreatieve netwerken en gebieden, omdat het aanbod voor een groot deel drijft op vrijwilligers.

De gemeente faciliteert goede ideeën en initiatieven van ondernemers en inwoners. Zo geeft Súdwest-Fryslân invulling aan de gastheerrol. Dat gebeurt via de drie onderhoudsopgaven voor:

- de 140 kilometer kades en oevers;
- ongeveer 600 bruggen;
- ruim 40 kilometer waterbodems.

Versterken van het cultuurtoerisme

Erfgoed speelt, naast water en het weidse landschap, een belangrijke rol in de recreatieve aantrekkingskracht. Súdwest-Fryslân werkt aan een visie voor cultuurtoerisme. De inzet is:

- versterking van de samenwerking in het cultuur-toeristisch veld;
- ontwikkelen van producten;
- promotie.

De gemeente wil mensen aantrekken die actie en vertier zoeken. En óók mensen die rust en ruimte willen.

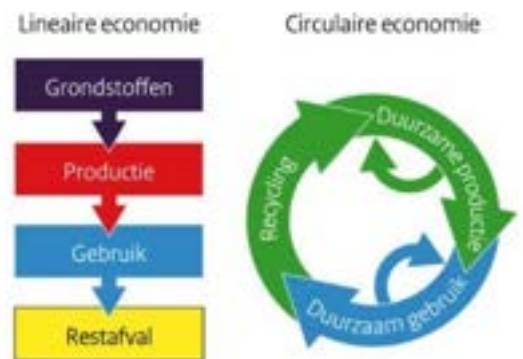
Stimuleren samenwerking 3 O's

Súdwest-Fryslân stimuleert samenwerking tussen de 3 O's. Dat zijn het Onderwijs, de Ondernemers en de Overheid. [Klik hier voor meer informatie daarover in de Kadernota 2020 >](#) en [klik hier voor het Hoofdlijnenakkoord Bestuursperiode 2018-2022 >](#) Doel van deze samenwerking? Dat het in aantal afnemende beroepsbevolking goed blijft aansluiten bij de vraag vanuit de bedrijven. [Klik hier voor het Dashboard monitor arbeidsmarkt >](#)

'Iedereen doet mee'. Dat motto geldt in Súdwest-Fryslân. De gemeente zorgt voor maximale uitstroom en minimale instroom als het gaat om de uitkeringssituatie. De gemeente betreft lokale bedrijven zoveel mogelijk bij haar gemeentelijke taken en opdrachten. Daarnaast zijn er investeringen in concrete projecten, zoals Techlab en Yachtbuilders Academy. Verder weten starters zich gesteund. Accountmanagers verbinden deze ondernemers aan partijen die hen verder kunnen helpen. Súdwest-Fryslân investeert ook in (kennis)organisaties, zoals het Innovatie Platform Fryslân. Dit soort organisaties kunnen ondernemers verder kunnen.

Circulaire economie

Net als het Rijk en de provincie werkt Súdwest-Fryslân aan een circulaire economie in 2050. Dat betekent een economie waarbij afval een grondstof is die we hergebruiken. Súdwest-Fryslân gaat voor veel minder reststromen (afval). En mindert flink in het gebruik van nieuwe grondstoffen.

4.3.3 Duurzame en veilige vervoerssystemen

Een verkeersveilige en leefbare gemeente

Súdwest-Fryslân wil een verkeersveilige, leefbare en optimaal bereikbare gemeente zijn. Daartoe werkt de gemeente aan een herkenbare en logische inrichting van de wegen. Met meer ruimte voor de voetganger er meer stimulans om de fiets te gebruiken. Súdwest-Fryslân reguleert het landbouwverkeer en het goederenvervoer voor meer verkeersveiligheid. Daarnaast moeten er voldoende, klantvriendelijke parkeergelegenheden zijn.

De vergrijzing van de inwoners betekent een afname van de individuele mobiliteit. Dat vraagt om een goede bereikbaarheid en toegankelijkheid van de basisvoorzieningen. Denk aan huisartsen, ziekenhuis, supermarkten en bushaltes. Maar ook de openbare ruimte moet goed toegankelijk zijn, denk aan blindegeleidestroken, brede stoepen zonder drempels en obstakels en harde ondergrond van wandelpaden.

Súdwest-Fryslân werkt met de provincie aan het bereikbaar houden van kleine kernen:

- met het openbaar vervoer;
- door tijdig in te spelen op nieuwe vormen van vervoerstechnieken, onder meer zelfrijdende auto's.

[Klik hier voor het Koersdocument Omgevingsvisie Friesland >](#)

Duurzaamheid rode draad

Súdwest-Fryslân waardeert de laadinfrastructuur op. Dat draagt bij aan de verduurzaming van de mobiliteit. Er zijn in 2022 minimaal 500 autolaadpunten. Doel is ook dat in 2022 alle groepsvervoer op 100% hernieuwbare energie rijdt. Daarnaast stimuleert Súdwest-Fryslân andere vormen van duurzamer vervoer. Denk aan het gebruik van deelauto's en het bevorderen van het fietsverkeer. De gemeente wil in de top 50 e-mobiliteit van alle gemeenten staan.

Online verbindingen

Ook een hoogwaardige, digitale infrastructuur is belangrijk voor de leefbaarheid en de economische ontwikkeling. De glasvezelinfrastructuur voor snel internet is daarbij onmisbaar. De toekomst belooft veel nieuws, zoals zorg op afstand. Ook neemt het gebruik van data thuis en door bedrijven rap toe. De digitale infrastructuur moet dit ondersteunen.

Warm contact blijft onmisbaar

Súdwest-Fryslân wil eenzaamheid onder ouderen op tijd signaleren en doorbreken. Er is oog voor een goede balans tussen de digitale verbindingen en de échte verbinding. Mensen blijven elkaar altijd persoonlijk nodig hebben. Ook blijft er een groep mensen die niet digitaal of online is. Het online contact mag geen vervanger zijn van echte ontmoetingen. Wel kunnen digitale ontwikkelingen ontmoeting stimuleren.

4.4 Agenda Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden

Súdwest-Fryslân gaat aan de slag met:

- het programma 'Gezond Wonen', met daarin onder andere:
  - onderzoek wat de vergrijzing vraagt van onder meer wonen, voorzieningen, inrichting openbare ruimte en vervoer
  - inrichten van een gezonde, veilige, duurzame en klimaatadaptieve omgeving
  - extra aandacht voor het aantrekkelijk maken van de gemeente voor jonge gezinnen;
- het programma 'Vitaal Landschap' met onder andere:
  - uitvoeringsaanpak Circulaire Economie (met name de agro-food economie)
  - hulp om te komen tot biodiversiteit en klimaatmaatregelen
  - visie op gezond voedsel produceren en consumeren

Súdwest-Fryslân werkt aan de SDG's die centraal staan bij het koepelthema. Zie het themakompas voor het thema 'Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden'. Dat gebeurt met het beleid en de activiteiten die in dit hoofdstuk staan. Het themakompas hieronder geeft in de grijze vakken de subdoelen van de SDG's als handvat naar het dagelijks beleid en de activiteiten van de gemeente, rondom het thema 'Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden'. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen. Súdwest-Fryslân werkt tegelijkertijd en in goede samenhang aan de vijf thema's. Alleen zo kan Súdwest-Fryslân de gemeente blijven die zij wil zijn. Waar het goed en duurzaam wonen, werken en genieten is met een aantrekkelijke omgevingskwaliteit.

Adequate, veilige en betaalbare huisvesting en basisdiensten voor iedereen.

- Gevarieerd en gespreid aanbod van passende, goede (huur)woningen voor alle doel- en inkomensgroepen, ook in de binnenstad en kleinere kernen;
- Behoud en nieuwbouw van voldoende sociale huurwoningen;
- Ruimte voor innovatieve woonvormen;
- Goede bereikbaarheid van dagelijkse voorzieningen als winkels, school, dagbesteding voor ouderen, huisartsenpraktijk, ook voor kleine kernen.

Veilige, toegankelijke, groene openbare ruimtes voor iedereen, vooral voor vrouwen, kinderen, ouderen en inwoners met een beperking.

- Toegankelijke openbare ruimte en gebouwen, conform VN-verdrag;
- Toegankelijke trottoirs zonder versperming, met goede verlichting;
- Bereikbare dagelijkse voorzieningen voor alle doelgroepen;
- Autoluwe zone's rond scholen en voorzieningen;
- Voldoende openbare toiletten, waterpunten en rustmogelijkheden;
- (Speel)groen, schaduw en buurtpleinen in alle wijken, wafel in de stad.

Veilige, betaalbare en duurzame vervoerssystemen voor iedereen, met name door uitbreiding van het openbaar vervoer.

- Bevorderen gebruik openbaar vervoer via multimodale systemen;
- P&R-voorzieningen en fietsenstallingen rond treinstations;
- Ruimte voor fietsers (snelfietspaden) en voetgangers;
- Elektrificatie van het mobiliteitsstelsel: emissie en geluidshinder beperken;
- Laadpunten voor elektrische fietsen en auto's;
- Plaats voor deelauto's en deelfiets.

Aantal doden en gewonden in het verkeer verminderen.

- Veilige inrichting van straten met voorrang voor voetgangers en fietsers, bijvoorbeeld via shared space principe;
- Autoluwe binnenstad en dorpskern;
- Snelheidsbeperkende maatregelen;
- Duidelijk markeren van fietspaden en voetpaden.

- Bevorderen van sociale cohesie in wijken via ruimtelijke planning, op basis van goed inzicht in positie kwetsbare groepen;
- Laagdrempelige ontmoetingsplekken (binnen en buiten) in iedere wijk;
- Fysieke ruimte bieden voor maatschappelijk en buurtinitiatief;
- Woonruimte voor starters en starters en adequate vluchtelingenopvang;
- Opvang kwetsbare groepen zoals daklozen; (Gratis) voorzieningen voor buurtsport, cultuur en kunst.

- Passend aanbod van voor- en vroegschoolse educatie, onderwijs voor kinderen, jongeren en volwassenen uit alle (doel)groepen;
- Toegankelijke, gezonde en veilige schoolgebouwen, bibliotheken;
- Sportvoorzieningen voor kinderen met een handicap;
- Aanwezigheid van musea, plekken voor natureducatie, kinderboerderij.

5. VITAAL EN AANTREKKELIJK LANDSCHAP

5.1 Ambitie Súdwest-Fryslân

Súdwest-Fryslân kiest voor een vitaal en aantrekkelijk landschap gericht op een toekomstbestendig landelijk gebied. Er is ruimte voor verandering waarbij een goede balans tussen economische en ecologische functies steeds belangrijker wordt. Met vormen van voedselproductie die circulair en met meer oog voor de natuur vorm krijgen.

Voor nieuwe ontwikkeling binnen landbouw, toerisme en natuur is een vitaal landelijk gebied van belang, ook in samenhang met andere functies zoals wonen en zorg/gezondheid. De instandhouding en doorontwikkeling van belangrijke kernwaarden -cultureel erfgoed, water, natuur en open, agrarisch, landschap- is daarbij nodig.

Binnen het thema “Vitaal en aantrekkelijk landschap” geldt de landbouwtransitie als grote opgave. Súdwest-Fryslân streeft met haar partners naar een circulaire en natuurinclusieve vorm van landbouw waarbij diversiteit voor de uitvoer van die opgave groot kan zijn. Dat gebeurt, veelal op gebiedsniveau, ook in samenhang met de opgaven rondom energie, klimaat, waterbeheer en biodiversiteit/natuur. Hierdoor ontstaan kansen, zoals ook nieuwe vormen van werkgelegenheid. Een innovatieve ontwikkeling waar Súdwest-Fryslân zich wil ontwikkelen tot experimenteergemeente voor deze vernieuwingsopgave voor het landschap. Veelal gericht op een natuurinclusief en circulair landschapsgebruik met daarop afgestemde vormen van maatschappelijke diensten (zoals natuur- of waterbeheer).

Deze landbouw- en landschapstransitie is van Europese betekenis en valt samen met de ambities van Noord Nederland en de provincie Fryslân op het gebied van circulaire en natuurinclusieve landbouw. Hierbij speelt ook de samenhang en wisselwerking met aangrenzende dorpen en steden en met de natuurlijke zones zoals de Natura 2000-gebieden en de doorontwikkeling van het Natuurnetwerk Nederland. Het Nationaal Landschap Zuidwest-Friesland kan hiermee aanvullend inhoud worden gegeven.

Ook zien we meer ruimte voor initiatieven die zich richten op korte voedsel ketens. Die krijgen veelal vorm in de meer lokale context. Naast deze voedselproductie initiatieven krijgen andere aspecten van de voedseltransitie meer aandacht. Denk daarbij aan het tegengaan van voedselverspilling of het doorbreken van ongezonde voedselpatronen.

5.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving

Súdwest-Fryslân gebruikt twee leidraden voor de Omgevingsvisie 1.0. Dat zijn de SDG's en de opbrengst van het Rondje Súdwest. [Klik hier voor de introductie, onderdeel 'Leidende principes'](#) ≥ Het koepelthema 'Vitaal en aantrekkelijk landschap' telt twee centrale onderwerpen. Die komen uit de SDG-Kompas. Dat zijn:

- duurzame landbouw en voedsel.
- circulaire economie en duurzame infrastructuur;

Deze onderwerpen bepalen de opbouw van de tekst over dit koepelthema.

Het groene 'themakompas' laat de SDG's (sub)doelen zien die voor deze twee onderwerpen belangrijk zijn. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen..

[Klik hier voor de agenda](#) > met per (sub)doel de aandachtspunten. Súdwest-Fryslân neemt die mee in haar beleid en dagelijks werk.

5.3 Wat doet Súdwest-Fryslân

5.3.1 Duurzame landbouw en voedsel

In de agro-food keten, van boer tot consument, liggen diverse verduurzamingsopgaves die gericht zijn op gezonde voedselproductie uit een gezonde leefomgeving. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om de transitie naar een natuurinclusief en circulaire landbouw. Dit vormt een belangrijke pijler onder de kwaliteit van het buitengebied. De agrarische sector biedt daarbij kansen voor diverse innovaties en die uiten zich bijvoorbeeld via korte keten initiatieven (bijvoorbeeld lokale voedselcoöperaties) en grotere internationale voedselketens (bijvoorbeeld de agro-food-industrie in Workum of Bolsward).

De te realiseren maatschappelijke doelen zijn:

- een natuurinclusieve circulaire landbouw;
- vernieuwen van het verdienvermogen van een diverse agro-food sector;
- herstel van biodiversiteit;
- CO2-reductie;
- reductie van stikstofemissie en –depositie;
- verbeteren van de waterkwaliteit;
- duurzame energie doelstellingen;
- gezondere voedsel productie en consumptie.

De transitie naar een betere balans tussen ecologische en economische factoren is al volop aan de gang door veel initiatieven in de gemeenschap. Súdwest-Fryslân moedigt die ontwikkeling aan en probeert de ‘bottom-up beweging’ top down te combineren met bijvoorbeeld de Europese, nationale en regionale landbouwagenda’s. De provincie werkt begin 2021 aan een nieuwe landbouwagenda en er komt een nieuw Friese Veenweideprogramma 2021-2030.

Onderdelen van deze zoektocht zijn:

- De agrariër als duurzame energieproducent:
  - Mestvergisting en –raffinage;
  - Zonnepanelen;
- De agrariër als duurzame voedselproducent:
  - Kringlooplandbouw voor o.a. internationale agro-food ketens;
  - Korte keten initiatieven;
- De agrariër als beheerder van landschappelijke diensten:
  - Natuurbeheer, schoon water, toeristische waarde;
- Multifunctionele landbouw:
  - Verbreding van agrarische bedrijfsvoering met bijvoorbeeld recreatie of zorg.

Agrofoodsector op wereldniveau

De agrofoodsector in Fryslân functioneert op wereldniveau. Dat moet zo blijven. De verandering naar een natuurinclusieve en circulaire landbouw in 2030 raakt de hele keten van consument tot producent. Dat is kansrijk in Súdwest-Fryslân. Dit leidt tot een hernieuwde positie van met name

de zuivelsector binnen de agrofoodketen. Een veranderend verdienvermogen voor de primaire agrarische bedrijven in het bijzonder, maar ook van de sector/keten als geheel, is daarbij een belangrijke opgave.

Gezonde agrarische bedrijfstak in een vitaal landschap

Een duurzame, klimaatbestendige en natuurinclusieve transitie voor de agrofoodketen is een complexe opgave. Dit leidt tot en voorbij 2030 tot een omschakeling (of doorontwikkeling) van de landbouwbedrijven. Alle actoren die betrokken zijn bij deze transitie werken steeds meer samen. We zetten in op het verduurzamen van de agrofoodketen van producent (boer), verwerker (agro-food industrie) tot distributie (retail) en consument (gezond voedsel). Dat gaat over verduurzaming van de productieketen binnen planetaire grenzen, het voorkomen van verspilling in die keten, de gezondheid van de eindproducten en samenhangende problematiek als bijvoorbeeld obesitas.

Herstel biodiversiteit/natuur

Het herstel van biodiversiteit is bijvoorbeeld gericht op betere inpassing van natuur binnen de agrarische bedrijfsvoering en de betere aansluiting bij bestaande natuurgebieden. Die biodiversiteit in het agrarisch landschap richt zich met name op:

- Functionele biodiversiteit gericht op ondersteuning van primaire voedselproductie. Bijvoorbeeld een levende bodem of toepassing van natuurlijke bestrijdingsmiddelen.
- Gebied specifieke biodiversiteitsmaatregelen zoals landschapselementen of natuurlijke verbindingszones.
- Specifieke soorten zoals de bijzondere verantwoordelijkheid voor de weidevogels die ondersteunende aandacht vragen binnen Europese habitatrichtlijnen.

Landschappelijk maatwerk

Aangepaste vormen van voedsel produceren zorgen ook voor een ander type landschap. Daarvoor is landschappelijk maatwerk nodig. De mogelijkheden hangen af van het landschapstype en type productie. Daarnaast zijn er andere mogelijkheden zoals het verhogen van de recreatieve waarde van het landschap met bijvoorbeeld een boerderijwinkel of aan combinaties met zorg, behoud en ontwikkeling van cultuurhistorisch erfgoed. Binnen de aanpak Nationaal Landschap Zuidwest-Friesland kan hier inhoud aan worden gegeven.

[Klik hier voor meer informatie daarover in de Visie Ruimtelijke Kwaliteit Gemeente Súdwest-Fryslân 2013 >](#)

[Klik hier voor de Uitgangspuntennotitie Buitengebied Súdwest-Fryslân >](#)

Veenweide/kleiweide

In Súdwest-Fryslân is vooral sprake van kleiweide- en veenweidegebieden met voornamelijk melkveehouderijbedrijven. Hierdoor ontstaan mogelijkheden om juist binnen deze sector, en afgestemd op de veen- en kleigronden, tot innovaties te komen. Voor de veenweide gebieden speelt hier de opgave rond de te hanteren waterpeilen om hiermee bodemdaling tegen te gaan, CO₂-uitstoot te beperken en schade aan funderingen en wegen te voorkomen..

Ontwikkelmogelijkheden agrarische bedrijven

Aan het gebied verbonden landbouw is voor Súdwest-Fryslân het uitgangspunt. Binnen de huidige gemeentelijke planologische kaders is er ruimte voor verruiming van mogelijkheden voor agrarische bedrijven. Die verruiming kent verschillende vormen onder andere voor meer multifunctionele bedrijfsvoering zoals recreatie of zorg maar ook voor bijvoorbeeld marktinitiatieven

die duurzame voedsel productie centraal zetten. Een positieve bijdrage aan de biodiversiteit, duurzaamheid en landschap is hierbij van belang. De gemeente volgt de uitgangspunten van de provincie rond nieuwvestiging of verbreding van een bedrijf. Er is geen ruimte voor nieuwe bouwpercelen voor intensieve veehouderij. Súdwest-Fryslân stuurt hierop via het bestemmingsplan (straks het omgevingsplan).

[Klik hier voor de Omgevingsvisie Fryslân.](#)

Goede balans tussen functies, voorkomen van (milieu)hinder

Naast (ruimtelijke) kwaliteit is ook het voorkomen van hinder voor gevoelige functies als 'wonen' van belang. Andersom kan een woning een agrarisch bedrijf belemmeren. Súdwest-Fryslân stuurt hierop via het bestemmingsplan (straks omgevingsplan). Met de Geurverordening is er meer ontwikkelingsruimte voor veehouderijen.

Voedsel: diversiteit van korte lokale voedselketens tot internationale bulkketens

Súdwest-Fryslân heeft melkveehouderijen die produceren voor de wereldmarkt. Daarnaast zijn er steeds vaker boeren die produceren voor niche markten (bijvoorbeeld biologisch) of kleinschalige groentetelers en dorpstuinen. Die telen voor lokale consumptie en dragen bij aan een korte voedselketen. Zo is in de mienskip van (Súdwest-)Fryslân de Friese Voedselbeweging opgericht. Deze Voedselbeweging heeft een Voedselvisie opgesteld die gericht is op een circulair, vitaal, transparant en eerlijk voedselsysteem. Waarbij de productie klimaatneutraal is. Doel is een korte, regionale voedselketen die bijdraagt aan:

- een hogere voedselprijs;
- vermindering van de voedselkilometers;
- betrokkenheid van inwoners bij voedselproductie;
- onderzoek naar nieuwe verdienmodellen.

De voedseltransitie gaat over veel meer dan alleen een andere manier van productie. Denk onder meer aan:

- de gezondheid;
- een ander voedingspatroon (zoals minder dierlijke eiwitten en meer plantaardige eiwitten);
- minder bewerkt voedsel eten;
- minder voedselverspilling;
- sociale aspecten;
- beleving, smaak, seizoenproducten en bewustwording.

Súdwest-Fryslân draagt hieraan op verschillende manieren bij. Met het verstrekken van informatie, door te stimuleren/ondersteunen en met het mogelijk maken van initiatieven.

SWF als experimenteergebied Vitaal Landschap

Súdwest-Fryslân wil een experimenteergebied zijn voor deze circulaire natuurinclusieve landschapstransitie. Initiatieven binnen de gemeentegrenzen worden gestimuleerd. Súdwest-Fryslân beoogt daarin een laboratorium te zijn waar deze vernieuwing zichtbaar is. De gemeente ondersteunt bij die verandering als er implicaties zijn (bijvoorbeeld wetgeving) waar de overheid een katalyserende rol kan spelen. Deze transitieopgave ligt grotendeels bij andere overheden (provincie, landelijk, Europa) dus de rol die we als gemeente hierin kunnen spelen vindt plaats binnen die kaders. Hierbij is van belang dat de kernwaarden -cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap- behouden blijven.

Gemeente geeft het goede voorbeeld

Het kan gaan om:

- beheren van bermen en groengebieden met extra aandacht voor biodiversiteit;
- inkopen van gezonde, verse streekproducten voor in de personeelskantine;
- stimuleren van dorpstuinen en voedseltuinen in de dorpen en wijken;
- werken aan gedragsverandering via informatieverstrekking.

5.3.2 Circulaire economie en duurzame infrastructuur

Binnen het landelijk gebied zal vooral de landbouw zich doorontwikkelen naar een circulaire bedrijfsvoering.

Circulaire economie binnen het landelijk gebied

Binnen thema “Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden” is het belang van het toewerken naar een circulaire economie binnen de context van duurzame werkgelegenheid benoemd. Voor circulaire landbouw is hiervoor bij paragraaf 5.4.1. de te kiezen aanpak binnen de context van duurzame landbouw meegenomen.

Duurzame wegen- en padenstructuur

Draagkracht en veiligheid van wegen en paden in het landelijk gebied moet worden afgestemd op het gebruik. De spanning die kan ontstaan tussen zwaar landbouwverkeer en toeristische en lokale routes vraagt waar nodig om veilige oplossingen.

Vergroening/bermbeheer

Een meer duurzame infrastructuur zal samengaan met vergroening. Denk daarbij aan bermbeheer of het vergroenen van bedrijventerreinen etc. Maar ook de manier waarop gemeentelijke gronden worden verpacht en beheerd.

Hoogwaardige, digitale infrastructuur

In aanvulling op het thema “Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden” is het belang van een hoogwaardige digitale infrastructuur ook voor de ontwikkeling van het landelijk gebied noodzakelijk.

5.4 Agenda Vitaal en aantrekkelijk landschap

Súdwest-Fryslân gaat aan de slag met het programma Vitaal Landschap.

Het programma Vitaal Landschap is samen met betrokken partijen/stakeholders opgezet. Er wordt op drie niveaus gewerkt aan landbouwvernieuwing en aan natuurherstel:

- op strategisch niveau:
  - lijnen uitzetten richting 2030, met een streefbeeld per gebied
  - het volgen, ontwikkelen en verbreden van innovaties
- op tactisch niveau:
  - projecten uitvoeren die een bijdrage leveren aan het halen van dat streefbeeld. Denk daarbij aan de opzet van gebiedsgerichte ontwikkelingen binnen de Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw Noord-Nederland, het Veenweideprogramma, de aanpak Stikstof en aanpak knellende wetgeving.

- op operationeel niveau:
  - bouwplannen bij ondernemers
  - opstartondersteuning van nieuwe vormen van voedselvoorzieningen
  - eventuele begeleiding van innovaties (waarbij de verantwoordelijkheid bij de initiatiefnemer blijft).

Súdwest-Fryslân werkt aan de SDG's die centraal staan bij het koepelthema. Zie het themakompas voor het thema 'Vitaal en aantrekkelijk landschap'. Dat gebeurt met het beleid en de activiteiten die in dit hoofdstuk staan. Het themakompas hieronder geeft in de grijze vakken de subdoelen van de SDG's als handvat naar het dagelijks beleid en de activiteiten van de gemeente, rondom het thema 'Vitaal en aantrekkelijk landschap'. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen.

Súdwest-Fryslân werkt tegelijkertijd en in goede samenhang aan de vijf thema's. Alleen zo kan Súdwest-Fryslân de gemeente blijven die zij wil zijn. Waar het goed en duurzaam wonen, werken en genieten is met een aantrekkelijke omgevingskwaliteit.

Duurzame voedselproductiesystemen. Veerkrachtige landbouwpraktijken die de productiviteit kunnen verhogen, ecosystemen helpen behouden, meewerken aan de strijd tegen klimaatverandering en de kwaliteit van de bodem verbeteren.

Aangetaast land en gedegradeerde bodem herstellen.

- Beperken van schadelijke emissies uit veehouderij en akkerbouw naar lucht, water en bodem (mest, kunstmest, pesticiden) via regulering, handhaving, voorlichting, sanering.
- Ruimte voor grondgebonden veehouders, kringlooptand bouw en herstel van organische stofgehalte in bodems, via pachtbeleid, kaveruul, koppelen veehouders/akkerbouwers en tuinders, voorlichting.
- Behoud en herstel van landchapelementen en groen-blauwe doordering, waardevolle structuren beschermen in omgevingsplan (bodendaling veenweidegebied IJergaau (peltbeheer, herbestemming).

Economische productiviteit door diversificatie en innovatie, focus op sectoren met hoge toegevoegde waarde en arbeidsintensieve sectoren.

- Lokale en regionale economische ontwikkeling door regionale (innovatie-) clusters.
- Uitgifte bedrijventerreinen koppelen aan verduurzaming en innovatie.
- Aantrekkelijk ondernemings- en vestigingsklimaat als randvoorwaarde.
- Aanpak (winkels)leegstand via o.a. herbestemming.

Voldedige werkgelegenheid en waardig werk voor iedereen, ook jonge mensen en mensen met een beperking. Aansluiting tussen vraag/aanbod en tussen (beroeps)onderwijs en arbeidsmarkt, bijvoorbeeld door keuze en inrichting onderwijslocaties.

- Uitgifte bedrijfslocaties afstemmen op werkaanbod in de omgeving.
- Toegankelijkheid werkplekken voor mensen met beperking.
- Functie vermenigvuldiging woon-werken in wijken.
- Goede bereikbaarheid bedrijfslocaties, ook met OV.
- Goede digitale connectiviteit voor alle bewoners en gebieden.

Einde aan honger. Zorgen voor voedselzekerheid en betere voeding, met name voor mensen met lage inkomens en kleine kinderen.

- Aanbod van vers en gezond (lokaal) voedsel in horeca en winkels.
- Sooslandbouw: volkstuinen en gedeelde moestuinen.
- Tegengaan aanbod van ongezond voedsel, bijv. via vergoedingsbeleid of ontvooide reclame.
- Omschakelen naar duurzame landbouw voor hogere voedingwaardes.

De landbouwproductiviteit en inkomens verbeteren van kleinschalige voedselproducenten, onder meer door gelijke toegang tot land.

- Ruimte voor starters en kleine bedrijven om grond te kopen (of behouden), bijvoorbeeld via pachtbeleid.
- Mogelijkheden voor verkoop kleinschalige producenten direct naar de consument.
- Ruimte voor verbreding verdien model kleinschalige bedrijven via meervoudige bestemming vast gebouwen en percelen.

Veilige en gezonde werkomgeving voor iedereen, ook arbeidsmigranten.

- Veilige en gezonde inrichting werk/ productiefaciliteiten en installaties.
- Aantrekkelijke, groene bedrijventerreinen waar ruimte is voor beweging, recreatie en ontmoeting.
- Stimuleren fietsen naar het werk, stallingruimte, elektrische laadpunten.
- Flexibele accommodatie migrantenarbeiders.

Duurzaam toerisme dat banen creëert en bijdraagt aan lokale cultuur en strekproducten.

- Aantrekkelijk netwerk van wandel- en fietspaden en -routes, gekoppeld aan lokale horeca, musea, gastronomie en producten.
- Behoud en herstel van waardevol landschap en erfgoed.
- Vergoeding voor locaties, evenementen en accommodatievervoer koppelen aan duurzaamheid, lokale economie en positieve effecten voor omwonenden, besparen van verstoring voor mens en natuur.

Duurzaam beheer en gebruik van natuurlijke hulpbronnen

- Grondstoffenwinning uit de aarde verduurzamen en vervangen door hergebruik materialen en/of hernieuwbare producten, ook rekening houden met negatieve effecten grondstoffenwinning elders in de wereld.
- Grondstoffenstromen sluiten op stedelijk en gebiedsniveau door vraag en aanbod fysiek met elkaar te verbinden.
- Stimuleren duurzame nieuwe teelten voor de biobased economy.
- Teruggaaning grondstoffen uit gemeentelijke afvalstromen en water.
- Preventie van storten vervulde grond, silt of bouwmaterial.

Voedselverspilling in winkels en bij consumenten halveren en voedselverlies in productie- en bevoorradingsketens reduceren.

Afvalproductie verminderen via preventie, recycling en hergebruik.

- Voorzorgingen voor omgekeerd inzetten huishoudelijk afval in elke buurt.
- Bereikbaar locaties voor verzameling en hergebruik van afgepakte spullen en materialen, zoals duurzaamheidsplein.
- Teruggoeding zwerfvuil en dumping van afval in buitengebied.
- Verandering van reststromen uit landbouwproductie en voedingsindustrie.

- (Her)uitgifte bedrijfslocaties koppelen aan verduurzaming, vergroening en natuurinclusief ontwerpen, goed ingepast in het landschap.
- Bij grond-, weg- en waterbouw en constructie van woningen en gebouwen gebruik maken van circulaire, niet-giftige grondstoffen.
- Goede verbindings over weg, water en spoor, ook grensoverschrijdend.
- Goede digitale connectiviteit bewoners en bedrijven in het buitengebied, bijvoorbeeld door glasvezelnetwerk.
- Tegengaan onbegroefde verontreiniging door bundelen van leidingen.

- Grondstoffenwinning uit de aarde verduurzamen en vervangen door hergebruik materialen en/of hernieuwbare producten, ook rekening houden met negatieve effecten grondstoffenwinning elders in de wereld.
- Grondstoffenstromen sluiten op stedelijk en gebiedsniveau door vraag en aanbod fysiek met elkaar te verbinden.
- Stimuleren duurzame nieuwe teelten voor de biobased economy.
- Teruggaaning grondstoffen uit gemeentelijke afvalstromen en -water.
- Preventie van storten vervulde grond, silt of bouwmaterial.

6. DUURZAAM, ENERGIENEUTRAAL EN KLIMAATADAPTIEF

6.1 Ambitie Súdwest-Fryslân

Súdwest-Fryslân wil in 2050 CO₂-neutraal, klimaatbestendig, energieneutraal en circulair zijn. Dat sluit aan bij de nationale klimaatdoelstellingen. Het is wenselijk om de verschillende opgaven met elkaar te verbinden. Dat leidt tot een gezonde, veilige en goede kwaliteit van de leefomgeving. Het heeft de voorkeur dat Súdwest-Fryslân initiatieven vanuit de mienskip aanmoedigt en mogelijk maakt. Maatschappelijke acceptatie en draagvlak zijn daarbij van groot belang.

Uitleg over de begrippen energie-, klimaatneutraal, weerbaarheid en circulaire economie

. Energieneutraal: de energie die mensen gebruiken, komt alleen uit hernieuwbare energiebronnen. Dus zonlicht, windkracht en aardwarmte. Dit zijn energiebronnen die geen CO₂ uitstoten.

. Klimaatneutraal: deze aanpak richt zich op de afname van broeikasgassen, zoals CO₂, in de volle breedte. Het gaat hierbij ook om maatregelen in het veengebied die zorgen voor een CO₂-afname.

. Weerbaarheid: dit omvat alle maatregelen die goed voorbereiden op de effecten van klimaatverandering. Denk aan hittestress, verdroging en stijging van de zeewaterspiegel.

. Circulaire economie: dit is een breed begrip. Het anders omgaan met grondstoffen staat hierbij centraal. De gebruikte grondstoffen moeten zoveel mogelijk in de kringloop blijven. Producten zijn het einde van hun leven geen afval maar een grondstof voor andere processen of producten.

6.2 De relatie met het SDG-Kompas voor de omgeving

Súdwest-Fryslân gebruikt twee leidraden voor de Omgevingsvisie 1.0. Dat zijn de SDG's en de opbrengst van het Rondje Súdwest. [Klik hier voor de introductie, onderdeel 'Leidende principes'](#) ≥ Het koepelthema 'Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief' telt twee centrale onderwerpen. Die komen uit de SDG-Kompas. Dat zijn:

- schone energie;
- weerbaarheid.

Deze onderwerpen bepalen de opbouw van de tekst over dit koepelthema.

Het blauwe 'themakompas' laat de SDG's (sub)doelen zien die voor deze twee onderwerpen belangrijk zijn. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen. [Klik hier voor de agenda](#) ≥ met per (sub)doel de aandachtspunten. Súdwest-Fryslân neemt die mee in haar beleid en dagelijks werk.

6.3 Wat doet Súdwest-Fryslân

6.3.1 Samenhang tussen de transities en integraal werken

Gebruikssystemen zijn robuust, veerkrachtig en dienstbaar

Wat is er nodig om te komen tot de klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie?

Het vraagt om vernieuwing en aanpassingen die flink ingrijpen. Denk aan:

- de uitbreiding van de energie-infrastructuur;
- de aanleg van warmtenetten;
- het klimaatbestendig en veilig maken van het systeem van het water.

Súdwest-Fryslân zet in op robuuste en veerkrachtige systemen als dragers van wat er verandert. Dat eerste betekent dat de systemen gezond, veilig, functioneel en duurzaam zijn. Het tweede betekent dat de systemen kunnen meebewegen met de tijd. Lees: met wat er verandert aan wensen en opgaven. Dit vraagt om samenwerken. En om het in goede samenhang combineren van kennis, proces, inwoners, landschap, financiën en technologie. Bij elke opgave. Súdwest-Fryslân zet hierop maximaal in.

Maatschappelijke en ruimtelijke inpassing

De nagestreefde ontwikkelingen rondom energie en klimaat kan de gemeente niet alleen realiseren. Súdwest-Fryslân faciliteert en werkt samen waar het kan en initieert waar het moet. Op dit moment zijn al veel boeren, energiecoöperaties, ondernemers en individuele inwoners goed op weg.

Súdwest-Fryslân wil zoveel mogelijk overbodige hindernissen wegnemen. Kernen en wijken doorlopen elk hun eigen proces, elk in een verschillende fase. Súdwest-Fryslân speelt in op de stand van zaken. Middelen die voortkomen uit de energiemaatregelen moeten zoveel mogelijk terugvloeien naar de lokale mienskip. Kernwaarden van het landschap en van de kernen zijn leidend voor een goede inpassing.

Burgerraadpleging Regionale Energiestrategie

Om de Energietransitie vorm te geven is voor de Regionale Energiestrategie in Súdwest-Fryslân in 2020 een Burgerraadpleging gehouden. De resultaten zijn in zes hoofdconclusies:

1. Deelnemers zien een grote rol voor de gemeente en de inwoners zelf.
2. Deelnemers zijn terughoudend over een te grote rol voor de markt.
3. De overgrote meerderheid van de deelnemers wil niet dat Súdwest-Fryslân energieleverancier van Nederland wordt, jongeren zijn relatief positief over deze optie.
4. Het landschap is een belangrijke waarde en de aantasting daarvan een reden tot zorg (staat onder geluk)
5. Kosteneffectiviteit is een belangrijk onderwerp voor deelnemers.
6. Deelnemers hebben zorgen over de eerlijkheid van de verdeling van lusten en lasten.

Het streven is dat elk dorp en wijk zijn eigen energiecoöperatie heeft. Ieder dorp wordt gestimuleerd een brede dorpsvisie te ontwikkelen. Súdwest-Fryslân stimuleert het ontstaan van netwerken in en tussen de dorpen en maatschappelijke partijen.

6.3.2 Schone energie

Trias energetica: besparen, duurzaam opwekken en hergebruik van energie

De klimaatmitigatie bestaat uit een pakket van maatregelen. Doel daarvan is om in 2030 49% minder broeikasgassen uit te stoten dan in 1990. Twee pijlers dragen elke op hun eigen manier bij aan CO² reductie:

1. elektriciteit (energieopwek)
2. Gebouwde Omgeving (energieverbruik);

Circulaire Economie loopt als rode draad door deze twee pijlers.

Elke pijler is onmisbaar om de klimaatdoelen (49% CO² reductie in 2030) te halen. Het denken hierover gebeurt vanuit de 'trias energetica':

- stap 1: beperk de vraag naar energie;
- stap 2a: gebruik energie uit reststromen;
- stap 2b: gebruik energie uit hernieuwbare bronnen
- stap 3: als gebruik van eindige (fossiele) energiebronnen onvermijdelijk is, gebruik ze dan zeer efficiënt. Compenseer dit op jaarbasis met 100% hernieuwbare energie.

[Klik hier voor de bron van de informatie over trias energetica >](#)

Besparen

Energie besparen is goed voor het klimaat én ook voor de portemonnee. Gedrag is hierbij een belangrijke factor. Het draait niet alleen om grote investeringen, zoals het isoleren van woningen. Súdwest-Fryslân zet in op het stimuleren van bespaargedrag en bespaarmaatregelen.

Hernieuwbare energie: mixen!

Het opwekken van duurzame energie ligt in Súdwest-Fryslân landelijk gezien boven het gemiddelde. Súdwest-Fryslân wil de hernieuwbare energie laten bestaan uit een mix van verschillende vormen van duurzame energie. Voorbeelden zijn zonnepanelen, oppervlaktewarmte, warmte uit de aardbodem en bodemwater en het gebruik van waterstof. De technieken ontwikkelen zich namelijk snel. De visie en ambities gaan ze uitwerken in:

- de Regionale Energie Strategie (RES);
- de Transitievisie Warmte (TVW).

Accent op zon en water

Súdwest-Fryslân legt het accent via de zonneladder op zonne-energie. En op de kansen die er zijn in relatie tot ons blauwe, waterrijke profiel. De zonneladder houdt in dat de voorkeur uitgaat naar zonnepanelen op daken in bebouwde omgeving.

Uit indicatief onderzoek blijkt dat potentiële opwek op panden met (zeer) geschikte daken neerkomt op ~0,323 TWh. Daarbij is er niet op gelet of een dakconstructie geschikt is. Of dat het plaatsen van zonnepanelen volgens de regelgeving mag. *In theorie* kan Súdwest-Fryslân dus meer energie opwekken dan dat bewoners en bedrijven bij elkaar verbruiken. Daarnaast zijn er door het vele water kansen voor watergerelateerde technieken. Súdwest-Fryslân wil hiervoor een proeftuin zijn. Denk bijvoorbeeld aan aquathermie. [Klik hier voor een verdere uitwerking in de Ontwikkelvisie 2011-2021 >](#)

Duurzame energieopgave voor 50% uit lokale initiatieven

Ook de inpassing en de verbetering van de energie-infrastructuur zijn belangrijk aandachtspunten. Dat geldt voor elektriciteit en voor warmte (warmtenetten). Súdwest-Fryslân brengt samen met de regio de ruimte voor opwekking van hernieuwbare energie in kaart. Dat gebeurt via de Regionale Energie Strategie. Hierbij is aanwezigheid van lokale inzet en/of acceptatie noodzakelijk. Het Rijk formuleerde een belangrijk uitgangspunt. Namelijk dat het streven is dat 50% van de energieopwek in eigendom komt van burgers en bedrijven.

Voor de verwarming van alle gebouwen gaat Súdwest-Fryslân op zoek naar alternatieven voor het aardgas. Er komt inzicht in welke alternatieve oplossingen (on)mogelijk zijn voor het aardgas. Dat gebeurt voor wijken of buurten die voor 2030 op de planning staan in de TVW. In het algemeen werkt Súdwest-Fryslân aan bewustwording. Dat gebeurt door voorlichting te geven en laagdrempelige maatregelen aan te bieden. De gemeente werkt de TVW samen met de samenleving uit in wijkuitvoeringsplannen.

Energietransitie versterkt de identiteit

Verandering van het landschap door veranderend energiegebruik is van alle tijden. De energietransitie voegt een nieuw hoofdstuk toe aan deze geschiedenis. Delen van het landschap zijn in het verleden gebruikt voor turfwinning. Windmolens zijn al vijf eeuwen lang aanwezig in ons landschap. Ook vroeger dachten ze na over zuinig omgaan met energie.

De overgang naar een duurzame energievoorziening heeft (weer) een groot invloed op de omgeving. Súdwest-Fryslân wil niet te veel van de ruimte vragen. Daarom gebruikt de gemeente de 'zichtbaarheidsladder'. Daarbij gaat de voorkeur uit naar vormen van energieopwekking met geen of een minimale zichtbaarheid. [Klik hier voor het koepelthema 'Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap' >](#)

Het vraagt om zorgvuldige omgang met de kernwaarden als er sprake is van een grote zichtbaarheid. Dan is het tijd voor een (nieuwe) omgevingskwaliteit. Denk aan nieuwe energielandschappen, energieparken en energieboeren. Súdwest-Fryslân gaat er dan van uit dat een proces op gang komt. Een proces waarbij betrokken partijen elkaar opzoeken om het samen eens te worden over de inpassing.

6.3.3 Weerbaarheid

De effecten van klimaatverandering zijn heel uiteenlopend en sterk afhankelijk van de plek op aarde. In Nederland leidt klimaatverandering tot hogere temperaturen, meer(extreme) neerslag, drogere zomers en een stijgende zeespiegel. Het gaat daarbij niet alleen om geleidelijke veranderingen. Extreem weer, zoals hittegolven en forse regen- en hagelbuien, komt steeds vaker voor. Dat leidt tot meer schade en slachtoffers dan voorheen het geval was.

Klimaatverandering heeft effect op de kernen, het landelijke gebied en de mensen die er wonen. Als we niets doen, neemt de schade toe. Súdwest-Fryslân gaat met betrokken partijen (zoals het Wetterskip Fryslân) aan de slag met een klimaatbestendige en water robuuste inrichting. Samen werken we aan een strategie. Die richt zich op het voorkomen van overlast van water en het voorkomen van hittestress en droogte. Uiteraard heeft de gemeente lang niet op alle factoren invloed.

Voorkomen overlast van water

Eén van de klimaateffecten is 'wateroverlast in stedelijke gebied'. Over het algemeen gaat het bij wateroverlast om gebeurtenissen van beperkte omvang, zoals extreme regenbuien. Die kunnen wel plaatselijk grote hinder veroorzaken. Door de zeespiegelstijging komen de huidige zee-kust-, IJsselmeer- en Waddenzeenatuur onder druk te staan. Dat betekent dat leefgebieden voor dieren en planten aantasten of verdwijnen. Daarnaast is er sprake van verzilting van landbouwgrond in combinatie met bodemdaling. Dat vraagt om het beperken en zo mogelijk voorkomen van overstroming en de gevolgen daarvan.

Rijkswaterstaat en het Wetterskip Fryslân zijn verantwoordelijk voor het onderhouden en functioneren van de dijken en waterkeringen. Zij zorgen er ook voor dat er voldoende water is in het gebied. Súdwest-Fryslân zorgt voor de juiste afvoer van het vuilwater en het overtollige regenwater. Zo zetten we met elkaar in op een robuust en veerkrachtig watersysteem voor 2050.

Voorkomen van hittestress en droogte

Binnen de grotere kernen en steden is het gemiddeld één graad warmer dan in een landelijke omgeving. Inwoners van steden hebben hierdoor meer last van hitte. De verwachting is dat de zomers alleen maar warmer worden. Door hitte kan de luchtverontreiniging toenemen. Mensen ervaren overlast van hitte doordat ze 's avonds niet goed kunnen slapen. Kwetsbare groepen, vaak ouderen, hebben hier vaak extra last van.

Ook uitval van arbeidskrachten, toename van ziektes en vervroegde sterfte zijn gevolgen van de warmte en slaapttekort. En wat denk je van de invasie van de eikenprocessierups? Over overlast gesproken. Die gedijt goed in het warmere klimaat.

Súdwest-Fryslân heeft voor Sneek en Bolsward het effect van hitte in kaart gebracht. Hierbij valt op dat Bolsward gevoeliger is voor hittestress dan Sneek. De oorzaak hiervan is dat Bolsward op sommige plekken dichtere bebouwing kent dan Sneek.

Andere problemen als gevolg van toenemende hitte zijn de verdroging van natuurgebieden en een verminderde landbouwproductie. Extreme droogte kan zorgen voor een tekort aan zoet water. En ook aan verzilting aan de kust en tot ver in het land. Ook dit probleem is een belangrijk onderdeel van de strategie waaraan Súdwest-Fryslân samenwerkt met het Wetterskip.

6.4 Agenda Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

Súdwest-Fryslân gaat aan de slag met:

- het programma Klimaatmitigatie* met daarin de pijlers:
  1. elektriciteit, waar de Regionale Energiestrategie (RES) onder valt;
  2. Gebouwde Omgeving**, uit te werken in wijkuitvoeringsplannen, met daarin onder meer:
    - keuzes voor duurzame energiesystemen
    - het isoleren van woningen;
  3. Circulaire Economie;
- het programma Klimaatadaptatie;
- het programma Vitaal landschap met:
  - de uitvoeringsaanpak Circulaire Economie

- biodiversiteit en klimaatadaptatie aanmoedigen
- visie op gezond en duurzaam voedsel (onder meer productie, innovatie en consumptie).

*Dit is een pakket maatregelen. Doel daarvan is om in 2030 49% minder broeikasgassen uit te stoten dan in 1990.

**Daaronder valt de integrale aanpak Transitievisie Warmte (TVW).

Súdwest-Fryslân werkt aan de SDG's die centraal staan bij het koepelthema. Zie het themakompas voor het thema 'Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief'. Dat gebeurt met het beleid en de activiteiten die in dit hoofdstuk staan. Het themakompas hieronder geeft in de grijze vakken de subdoelen SDG's als handvat naar het dagelijks beleid en de activiteiten van de gemeente, rondom het thema 'Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief'. Deze subdoelen zijn een afgeleide van de internationale doelen.

Súdwest-Fryslân werkt tegelijkertijd en in goede samenhang aan de vijf thema's. Alleen zo kan Súdwest-Fryslân de gemeente blijven die zij wil zijn. Waar het goed en duurzaam wonen, werken en genieten is met een aantrekkelijke omgevingskwaliteit.

- Energetische verduurzaming van bestaande particuliere en sociale (huur)woningen, bedrijfspanden en maatschappelijk vastgoed, op een wijze die voor iedereen betaalbaar is (ontzorging) en geen nadelige impact heeft op andere omgevingswaarden (zoals houtstook);
- Energie- en klimaatneutrale of -positieve nieuwbouw;
- Omschakelen naar aardgaskoze wijken, via aansluiting woningen en bedrijven op collectieve voorzieningen als warmtenetten.

- Waterrobuuste ruimtelijke inrichting m.b.v. natuurlijke systemen voor ruimtelijke kwaliteit (duingebied versterken, ruimte voor de rivieren);
- Verplaatsen van vitale infrastructuur: geen nieuwbouw in kwetsbaar (overstromings)gebied zoals uiterwaarden;
- Hooggelegen vluchtplaatsen creëren;
- Draagkrachtig en goed functionerend bodem-water systeem in stedelijk en landelijk gebied, toegang van bodemdaling.

- Ruimte voor grootschalige en kleinschalige opwekking, conversie, opslag en transport van hernieuwbare energie, met heldere normen voor participatie en draagvlak en respect voor landschap (bijvoorbeeld door gebruik van zonneladders);
- Maximale benutting van daken van woningen, bedrijfspanden, loodsen, schuren, parkeerplaatsen etc. voor zonnepanelen;
- Capaciteit van het elektriciteitsnet verhogen;
- Vermijden van afwekking negatieve effecten op natuur, omgevingswaarden en mensen elders (bijvoorbeeld verbranden biomassa).

- Met inwoners en bedrijven verminderen van energievraag via o.a. isolatie en energiezuinige technologie; handhaven energieprestatie-coëfficiënt;
- Bij aanbesteding of via omgevingsbeleid sturen op duurzaam ontwerp en beheer van nieuw vastgoed;
- Gebruik van restwarmte en groengas via warmtenetten;
- Mogelijkheden voor warmte-koude-opslag optimaal benutten.

- Hittestress tegengaan door aantrekkelijk groen, ook in sociaal kwetsbare wijken, parkjes, geveltunen, stadstunen, groene daken;
- Waterberging en -afvoer verbeteren, opvangcapaciteit vergroten, ook bij woonhuizen waterberging voorzien;
- Herstel van groen-blauwe dooradering van het landschap;
- Planten van bomen en (her)bebossing.

7. IDEEKAARTEN DEELGEBIEDEN

Voor ieder deelgebied is een IDEEkaart gemaakt. De IDEEkaarten benoemen de aandachtspunten voor de gebieden. Hierbij is weer dezelfde indeling van de vijf thema's gebruikt (klik hier voor 'thema's').

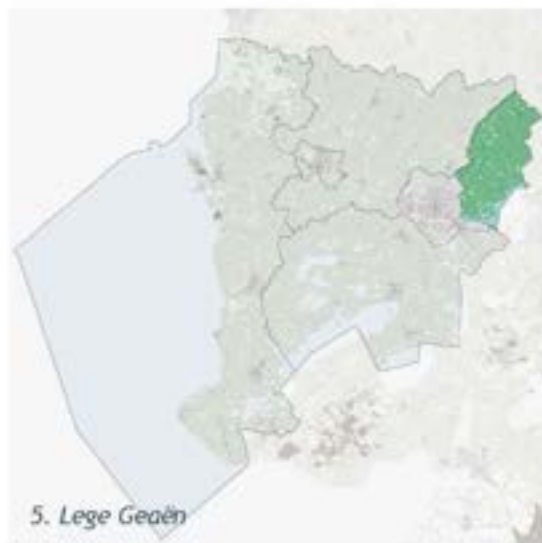
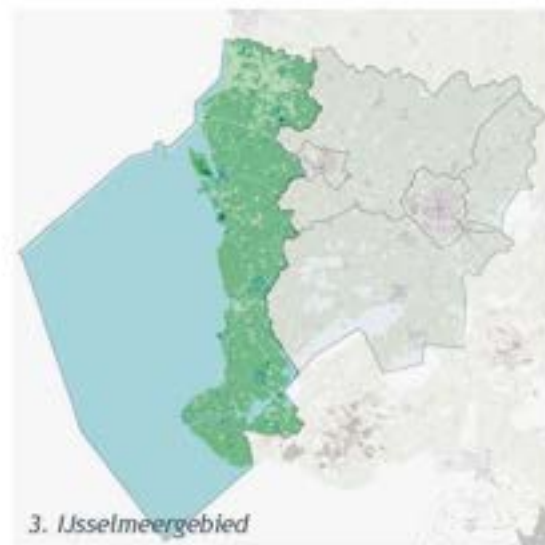
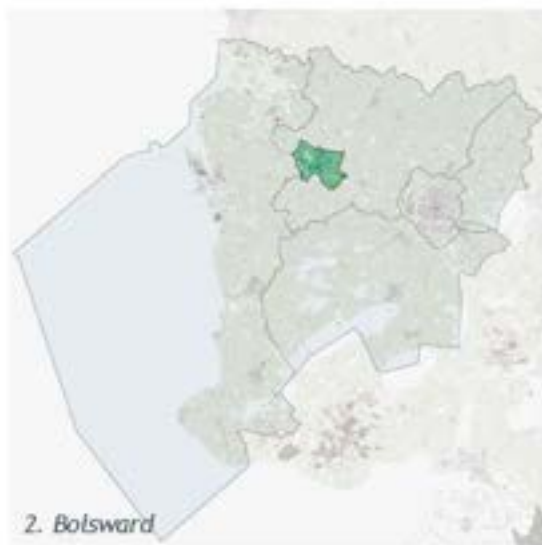
De IDEEkaarten bestaan uit een kaart met legenda met gebied specifieke punten en daarnaast punten die voor het deelgebied als geheel gelden. De kaart is (in de website van de Omgevingsvisie 1.0) een pdf waarop ingezoomd kan worden. Súdwest-Fryslân gebruikt de IDEEkaarten als opstap voor het gesprek met de mienskip in de gebieden. Dit wordt als vervolg op de Omgevingsvisie 1.0 uitgewerkt in (Gebieds)Agenda's. Voor het IJsselmeergebied is het Ambitie-document al klaar.

Met de gebiedsindeling volgt Súdwest-Fryslân de indeling die gebruikt is tijdens het Rondje Súdwest (klik hier voor de 'intro'). Ook sluit deze goed aan op de Ontwikkelagenda (klik hier voor de Ontwikkelagenda 2019 - 2023). De grenzen van de gebieden zijn afgestemd op de grenzen die het Centraal Bureau voor Statistiek in haar onderzoeken gebruikt. Dit maakt het gebruiken en vergelijken van onderzoeksgegevens eenvoudiger.

Uiteraard kunnen de gebieden niet los van elkaar gezien worden. Ze vullen elkaar aan en hebben elkaar nodig. Samen zijn ze Súdwest-Fryslân. Net als er een sterke relatie is tussen Súdwest-Fryslân en de provincie en (Noord-)Nederland. De grenzen tussen de gebieden zijn niet hard, maar vloeien in elkaar over.

IDEekaarten

Ligging deelgebieden

IDEekaart

Deelgebied Sneek - Locatiespecifieke aandachtspunten

Gezonde ybale mensen in een gezonde en veilige omgeving

- Aandacht voor wijken waar sprake is van stapeling van (gezondheids)opgaven en knelpunten. Een integrale aanpak is hier extra van belang: sociaal, ruimtelijk en economisch gaan hier hand in hand.
- Aandacht voor problematiek rond rijnstof en leefwalteit, vooral rond (spoor)wegen.
- Aandacht voor beleefde overlast van de geur van het water van het natuurgebied langs het spoor.

Ytarke kernwaarden

- Maak de Hemsdijk als 'onttoansbasis' zichtbaar en beleefbaar.
- Koester het beschermde stadsgezicht van de historische binnenstad.
- Maak van Sneek (weer) een stad aan het water! Sneek is sp in het waternetwerk.
- Versterk de relatie met het Sneekmeer.
- Behandel de vaars De Geeuw-Houkesloot als de blauwe boulevard van de stad.
- Koester de stedelijke ecologische hoofdstructuur en bouw deze waar mogelijk verder uit.

Werkzame en leefbare wijken, dorpen en steden

- Houd de kernen rond de stad vrtliggend. Benader dit als een sterk samenhangend geheel. Qua woonkwaliteiten en woonprogramma is er een sterke relatie.
- Westering A7-zone: hier liggen kansen om Sneek te presenteren als gezonde, klimaatvriendelijke en architectuurminnende stad.
- In de binnenstad van Sneek heerst door de combinatie van historische bebouwing en een goed winkel- en horeca aanbod, een sfeer die zowel door de inwoners als de toeristen zeer wordt gewaardeerd. Koester dit en neem de historische binnenstad als uitgangspunt bij vernieuwingen. Concentreer detailhandel in de binnenstad en versterk Sneek als kleinstedelijke voorzieningenstad van regionaal niveau.

Vitaal en aantrekkelijk landschap

- De groene wiggen vormen de groene contramal van de stad en een transitiezone tussen stad en land. Deze moeten behouden worden. In de wiggen kunnen opgaven samenkomen: klimaat, energie, natuur, (stads)landbouw, ruimte voor ontmetjes en bijvoorbeeld sport, mits ze de groene kwaliteit versterken. Benader deze opgaven in samenhang vanuit een integrale visie op de gehele stad. Trek samen op met de boeren in de omgeving, op weg naar een gezamenlijke ontwikkeling van de stadsrand/transitiezone.

Deekaart

Deelgebied Sneek - Gebiedsbrede aandachtspunten (1/2)

Voor Sneek wordt een (Gebieds)Agenda gemaakt. De aandachtspunten zoals benoemd in deze Deekaart worden in de (Gebieds)Agenda uitgewerkt en aangevuld tot een integrale visie. Bij de uitwerking van de (Gebieds)Agenda wordt de menselijkheid betrokken. Het gesprek over de Omgevingsvisie met de Deekaarten vormt daarvoor de eerste opstap. De Deekaart is de gesprekspartner.

De kaart met legenda geeft de gebiedsspecifieke aandachtspunten. Hierna volgen de aandachtspunten die voor het gehele gebied gelden. Samen vormen ze de Deekaart voor Sneek. Inwoners worden uitgenodigd met initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.

Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving

Inrichting leefomgeving

- Aandacht voor een openbare ruimte die uitnodigt tot een gezonde leefstijl (o.a. stimuleert tot bewegen). Specifieke aandacht is nodig voor een hoog percentage overgewicht onder jongeren in Sneek-Zuid.
- Maak de stad goed toegankelijk voor verschillende doelgroepen en leeftijden.
- Breng op gebiedsniveau de woon/zorg opgaven in beeld.
- Aandacht voor eenzaamheid en voldoende ontmoetingsplekken in de stad. Leer daarnaast van de pilot Vitale regio omgeving Koudum en regio Stavoren over demantvriendelijk wonen.
- Aandacht voor veiligheid in de buurt onder jongeren in Sneek Noord en Zuid.

Goede milieukwaliteit

- Aandacht voor milieukwaliteit (bodem, water, lucht) in Sneek. Het is belangrijk zorg te dragen voor een gezonde bodem, voor planten, dieren en mensen.

Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, wilds en waterrijk landschap

Waardevolle omgeving

- Sluit met ontwikkelingen aan bij de gegroeide structuur en ligging: Sneek als wigvormige bergstad aan het water op de overgang tussen klei- en veengebied.
- Sneek is onlosmakelijk verbonden met de dorpen eromheen: veel wederzijdse relaties. Benader het als een samenhangend geheel. Maar houdt dorpen vrijliggend.
- Een gezonde stad Sneek vraagt bij iedere ruimtelijke ontwikkeling om meer ruimte voor groen en water en om een goede beleving ervan.
- Aandacht voor verdere vergroening van de stad, ook buiten de wiggan.
- In de stadtrand liggen meerdere opgaven en ruimteclaims. Benader deze in samenhang, afgestemd op de kernkwaliteiten en ondergrond en vanuit een integrale visie. Meervoudig ruimtegebruik is bij ontwikkelingen het leidende principe.
- De landschappelijke ligging, de bodem, cultuurhistorische waarden en verkeersvormen de basis en tevens inspiratiebron bij ontwikkelingen.
- Aandacht voor behoud en herbesteding historische gebouwen, zoals kerken en ander maatschappelijk en industrieel erfgoed. Deze zijn bepalend voor de identiteit en van belang voor de sociale samenhang.
- Aandacht voor groene, aantrekkelijke en gastvrije stadsbentree.

Gezonde ecosystemen en biodiversiteit

- Versterk de groene wiggan in en vanuit Sneek. Maak hierbij gebruik van bestaande waterlopen en groestructuren. Hier liggen ook kansen voor een verdere ontwikkeling van een stedelijke ecologische hoofdstructuur.

Vervolg

- In het algemeen: koester bestaande groene gebieden en -structuren voor de biodiversiteit, klimaatadaptatie en gezondheid, ook bijvoorbeeld die gebieden waar maatschappelijke functies ruim in het groen liggen.
- Aandacht voor mogelijkheden voor een verdere vergroening van de openbare ruimte. Maak hierbij gebruik van meekoppelkansen wanneer er bijvoorbeeld aan de riolering gewerkt wordt of bij herinrichting.
- Kans voor bomenaanplant in de groene overgangzone op zorgvuldige wijze, als onderdeel van het "bomenbod" in het kader van de nieuwe bosstrategie voor Nederland. Koester hierbij het open landschap en de overige functies zoals de landbouw. Zoek meekoppelkansen met de klimaatagenda, natuurinclusieve landbouw en gezondheid in afstemming met de mensheid.

Schoon water

- Maak het water meer zichtbaar en beleefbaar, maak de oevers zoveel mogelijk openbaar.

Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden

Inclusieve en toegankelijke woonomgeving

- Sneek en Bolsward zijn de groeikernen binnen de gemeente. Mogelijk is er sprake van een uitbreiding met woningbouw aan de noordoostkant. Inbreiding gaat echter voor uitbreiding. Inbreiding en herstructurering mogen niet ten koste gaan van de ruimtelijke kwaliteit. Zorg voor de juiste woningen op de juiste plek, ook gezien de voorraad en de afrikkende groei op termijn. Zorg voor voldoende betaalbare woningen. Ga voorzichtig om met te veel inbreiding (van hetzelfde), ook gezien opgaven rondom energie, gezondheid, biodiversiteit en klimaat. In Sneek zijn specifieke kwalitatieve woonopgaven. Zie het woningbehoefteonderzoek (klik op de link).
- Aandacht voor het verduurzamen van verouderde woningen. Dit samen oppakken met eigenaren en corporatie.
- Zorg voor toekomstbestendige, leefbare wijken. Streef naar menging in de wijken van leeftijds- en inkomensgroepen.
- Bewoners worden uitgenodigd met initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.
- Aandacht voor de continue zoektocht naar de balans tussen horeca en evenementen enerzijds en het wonen in de stad anderzijds. Evenementen en horeca brengen Sneek veel goeds, maar kunnen tegelijkertijd soms ook tot overlast en/of onveiligheid leiden in gebieden waar ook gewoond wordt.

Duurzame en veilige vervoerssystemen

- Aandacht voor goede bereikbaarheid, ook met het openbaar vervoer en de fiets. Van het bestaande bebouwde gebied, maar ook van nieuwe ontwikkelingen om het autogebruik te beperken.
- Aandacht voor goede tram/ferplekken/PBR om het verkeer in de binnenstad te beperken.
- Meer mogelijkheden om 'rondjes' te maken rond en in Sneek, op verschillende schaalniveaus (bijv. fietsverbindingen, rolatorroutes). Sluit met routes aan op de groene wiggestructuur en versterk de relatie stad en platteland.

IDEekaart

Deelgebied Sneek - Gebiedsbrede aandachtspunten (2/2)

(vervolg)

- Aandacht voor toegankelijkheid openbare ruimte voor mindervaliden.
- Aandacht voor de verkeersdruk op de verbinding van Sneek naar het Sneekmeer.

Duurzame werkgelegenheid

- Bedrijfsmatige ontwikkelingen zoveel mogelijk concentreren in Sneek en Bolward.
- Aandacht voor aantrekkelijk vestigingsklimaat, noodzakelijke voorwaarde voor ondernemerschap. Dit trekt zowel bedrijven als bewoners. Welkom thuis!
- Zet breder in op de maritieme kracht van Sneek: dit is niet alleen de watersport zelf, maar gaat ook om voldoende mogelijkheden voor bedrijven in metaal, hightech en het onderwijs.
- Ontwikkel nieuwe bedrijventerreinen zo duurzaam mogelijk (waaronder energieneutraal).
- Belijk bestaande bedrijventerreinen op hun gebruikswaarde en toekomstgerichtheid.
- Aandacht voor voldoende mogelijkheden voor nieuwe/aanvullende functies in de binnenstad om de vitaliteit en levendigheid in de toekomst te behouden. Voorkom verdere verschrating in de binnenstad. Werk aan een gastrijke, compacte en levendige binnenstad! Versterk hier ook het wonen en het midden- en kleinbedrijf.
- De basis van dagrecreatieve netwerken is in Sneek en omgeving aardig compleet. Er is wel aandacht nodig voor de kwaliteit, benutting en samenhang ervan. Denk hierbij aan de aansluitingen tussen routes, cultuur- en historische erfgoed en toeristisch bedrijfsleven.
- Samen met de sector en de ondernemers en in overleg met de inwoners, werken aan een toekomstbestendige recreatieve sector en aan vitale logiesaccommodaties. Stimuleer de innovatiekracht van de sector. Opgave is met name kwalitatief (beter benutten van het bestaande), en niet per definitie kwantitatief (uitbreiden). Werken aan een slimme groei!

Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

Schone energie

- Concentreer maatregelen voor de energieopgave nabij de stad.
- Door dichtheid van de bebouwing zijn warmtenetten en groene gassen kansrijke alternatieven voor aardgas. De gemeente sluit aan bij initiatieven van partners en uit de samenleving.
- Aandacht vragen voor de warmte-opgave, die veel groter is dan de energieopgave. Deze heeft grote ruimtelijke gevolgen. Uitgangspunt: van winst naar waarde.
- Zonnepanelen inzetten volgens de zonneladder (uitgangspunt is multifunctioneel ruimte gebruik). Zoveel mogelijk benutten van de maximale ruimte voor zonnepanelen op daken van woningen en bedrijfspanden.
- Benut de kernwaarden van het gebied voor de invulling van de warmte transitie (of energietransitie). Zoals bijvoorbeeld kansen voor aquathermie vanwege de waterrijkheid én de nabijheid van water bij de kernen. Aandacht voor kansen voor coöperatieve oplossingen in de energietransitie.
- Werk aan bewustwording door maatregelen te treffen met handelingsperspectief. Hiermee zorgt de gemeente ervoor dat de energietransitie tastbaar wordt voor inwoners. Samen aan de slag!
- Maak gebruik van meekoppelkansen, zoals het groener en gezonder inrichten van de openbare ruimte in combinatie met het treffen van maatregelen voor energie en klimaat.

Weerbaarheid

- Aandacht voor hittestress en wateroverlast in de stad. Kansen voor het treffen van maatregelen voor de klimaatstrategie in de groene wiggen en de overgangzone tussen stad en land.

Vitaal en aantrekkelijk landschap

Circulaire economie en duurzame infrastructuur

- De circulaire economie kan een grote bijdrage leveren aan de brede welvaart van Súdwest-Fryslân nu en in de toekomst. Het gaat om vermindering van grondstofgebruik, hergebruik van grondstoffen op een zo hoog mogelijk niveau en het toevoegen van waarde.
- Sneek beschikt over een goede infrastructuur, kennisinstellingen en toonaangevende bedrijven. Samenwerking, een van de succesfactoren van circulaire economie, maakt onderdeel uit van onze identiteit. Súdwest-Fryslân kan deze sterke kanten benutten om de circulaire kansen te verzilveren.
- In de waterrijke gebieden is het voor de hand liggend om onder andere staal en jachtbouwbedrijven te ondersteunen en te stimuleren bij de vermindering van het gebruik van nieuwe grondstoffen en energie.
- Benader stad en ommeland in samenhang. Ontwikkel een integrale visie op de opgaven en ruimteclaims waar Sneek mee te maken heeft en ertjigt.
- Maak het water zichtbaar en beleefbaar en oevers openbaar. Versterk de relatie met het Sneekmeer.

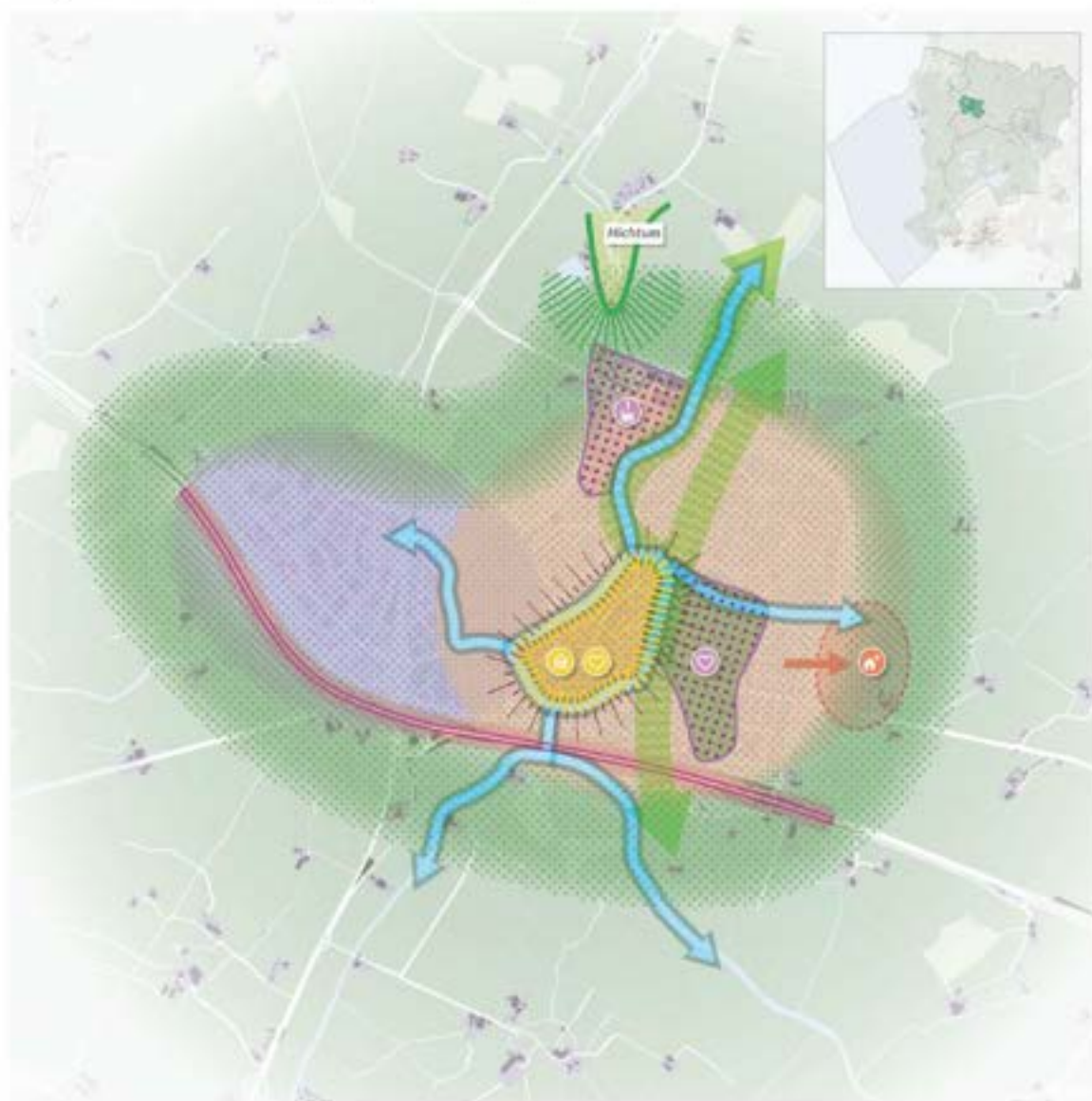
Duurzame landbouw en voedsel

- Trek samen op met de boeren in de omgeving op weg naar een gezamenlijke ontwikkeling van de stadsrand/transitiezone (bijv. stadslandbouw, lokale producten). Zet daarbij in op een meer duurzame natuurinclusieve kringlooplandbouw.

IDeekaart

Deelgebied Bolsward- Locatiespecifieke aandachtspunten

Secunde & talle woenen in een groenere en veilige omgeving

 Wees zuinig op het Groene Hart van Bolsward, dit is essentieel voor de leefbaarheid, de identiteit en de gezondheid in en van de stad. Denk na over het toekomstbestendig houden van de maatschappelijke functies die het hart omringen.

 Aandacht voor luchtkwaliteit en geluidsoverlast rondom noordelijk bedrijventerrein en A7.

Sterke kernwaarden: cultuur, erfgoed, water en natuurlijk landschap

 Bolsward is een unieke topstad waarvan het kenmerkende silhouet nog beleefd kan worden (zichtbaar reliëf). Bolsward heeft relatief veel authentieke gebouwen vergeleken met andere Friese steden. Het bolwerk is nog intact, de hefjes zijn bijzonder. Bijzonder is de ontwikkeling van HC De Tijd. Wees trots en draag het meer uit.

 Koester en bescherm de historische binnenstad met het beschermde stadsgezicht.

 Versterk de aanwezigheid en belevingswaarde van het water in Bolsward.

 Koester de stedelijke ecologische hoofdstructuur en beuv deze waar mogelijk verder uit.

Verkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden

 Er is een behoefte aan extra woningen in Bolsward. Een accent ligt bij betaalbare woningen. Bolsward-Oost is de uitbreidinglocatie. Inbreiding heeft in het algemeen de voorkeur boven uitbreiding, maar er zijn weinig inbreidinglocaties. Zorg dat de juiste woningen op de juiste plek gerealiseerd worden, ook gezien de woningvoorraad en de bevolkingontwikkeling op termijn. Sluit hierbij aan op het gemeentelijk vooronderzoek.

 Versterk de twee lobben: Bolsward voorstad en Bolsward verkstad.

Vitaal en aantrekkelijk landschap

 Werk toe naar een multifunctionele stadsrand/groene transitiezone, waar ontwikkelingen rondom energie, klimaat, gezondheid, (sted)landbouw, (voedsel)bos en maatschappelijke functies een plek kunnen krijgen. Benader stad, rand en dorpen als een geheel. De verschillende transitieopgaven en ruimtelijke moesten in samenhang opgepakt worden, afgestemd op de kernwaarden en ondergrond. Meervoudig ruimtegebruik is hierbij het leidende principe.

IDeekaart

Deelgebied Bolsward- Gebiedsbrede aandachtspunten (1/2)

Voor Bolsward wordt een (Gebieds)Agenda gemaakt. De aandachtspunten zoals benoemd in de IDeekaart Omgevingsvisie worden in deze (Gebieds)Agenda uitgewerkt en aangevuld tot een integrale visie. Bij de uitwerking van de (Gebieds)Agenda wordt de mensheid betrokken. Het gesprek over de Omgevingsvisie met de IDeekaarten vormt daarvoor de eerste opstap. De IDeekaart is de gesprekspartner.

De kaart met legenda geeft de gebiedsspecifieke aandachtspunten. Hierna volgen de aandachtspunten die voor het gehele gebied gelden. Samen vormen ze de IDeekaart voor Bolsward. Inwoners worden uitgenodigd met initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.

Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving

Inrichting leefomgeving

- Aandacht voor voldoende ontmoetingsruimte binnen de stad en voor een goed toegankelijke openbare ruimte (met name in de historische kern), ook voor minder mobiele mensen. Er is veel verharding. Ook in het kader van de klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid vraagt deze (vele) verharding aandacht.
- Aandacht voor gebieden waar sprake is van een stapeling van (gezondheids)opgaven en knelpunten. Integrale aanpak is hier extra van belang: sociaal, ruimtelijk en economisch moet hier hand in hand gaan.
- Aandacht voor het feit dat inwoners uit Bolsward hun gezondheid het slechtst ervaren vergeleken met de hele gemeente en er zijn weinig plekken voor jongeren om buiten te bewegen in de buurt.
- Stimuleer gezond gedrag en gebruik en maak de stad doelgroep- en leeftijdsvriendelijk. Belangrijke kracht van Bolsward is de compactheid, alles is op loop/fietsafstand. Het is goed om bewoners nog meer te verleiden om de auto te laten staan.
- Breng op gebiedsniveau de woot/zorg opgaven in beeld.
- Aandacht voor eenzaamheid. Leer daarnaast van de pilot Vitale regio omgeving Koudum en regio Stavoren over dementievriendelijk wonen.
- Aandacht voor het vergroten van de mogelijkheden voor ommetjes en 'rondjes' (voor fiets en wandelaar) de stad in en uit.

Goede milieukwaliteit

- Aandacht voor milieukwaliteit (bodem, water lucht) in Bolsward. Bij ontwikkelingen aandacht voor geluidsoverlast door verkeer.

Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, weids en waterrijk landschap

Waardevolle omgeving

- Bolsward is strategisch gelegen, goed bereikbaar vanuit de Randstad. Die goede ligging is ook de ontstaansreden: op een knooppunt van oude structuren. Bolsward is compact en compleet. Benut de strategische ligging op een zorgvuldige wijze, zodat de compactheid en identiteit behouden blijven. Nieuwe ontwikkelingen moeten passen bij de schaal en maat van Bolsward.
- Versterk het groen in en om de stad waar mogelijk: streef naar een groene mantel rondom Bolsward. Deze vormt de overgangzone tussen stad en land waar allerlei opgaven in samenhang een plekje kunnen krijgen: energie, klimaat, groen, biodiversiteit, werken, recreatie, bomen, maatschappelijke functies enz.
- De landschappelijke ligging, de bodem, natuur- en cultuurhistorische waarden en verkenning vormen de basis bij ontwikkelingen.
- Aandacht voor behoud en herbestemming historische gebouwen, zoals kerken en ander maatschappelijk en industrieel erfgoed. Deze zijn bepalend voor de identiteit en van belang voor de sociale samenhang.
- Aandacht voor groene, aantrekkelijke en gastrijke stadsbomen.

(vervolg)

Gezonde ecosystemen en biodiversiteit

- Blijf investeren in de gave groenstructuur en groene kragen van Bolsward. In het algemeen geldt: koester bestaande groene gebieden en -structuren. Deze zijn van belang voor de biodiversiteit, klimaatadaptatie en gezondheid.
- Koppel realisatie van (nieuw) groen aan water/wegen. Geef hierbij ruim baan voor de verdere uitbouw van de stedelijke ecologische hoofdstructuur van Bolsward.
- Aandacht voor mogelijkheden voor verdere vergroening van de openbare ruimte. Maak gebruik van meekoppelkansen wanneer er bijvoorbeeld aan de riolering gewerkt wordt of bij herinrichting.
- Kans voor bomenaanplant in de groene overgangzone, op een zorgvuldige wijze, als onderdeel van het 'bomenbod' in het kader van de nieuwe bosstrategie voor Nederland. Koester hierbij het open landschap en de bestaande functies zoals de landbouw. Zoek meekoppelkansen met de klimaatagenda, natuurinclusieve landbouw en gezondheid in afstemming met de mensheid.

Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden

- Inclusieve en toegankelijke woonomgeving
- Bolsward is een stad met dorps identiteit, gekenmerkt door saamhorigheid en sterke cultuur. Dit is haar kracht, koester dit.
- Zorg voor toekomstbestendige, leefbare wijken. Streef naar menging in de wijken van leeftijds- en inkomensgroepen. Aandacht voor betaalbare (starters)woningen.
- Aandacht voor het verduurzamen van verouderde woningen, samen met eigenaren en corporatie.
- Bewoners worden uitgenodigd met eigen woningbouwinitiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied. Werk aan de instandhouding en uitbouw van bovenlokale en regionale voorzieningen van Bolsward, dit is ook van belang voor de gehele gemeente. Voor veel functies zijn de omliggende dorpen afhankelijk van Bolsward (zoals scholen). Denk en werk vanuit die samenhang.
- Bolsward heeft vanuit het verleden een sociaal maatschappelijk verdenmodel (Liefdesstichtingen), van waaruit initiatieven ondersteund worden. Onderzoek de kansrijkheid als verdenmodel voor de toekomst (bijvoorbeeld bij duurzame energie initiatieven van onderop).
- Duurzame en veilige vervoerssystemen
- Aandacht voor mogelijkheden om 'rondjes' te maken rond Bolsward op verschillende schaalniveaus (bijv. fietsverbindingen, rollatorroutes). Ontwikkel wandel- en fietroutes vanuit de binnenstad langs het water en door de groene mantel langs het bedrijventerrein. Benut hierbij kansen om oude routes te herstellen.
- Zorg voor goede transferplekken/P&R om het verkeer in de binnenstad te beperken.
- Aandacht voor verbetering van de doorstroming in Bolsward-West. Hieraan werken samen met Provincie Fryslân en rekening houdend met toekomstige ontwikkelingen.
- Aandacht voor behoud bereikbaarheid met het openbaar vervoer. In relatie daarmee aandacht voor de bereikbaarheid van het (te verplaatsen) busstation in samenhang met de ontwikkeling naar een autonome binnenstad.

IDeekaart

Deelgebied Bolsward- Gebiedsbrede aandachtspunten (2/2)

(vervolg)

- Aandacht voor goede toegankelijkheid van de openbare ruimte voor mindervaliden in de historische kern. Deze is nu matig toegankelijk voor rolstoel/rollator door smalle stoepen en veel obstakels.

Duurzame werkgelegenheid

- Samen met Sneek is Bolsward het concentratiepunt voor economische ontwikkelingen. Er is in Bolsward behoefte, met name vanuit lokaal georiënteerde bedrijvigheid, aan meer ruimte voor bedrijven.
- Besteed extra aandacht aan het aantrekken van bedrijven die werkgelegenheid bieden voor de inwoners van Bolsward.
- Benut de kans om het westelijke deel (de werklab van Bolsward) multifunctioneler te maken: naast werken ook mogelijkheden voor energie-opwek en stadrandfuncties zoals stadslandbouw.
- Behoud de kracht van Bolsward als een gezellige boodschappenstad met een lokale functie.
- De basis van dagrecreatieve netwerken rondom Bolsward is aardig compleet. Aandacht is nodig voor de kwaliteit, benutting en samenhang ervan. Denk hierbij aan de aansluiting tussen routenetwerken, cultuur- en historische erfgoed en het toeristisch bedrijfsleven.
- Samen met de sector en de ondernemers en in overleg met de inwoners, werken aan een toekomstbestendige recreatieve sector en aan vitale logiesaccommodaties. Stimuleer de innovatiekracht van de sector. Opgave is met name kwalitatief (beter benutten van het bestaande), en niet per definitie kwantitatief (uitbreiden). Werken aan een slimme groei

Vitaal en aantrekkelijk landschap

Circulaire economie en duurzame infrastructuur

- De circulaire economie kan een grote bijdrage leveren aan de brede welvaart van Súdwest-Fryslân voor nu en in de toekomst. Het gaat om vermindering van grondstoffengebruik, hergebruik van grondstoffen op een zo hoog mogelijk niveau en het toevoegen van waarde.
- Sneek beschikt over een goede infrastructuur, kennisinstellingen en toonaangevende bedrijven. Samenwerking, een van de succesfactoren van circulaire economie, maakt onderdeel uit van onze identiteit. Súdwest-Fryslân kan deze sterke kanten benutten om de circulaire kansen te verzilveren.
- Bolsward of landelijke gebieden zoals het veenweidegebied kunnen bijvoorbeeld reststromen uit de landbouw en voedingsmiddelenindustrie inzetten voor het fabriceren van producten.
- Benut de kans van de nabijheid van het Gouden Land, leer hiervan en sluit hierop aan.
- Onderzoek de kans voor uitbouw circulaire economie gekoppeld aan het upcyclingcentrum/de verbrede milieustraat.

Duurzame landbouw en voedsel

- Trek samen op met de boeren in de omgeving, op weg naar een gezamenlijke ontwikkeling van de stadrand/transitiezone (bijv. stadslandbouw, lokale producten). Zet daarbij in op een meer duurzame natuurinclusieve kringlooplandbouw.

Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

Schone energie (zie Klimaatagenda Súdwest-Fryslân)

- Concentreer maatregelen voor de energieopgave nabij de stad.
- Door dichtheid van de bebouwing zijn warmtenetten en groene gasen kansrijke alternatieven voor aardgas. Wij sluiten aan bij initiatieven van partners en samenleving.
- Zonnepanelen inzetten volgens de zonneladder (uitgangspunt is multifunctioneel ruimte gebruik). Zoveel mogelijk benutten van de maximale ruimte voor zonnepanelen op daken van woningen en bedrijfspanden.
- Bouw voort op pilot restwarmte bedrijven voor woongebieden gekoppeld aan bedrijventerrein. Onderzoek de kansrijkeheid om gekoppeld hieraan hinderituaties (stof, geluid) aan te pakken.
- Benader de omvattende ruimtevrage vanuit de energie (elektriciteit en warmte) integraal. De warmteopgave heeft een omvangrijker ruimtebeslag dan de elektriciteitsopgave. De compactheid van Bolsward maakt het lastig om in de stad zelf tot oplossingen te komen. Onderzoek de inpasning van maatregelen in de groene stadrandzone, in combinatie met stadslandbouw, (voedsel)bos, de ontwikkeling naar natuurinclusieve landbouw en andere ruimtevragers. Sluit hierbij aan op de kernwaarden van de ondergrond en het landschap.
- Concentreer maatregelen nabij de stad, ook vanuit oogpunt van het voorkomen van warmteverlies tijdens het transport.
- Maak gebruik van meekoppelkansen, zoals het groener en gezonder inrichten van de openbare ruimte in combinatie met het treffen van maatregelen voor energie en klimaat.
- Werk aan bewustwording door maatregelen te treffen met handelingsperspectief. Hiermee zorgt de gemeente ervoor dat de energietransitie tastbaar wordt voor inwoners. Samen aan de slag!

Weerbaarheid

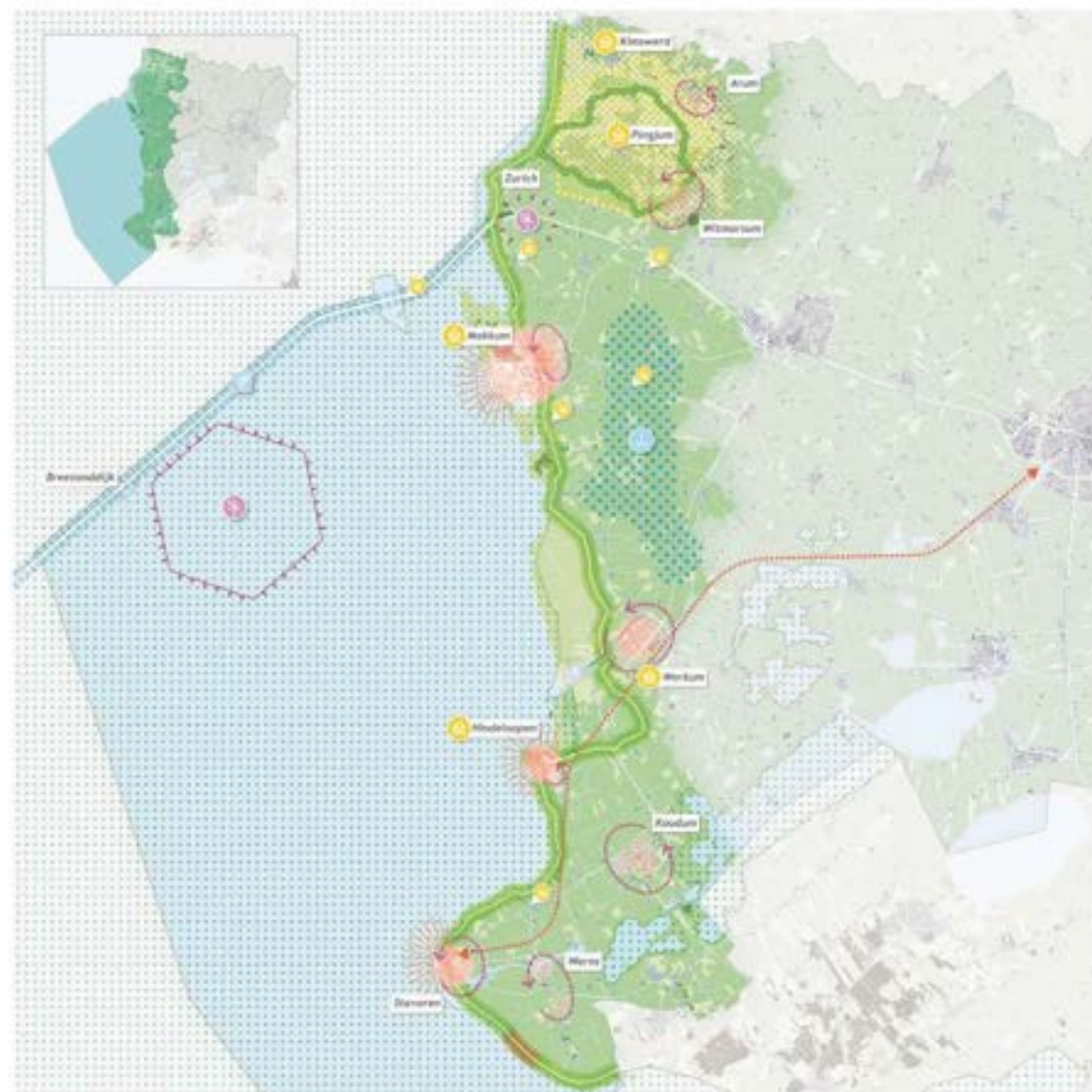
- Aandacht voor hittestress in de stad. Kansen voor maatregelen in het kader van de klimaatstrategie in de groene overgangzone tussen stad en land. In de stad (en vooral het centrum) is weinig ruimte voor vergroening door de compactheid.
- Aandacht voor wateroverlast.

IDeekaart

Deelgebied IJsselmeergebied- Locatiespecifieke aandachtspunten

Gezonde vitale dorpen in een gezonde en veilige omgeving

- Bij inrichting van de openbare ruimte rekening houden met creëren recreatieve en sportieve rondjes (wandelen en fietsen): aantrekkelijk voor bewoners en bezoekers. O.a. toelien naar mogelijkheden voor ommetjes rond de kernen.
- Aandacht voor het bij de inwoners en (recreatieve) bezoekers gevoelde effect van de windmolens in het IJsselmeer en langs de A7. Deze zorgen gevoelsmatig voor een aantasting van het goede woon-, leef- en recreatieklimaat.

Staatje karakteristiek, cultureel erfgoed, wettelijk en wetenschappelijk landschap

- Koester de diversiteit van het gebied, versterk het contrast tussen binnen- en buitendijks en de dijkestructuur. Versterk de openheid in het kletgebied.
- Koester de dijk als verbindend en continu element, met het gelinkte verloop en de natuurlijke (o.a. de kliffen) en door de mens gemaakte hoogteverschillen. Ook zijn de uitlopende panorama's en de veldse zichten over land en water karakteristiek en waardevol.
- Wilkes trots op de gebiedsontwikkeling Het Gouden Land, dat een verbinding legt tussen de kernen Zierikzee, Wierumsum, Arum, Pingjum en Kinsward.
- Wees trots op de Pingjumer Gouden Halband: een meer dan 1000 jaar oude ringdijk, aangelegd om het dorp Pingjum tegen het water in de zeearm de IJerne te beschermen. Een complex dijkenstelsel, één van de oudste van ons land.
- Koester de afwisseling tussen 'rust' en 'reuring'. Ook de duisternis in de nuttige gedeelten is een bijzondere kwaliteit van het gebied.
- Koester de historische steden als Wierum, Hindeloopen, Stavoren en historisch Kibbeldum, en de beschermde stads- en dorpsgesichten.

Vertrouwde en leefbare wijken, dorpen en steden

- Aandacht voor behoud treinverbinding en busvervoer: dit is essentieel voor de vitaliteit en de leefbaarheid. Denk bijvoorbeeld voor de bereikbaarheid van het onderwijs in Sneek en Bolsward.
- Stimuleer ontwikkelingen die aansluiten op kernwaarden. Deze vormen kansen voor versterking van de vitaliteit. Denk bijvoorbeeld aan het herstel van de oude badplaatsencultuur.

Vitaal en aantrekkelijk landschap

- Aandacht in de Lytse Bouhoeks voor doorontwikkeling naar een natuurinclusief circulair akkerbouwgebied in samenhang met het aanliggende veldgebied.
- Behoud en bescherm het Natura 2000 gebied.

Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

- Aandacht voor verrijfing, o.a. door de inklinking van de veerwijdtegebieden.
- Benut kansen Afsluitdijk voor duurzame energie, maar ga er zorgvuldig mee om.

IDEekaart

Deelgebied IJsselmeergebied - Gebiedsbrede aandachtspunten (1/2)

Voor de IJsselmeerkust is reeds het Ambitiëdocument IJsselmeerkust opgesteld. Dit is een integrale visie voor de toekomstige ontwikkeling van het gebied. De IDEekaart benoemt hiervan een aantal hoofddoelstellingen en vult deze aan voor onderwerpen die niet expliciet naar voren komen in het Ambitiëdocument (zoals leefbaarheid). Voor de uitwerking wordt verwezen naar het Ambitiëdocument IJsselmeerkust.

De kaart met legenda geeft de gebiedsspecifieke aandachtspunten. Hierna volgen de aandachtspunten die voor het gehele gebied gelden. Samen vormen ze de IDEekaart voor het gebied IJsselmeerkust. Inwoners worden uitgenodigd met initiatieven te komen. Sidwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.

Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving

Inrichting leefomgeving

- Aandacht voor het feit dat er sprake is van relatief omvangrijk overgewicht onder de bewoners in het gebied IJsselmeerkust en voor de lage ervaren gezondheid van jongeren in Makkum. Ook de psychische gezondheid onder jongeren in Makkum is een aandachtspunt.
- Aandacht voor de balans tussen leefbaarheid en toerisme. Toerisme is de motor voor de leefbaarheid en vitaliteit van het gebied; leefbaarheid en levendigheid gaan hand in hand. Benut de kansen die toerisme biedt.
- Breng op gebiedsniveau woon/zorg opgaven in beeld en bepaal de opgave per kern.
- Aandacht voor eenzaamheid, denk daarbij ook aan voldoende ontmoetingsplekken. In de kleinere kernen is aandacht nodig voor het op een prettige manier in de eigen leefomgeving oud kunnen worden.
- Kijk naar en leer van de pilot Vitale regio omgeving Koudum en regio Stavoren over dementievriendelijk wonen.

Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, winds en waterrijk landschap

Waardevolle omgeving

- De IJsselmeerkust is een uniek stukje land in Nederland (de 'hofvijver' van (de tuin van) Nederland) én binnen de gehele IJsselmeerkust van Nederland. Daarom is het wenselijk om de noodzaak breed uit te dragen van het zorgvuldig behandelen van dit unieke deel van de IJsselmeerkust.
- Koester en versterk de waardevolle gebieden, de bijzondere cultuurhistorie, de natuurwaarden en het fysieke en immateriële cultureel erfgoed. Een goed voorbeeld zijn de karakteristieke kust- en badplaatsen en de historische plaatsen in het algemeen. Hindeloopen is zelfs een 'museumdorp' met haar eigen taal, klederdracht en haar positie.
- Versterk de kernwaarden, zoals genoemd in Ferheljend Lantskip, zoals de rust, ruimte en donkere nachten, de dijk als continue lijn en de aansluiting en het DNA van de kernen en de waterfronten: ga bij ruimtelijke ingrepen zorgvuldig om met de karakteristieke en herkenbare dorps- en stadslihouetten langs de IJsselmeerkust. Het document 'It Ferheljend Lantskip' (klik op de link) geeft een goede beschrijving van de kernkwaliteiten en richtlijnen voor nieuwe ontwikkelingen.
- Koester het onderscheid tussen hoogdynamische en laagdynamische gebieden. Koester de variatie in het landschap (reëlf, zandgronden bij Warm en Koudum, droogmakertjen, etc).
- Werk aan een balans tussen ruimteclaims langs de kust. Aandacht voor het bereikbaar en beleefbaar houden van oevers en kustlijnen.
- Aandacht voor behoud en herbestemming historische gebouwen, zoals kerken en ander maatschappelijk en industrieel erfgoed. Deze zijn bepalend voor de identiteit en van belang voor de sociale samenhang.

(vervolg)

Gezonde ecosystemen en biodiversiteit

- Ambitie: Het IJsselmeerkustgebied ontwikkelt zich als maatgevende natuurontwikkelaar voor het behalen van milieu en klimaatdoelstellingen.
- Koester het belang als watervogelgebied. Bescherm, versterk en vergroot het leefgebied van broed- en treinvogels.
- Bekijk mogelijkheden voor aanplant van natuur (o.a. bomen in het kader van de nieuwe bosstrategie) in relatie tot de weidheid, het open landschap, de bestaande functies zoals de landbouw en het weidevogelbeleid. Zoek meekoppelkansen met de Klimaatagenda, natuurinclusieve landbouw en gezondheid in afstemming met de mierskip.
- Verken mogelijkheden voor het verbeteren van de bodemkwaliteit.
- Aandacht voor mogelijkheden voor verdere vergroening van de openbare ruimte in de kernen. Maak gebruik van meekoppelkansen wanneer er bijvoorbeeld aan de rotering gewerkt wordt of bij herinrichting.

Schoon water

- Ambitie: wereldmarktleider waterkwaliteitstechnologie.
- Ambitie: een robuust en klimaatbestendig watersysteem.

Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden

Inclusieve en toegankelijke woonomgeving

- Aandacht voor voldoende woningbouwmogelijkheden voor de eigen behoefte van de kernen. Initiatieven van onderop, zorgvuldig ingepast worden ondersteund. Aandacht voor betaalbare (starters)woningen.
- Inbreiding gaat in principe voor uitbreiding. Multifunctioneel ruimtegebruik is het uitgangspunt.
- Opgaven (wonen, energie, klimaat, recreatie, natuur) moeten in samenhang worden benaderd.
- Aandacht voor het verduurzamen van verouderde woningen, samen met eigenaren en corporatie.
- Aandacht voor gezond oud kunnen worden in eigen woonomgeving: zowel jongeren en ouderen betrekken bij deze opgave.
- Bewoners worden uitgenodigd om met eigen initiatieven te komen. Sidwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.
- Aandacht voor het aandeel 2e (vakantie)woningen, dit mag de ervaren leefbaarheid van de kernen niet aantasten.
- Aandacht voor behoud scholen, dorpshuizen/gemeenschapscentra en kerken ten behoeve van de sociale cohesie: dit zijn belangrijke ontmoetingsplekken en van belang voor de leefbaarheid en onderlinge binding. Evenals behoud van eigen plaatselijke evenementen en tradities.

Ideekaart

Deelgebied IJsselmeergebied - Gebiedsbrede aandachtspunten (2/2)

(vervolg)

Duurzame en veilige vervoerssystemen

- Súdwest-Fryslân staat open voor initiatieven/mogelijkheden voor alternatieve vormen van (semi) openbaar vervoer.
- Door het afnemen van voorzieningen in de kleinste kernen is goede bereikbaarheid van de voorzieningen in de grotere kernen essentieel.
- Aandacht voor toereikende en veilige fietspaden. Weinig jongeren in de regio IJsselmeerkust lopen/fietsen naar school of stage.
- Naast ommetjes rond de dorpen is ook aandacht nodig voor aantrekkelijke langzaam verkeerroutes tussen de kernen. Er liggen kansen voor het herstellen van oude routes, die zijn verbroken bijvoorbeeld door de aanleg van weginfrastructuur en door ruilverkaveling. Kans voor herstel oude kerkpaden en meer verbindingen langs oevers, kades, poelen en meren.
- Aandacht voor de toegangspoorten tot de watersport (Hindeloopen, Makkum, Stavoren, Workum).

Duurzame werkgelegenheid

- Ambitie: streven naar vergroten (inter)nationale bekendheid Friese IJsselmeerkust met bijbehorende typisch regionale producten. Door sterkere 'branding' van Friese cultuur wordt deze (internationaal) aantrekkelijker en beter herkend.
- Aandacht voor goed ingepaste en kwalitatief hoogwaardige recreatie en toerisme, dit vormt de motor voor leefbaarheid, werkgelegenheid en vitaliteit. Zorgvuldig omgaan met balans tussen leefbaarheid en levendigheid.
- De basis van dagrecreatieve netwerken is aardig compleet, maar aandacht voor de kwaliteit, benutting en samenhang is van belang. Denk hierbij aan de aansluiting tussen routenetwerken, cultuur- en historische erfgoed en toeristisch bedrijfsleven.
- Samen met de sector, de ondernemers en in overleg met de inwoners, werken aan een toekomstbestendige recreatieve sector en aan vitale logiesaccommodaties. Stimuleer de innovatiekracht van de sector. Opgave is met name kwalitatief (beter benutten van het bestaande), en niet per definitie kwantitatief (uitbreiden). Werken aan een slimme groei!
- Naast de concentratie van bedrijvigheid in Sneek en Bolsward, zijn er in het IJsselmeergebied mogelijkheden (o.a. in Makkum, Workum, Hindeloopen en Stavoren) voor watergebonden bedrijvigheid.
- Opgave is om de bedrijventerreinen in het gebied goed te onderhouden (openbare ruimte) zodat ze in de toekomst aantrekkelijk blijven.
- Aanleg van glasvezel is essentieel voor de vitaliteit.

Vitaal en aantrekkelijk landschap

Circulaire economie en duurzame infrastructuur

- De circulaire economie kan een grote bijdrage leveren aan de brede welvaart van Súdwest-Fryslân voor nu en in de toekomst. Het gaat om vermindering van grondstoffengebruik, hergebruik van grondstoffen op een zo hoog mogelijk niveau en het toevoegen van waarde.
- Sneek beschikt over een goede infrastructuur, kennisinstellingen en toonaangevende bedrijven. Samenwerking, een van de succesfactoren van circulaire economie, maakt onderdeel uit van onze identiteit. Súdwest-Fryslân kan deze sterke kanten benutten om de circulaire kansen te verzilveren.
- In de waterrijke gebieden is het voor de hand liggend om onder andere staal en jachtbouwbedrijven te ondersteunen en te stimuleren bij de vermindering van het gebruik van nieuwe grondstoffen en energie.
- In het landelijk gebied kunnen bijvoorbeeld reststromen uit de landbouw en voedingsmiddelenindustrie ingezet worden voor het fabriceren van producten.

(vervolg)

Duurzame landbouw en voedsel

- Ambitie: naar een internationaal onderscheidend duurzaam agrarisch productiecluster met een natuurinclusieve kringlooplandbouw. Súdwest-Fryslân ondersteunt landbouwers en faciliteert bij de overgang naar circulaire verdienmodellen die het oude evenwicht tussen landbouw en natuur herstellen.
- Landbouw is onlosmakelijk verweven in en met het gebied en is de drager van het landschap. Samen met de agrarische ondernemers en de inwoners wordt gewerkt aan het landbouwtransitieproces.
- Het is een belangrijk gebied voor de nationale weidevogelopgave. Aandacht voor het versterken van de verbinding van natuurgebieden met agrarisch natuurbeheer.
- Aandacht voor een goede inpassing van de veenweideopgave in het algemeen.
- Actieve inzet op een passende hervulling van vrijkomende agrarische gebouwen.

Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

Schone energie

- Ambitie: toonaangevend producent duurzame innovatieve energietechnieken.
- Aandacht voor gebiedsgericht maatwerk bij het ontwikkelen van oplossingen voor de uitdagingen rondom energie en klimaat. Deze opgaven moeten in samenhang gezien worden, ook met landbouw, natuur en leefbaarheid van de kernen.
- Het is van belang andere partijen, ook buiten Súdwest-Fryslân te overtuigen van de uniciteit van de IJsselmeerkust en om aandacht te vragen voor het voorkomen van onevenredig grote effecten op de IJsselmeerkust en haar bewoners door energieprojecten in het IJsselmeer.
- Werk aan bewustwording dat de warmteopgave een veel grotere opgave is dan de elektriciteitsopgave. Via integrale gebiedsgerichte ontwikkeling kan tot oplossingen gekomen worden, benut meekoppelkansen hierbij (bijvoorbeeld de kans voor vergroening van de woon- en leefomgeving bij aanleg van warmtenetten). Door de lage bevolkingsdichtheid zijn er naar verwachting geen mogelijkheden voor oplossingen die hoge investeringen vragen. Kleinschalige oplossingen zijn het meest kansrijk. Goede inpassing van energietechnieken in het landschap is essentieel.
- Maak gebruik van meekoppelkansen, zoals het groener en gezonder inrichten van de openbare ruimte in combinatie met het treffen van maatregelen voor energie en klimaat.
- Benut de kernwaarden van het gebied voor de invulling van de warmtetransitie (of energietransitie). Bijvoorbeeld kansen voor aquathermie vanwege waterrijkheid én nabijheid van water bij de kernen. Aandacht voor benutten kansen voor coöperatieve oplossingen in de energietransitie.
- Zonnepanelen inzetten volgens de zonneladder (uitgangspunt is multifunctioneel ruimte gebruik). Zoveel mogelijk benutten van de maximale ruimte voor zon(nepanelen) op daken van boerderijen, woningen en bedrijfspanden.
- Werk aan bewustwording door maatregelen te treffen met handelingsperspectief. Hiermee zorgt de gemeente ervoor dat de energietransitie tastbaar wordt voor inwoners. Samen aan de slag!

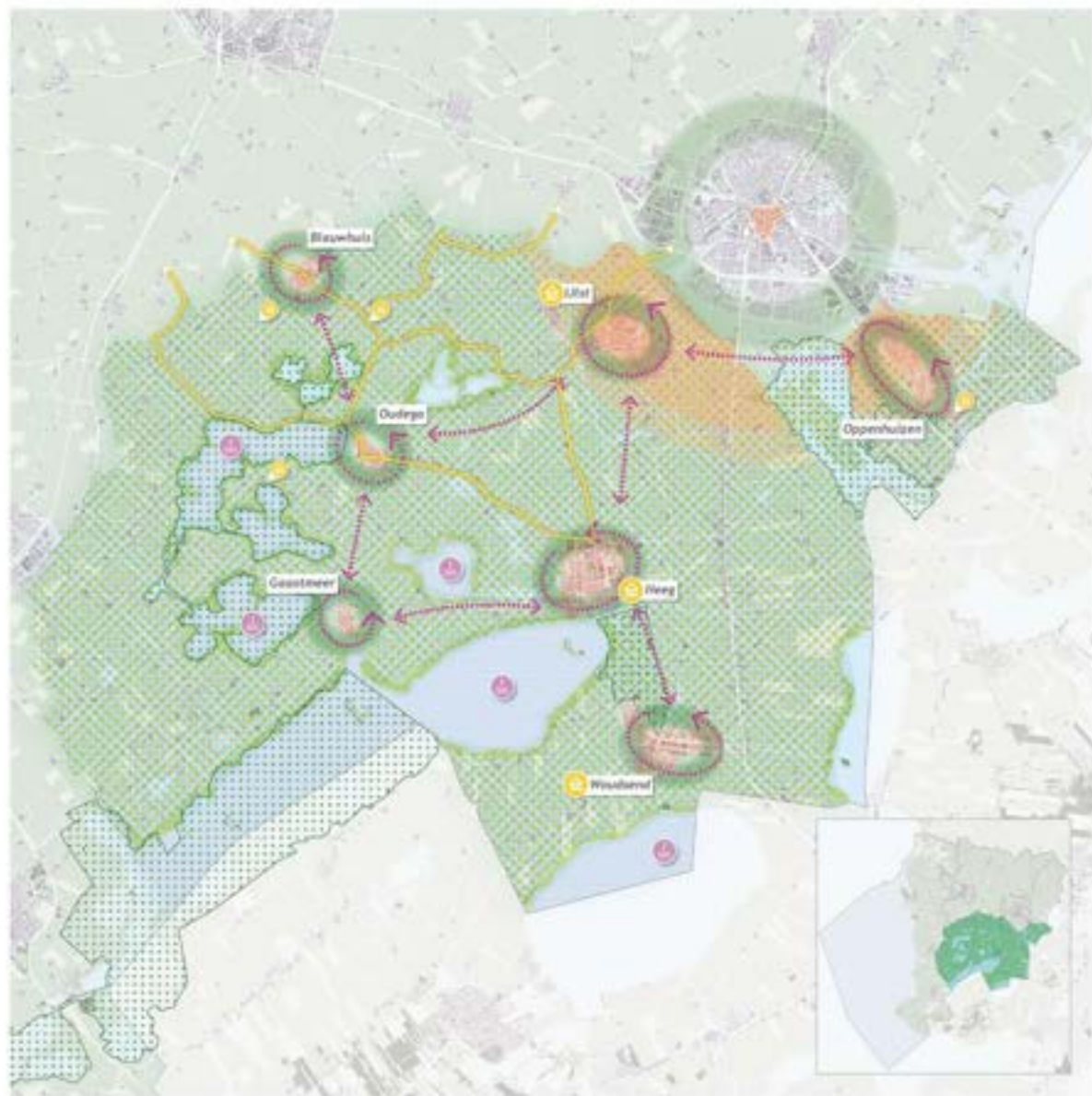
Weerbaarheid

- Aandacht voor droogte en voldoende aanvoer van water. Aanhoudende droogte kan aanleiding zijn voor verhoging peil van het IJsselmeer. Vasthouden van water is een belangrijk punt.
- Aandacht voor eventuele verhoging van het waterpeil van het IJsselmeer in overleg met het Waterschap. Aandacht voor de toekomstbestendigheid en (water)veiligheid van de dijken.
- Aandacht voor een waterbuuste en klimaatadaptieve aanpak, met o.a. wiselende waterpeilniveaus, met inpassing van de invloed op landschap/ grondgebruik/ kusterosie en verzilting.

Ideekaart

Deelgebied Merengebied- Locatiespecifieke aandachtspunten

Gezonde vliete versoren in een gezonde en veilige omgeving

- ➔ Zoek naar meer mogelijkheden voor omringingen rondom en tussen de kernen, onder andere met het oog op het stimuleren van bewegen en om te ontspannen.
- ➔ Aandacht voor het risico op blauwalg in de meren vanwege de opwarming van het klimaat.

Steek de kernwaarden: cultuurlandschap, veeld en waterrijk landschap

- ➔ Koester de kernwaarden zoals veeldheid (grootschalige open watervlaktes en openheid veenwijdgebieden), kleinschaligheid van de kernen, de herndijken, de afwisseling in het landschap, de oude veenrivieren, de veldvogels en de oude veenontginningverkeuring/ opstreekende verkeuring.
- ➔ Aandacht voor inbrekking en bodemdaling, evenals voor de effecten hiervan op het waterpeil. De meren zijn inmiddels omgekeerde tepen: het water ligt hoger dan het omliggende land. Hou rekening met effecten als verzilting in het kleigebied aan de kust.
- ➔ Maak de Herndijken als 'ontstaansbasis' zichtbaar en beleefbaar.
- ➔ Beschermd staft- en doopgezichten koesteren.

Werkkrachtig en leefbare wijken, dorpen en steden

- ➔ Het is hier aantrekkelijk wonen nabij Sneek. Kleinschalige woningbouw is mogelijk, passend bij de maat en schaal van de kern en de kernwaarden. Nadruk op inbrekking en herbestemming, vooral behoefte aan betaalbare woningen voor jongeren. Multifunctioneel ruimtegebruik is van belang, evenals een samenhangende benadering van de verschillende opgaven rondom wonen, leefbaarheid, klimaat, energie en landbouw.

Vraal en aantrekkelijk landschap

- ➔ Behoud en bescherming van het Natura 2000 gebied.

IDeekaart

Deelgebied Merengebied - Gebiedsbrede aandachtspunten (1/2)

Anders dan voor de gebieden Sneek, Bobward en IJsselmeerkust is voor dit gebied (vooral) nog geen integrale agenda ontwikkeld of in ontwikkeling. De omvang en de samenhang van de uitdagingen die in het gebied spelen en de opgaven die op het gebied afkomen, kunnen ook hier alleen in samenhang benaderd worden. Dit maakt dat er ook aan de slag gegaan wordt met een (Gebieds) Agenda (omgevingsprogramma) voor het Merengebied, waaraan vanuit de verschillende beleidsvelden gewerkt wordt. Bij de uitwerking van de (Gebieds)agenda wordt de menselijke betrokkenheid. Het gesprek over de Omgevingsvisie met de IDeekaarten vormt daarvoor de eerste opstap. De IDeekaart is de gespreksarter.

De kaart met legenda geeft de gebiedsspecifieke aandachtspunten. Hierna volgen de aandachtspunten die voor het gehele gebied gelden. Samen vormen ze de IDeekaart voor het Merengebied. Inwoners worden uitgenodigd met initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.

Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving

Inrichting leefomgeving

- Het Merengebied is een van de welvarende hoeken van Súdwest-Fryslân qua gezondheid, inkomen en waardering van de omgeving. Ook de jongeren in deze regio ervaren hun gezondheid als heel goed. Koester dit evenals de sociale cohesie. Aandachtspunt is het feit dat er sprake is van relatief veel overgewicht en alcoholgebruik onder volwassenen in de regio Heeg/Woudsend. Het is wenselijk om op gebiedsniveau woon/zorg opgaven in beeld te brengen en de opgave per kern te bepalen.
- Aandacht voor eenzaamheid. In de kleinere kernen is aandacht nodig voor het op een prettige manier in de eigen leefomgeving oud kunnen worden. Positief, ook vanuit het oogpunt van het voorkomen van eenzaamheid, is dat ongeveer de helft van de volwassenen in de regio aan vrijwilligerswerk doet. Kijk naar en leer van de pilot Vitale regio omgeving Koudum en regio Stavoren over dementievriendelijk wonen.

Goede milieukwaliteit

- Aandacht voor effecten op veiligheidgevoelens als gevolg van de (mogelijke) gaswinning (concessiegebied).

Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, landschap en waterrijk landschap

Waardevolle omgeving

- De landschappelijke ligging, de bodem, cultuurhistorische waarden en verkaveling vormen de basis bij ontwikkelingen. Bijzonder zijn bijvoorbeeld de hamdijken.
- Werk aan een toekomstbestendig veenweidegebied, waar opgaven rondom landbouw, energie, klimaat, leefbaarheid en natuur in samenhang worden benaderd. In sommige delen kan dit leiden tot schaalvergroting (met behoud van de beleevingskwaliteit/kernwaarden van het landschap) en in andere delen juist tot schaalverkleining. Uitnodiging tot initiatieven om samen te komen tot natuurinclusieve landbouw.
- Er liggen kansen om nieuwe landschappelijke waarden te creëren, zoals gekoppeld aan natte teelt, maar bijvoorbeeld ook door het zorgvuldig aanplanten van bos en bomen. Maar koester hierbij het open landschap.
- Aandacht voor mogelijkheden om de grenzen van de verschillende ontginningsblokken in het landschap te versterken, waardoor de verschillen in verkavelrichtingen beter zijn te herkennen in het landschap.
- Aandacht voor behoud en herbesteding historische gebouwen, zoals kerken en ander maatschappelijk en industrieel erfgoed. Deze zijn bepalend voor de identiteit en van belang voor de sociale samenhang. -

(vervolg)

Gezonde ecosystemen en biodiversiteit

- Aandacht voor het behoud van het veenweidegebied voor weidevogels.
- Opgave om CO2 vast te houden in het veen. Dit kan ook door bosaanplant. Kijk naar mogelijkheden voor aanplant van bomen in het kader van de nieuwe bosstrategie voor Nederland. Voorbeelden zijn dorprandzones, lang lanen, rond boerderij erven en recreatiegebieden en bij bestaande bosjes. Maar koester hierbij het open landschap en de bestaande functies zoals de landbouw. Zoek koppelmogelijkheden met de klimaatagenda, natuurinclusieve landbouw en gezondheid in afstemming met de mensheid.
- Mogelijkheden verkennen voor het verbeteren van de bodemkwaliteit.
- Aandacht voor mogelijkheden voor de verdere vergroening van de openbare ruimte in de kernen. Maak gebruik van meekoppelmogelijkheden wanneer er bijvoorbeeld aan de riolering gewerkt wordt of bij herinrichting.

Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden

Inclusieve en toegankelijke woonomgeving

- De juiste woning op de juiste plaats, ook gezien de woningvoorraad en de veranderende bevolkingsamenstelling. Hier samen met bewoners en organisaties over nadenken. Aandacht voor betaalbare (starters)woningen.
- Aandacht voor het verduurzamen van verouderde woningen, met eigenaren en corporatie.
- Uitnodiging tot initiatieven van innovatieve woonconcepten (wonen op het water, wonen op palen), meebewegend bij de veranderingen van het landschap.
- In het algemeen worden bewoners uitgenodigd met eigen initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en een meerwaarde hebben voor een gebied.
- Aandacht voor het behoud van scholen, dorpshuizen/gemeenschapscentra en kerken ten behoeve van de sociale cohesie: dit zijn belangrijke ontmoetingsplekken en ze zijn van belang voor de leefbaarheid en onderlinge binding. Evenals behoud van eigen plaatselijke evenementen en tradities. Specifiek is aandacht voor Heeg/Woudsend, hier zijn weinig ontmoetingsplekken voor jongeren.
- Aandacht voor oudere bebouwing met problemen als gevolg van de bodeminklinking. Dit biedt voor de toekomst kansen voor nieuwe inbreidingsmogelijkheden voor woningbouw.

Duurzame en veilige vervoerssystemen

- Aandacht voor bereikbaarheid en het openbaar vervoer. Súdwest-Fryslân staat open voor initiatieven/mogelijkheden voor alternatieve vormen van (semi) openbaar vervoer.

(vervolg)

- Onderzoek kansen en (uitnodiging tot) innovatieve initiatieven die leiden tot duurzamere mobiliteit, zoals mogelijk de omvang van de reguliere dieseltrain, naar wellicht een elektrische lijntraal/hop-on-hop-of treinverbinding. De spoorlijn kent meerdere voormalige stations (o.a. Oudega, Nijhuizum, Hieslum, Jorwert) die zo weer een functie kunnen krijgen. Naast een duurzamer mobiliteitsstelsel en klimaat, draagt dit ook bij aan recreatie, gezondheid, economie en leefbaarheid.
- Door het afnemen van voorzieningen in de kleinste kernen is goede bereikbaarheid van de voorzieningen in de grotere kernen essentieel.
- Aandacht voor veilige fietsverbindingen.
- Naast ommetjes rond de dorpen is ook aandacht nodig voor aantrekkelijke langzaam verkeer routes tussen de kernen. Er liggen kansen voor het herstellen van oude routes, die zijn verbroken bijvoorbeeld door de aanleg van weginfrastructuur en door ruilverkaveling. Kans voor herstel oude kerkpaden en meer verbindingen langs oever, kades, poelen en meren. Er liggen kansen voor het opwaarderen en uitbreiden van waterroutes voor sloepen en kano's. In combinatie hiermee ontstaan er kansen voor de ontwikkeling van natuurvriendelijke oevers langs vaarten en opvaarten. Mogelijk kan een combinatie met (historisch) wandelroutes worden gezocht.
-
- Duurzame werkgelegenheid
- Dit gebied is geen vestigingsgebied voor nieuwe bedrijvigheid, wel zijn er kansen voor watersport gerelateerde bedrijvigheid.
- Opgave is om de bedrijventerreinen in het gebied goed te onderhouden (openbare ruimte) zodat ze aantrekkelijk blijven.
- Aanleg van glasvezel is essentieel voor de vitaliteit.
- De basis van dagrecreatieve netwerken is aardig compleet, maar aandacht voor de kwaliteit, benutting en samenhang is van belang. Denk hierbij aan de aansluiting tussen routenetwerken, cultuur- en historische erfgoed en toeristisch bedrijfsleven.
- Samen met de sector en de ondernemers en in overleg met de inwoners, werken aan een toekomstbestendige recreatieve sector en aan vitale logiesaccommodaties. Stimuleer de innovatiekracht van de sector. Opgave is met name kwalitatief (beter benutten van het bestaande), en niet per definitief kwantitatief (uitbreiden). Werken aan een slimme groei!

Vitaal en aantrekkelijk landschap

Circulaire economie en duurzame infrastructuur

- De circulaire economie kan een grote bijdrage leveren aan de brede welvaart van Súdwest-Fryslân voor nu en in de toekomst. Het gaat om vermindering van grondstoffengebruik, hergebruik van grondstoffen op een zo hoog mogelijk niveau en het toevoegen van waarde.
- Sneek beschikt over een goede infrastructuur, kennisinstellingen en toonaangevende bedrijven. Samenwerking, een van de succesfactoren van circulaire economie, maakt onderdeel uit van onze identiteit. Súdwest-Fryslân kan deze sterke kanten benutten om de circulaire kansen te verzilveren.
- In het landelijk gebied kunnen bijvoorbeeld reststromen uit de landbouw en voedingsmiddelenindustrie ingezet worden voor het fabriceren van producten.
- In de waterrijke gebieden is het voor de hand liggend om onder andere staal en jachtbouwbedrijven te ondersteunen en te stimuleren bij de vermindering van het gebruik van nieuwe grondstoffen en energie.

(vervolg)

Duurzame landbouw en voedsel

- Ambitie: naar een internationaal onderscheidend duurzaam agrarisch productiecluster met een natuurinclusieve kringlooplandbouw. Súdwest-Fryslân ondersteunt landbouwers en faciliteert bij de overgang naar circulaire verdienmodellen die het oude evenwicht tussen landbouw en natuur herstellen.
- Landbouw is onontsmakelijk verweven in het gebied en is een drager van het landschap. Samen met de agrarische ondernemers en de inwoners werken aan het landbouwtransitieproces.
- Het is een belangrijk gebied voor de nationale weidevogelopgave. Aandacht voor het versterken van de verbinding van natuurgebieden met agrarisch natuurbeheer
- Inpassing van de veenweideopgave.
- Aandacht voor voldoende mogelijkheden voor en een actieve inzet op herinvulling van vrijkomende agrarische gebouwen.
- Uitnodiging tot experimenten met natuurinclusieve landbouw en natte teelt.

Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

Schone energie

- Benut de kernwaarden van het gebied voor de invulling van de warmtetransitie (of energietransitie). Bijvoorbeeld kansen voor aquathermie vanwege waterrijkheid én nabijheid van water bij de kernen. Kansen voor coöperatieve oplossingen in de energietransitie. Leer daarbij van de pilot Warm Heeg waarbij het doel is om een coöperatief warmtenet te ontwikkelen en te exploiteren.
- Werk aan bewustwording dat de warmteopgave een veel grotere opgave is dan de elektriciteitsopgave. De opgave concentreert zich vooral nog nabij de kernen omdat warmtenetten geen grote afstanden kunnen overbruggen. Het grote concessiegebied voor geothermie lijkt derhalve vooral nog minder wenselijk.
- Maak gebruik van meekoppelkansen, zoals het groener en gezonder inrichten van de openbare ruimte in combinatie met het treffen van maatregelen voor energie en klimaat.
- Zonnepanelen inzetten volgens de zonneladder (uitgangspunt is multifunctioneel ruimte gebruik). Zoveel mogelijk benutten van de maximale ruimte voor zon(nepanelen) op daken van boerderijen, woningen en bedrijfspanden.
- Werk aan bewustwording door maatregelen te treffen met handelingsperspectief. Hiermee zorgt de gemeente ervoor dat de energietransitie tastbaar wordt voor inwoners. Samen aan de slag!

Weerbaarheid

- Aandacht voor droogte en voldoende aanvoer van water.
- Aandacht voor een waterbuuste en klimaatadaptieve aanpak, met o.a. wisselende waterpeilniveau's, met inpassing van de invloed op het landschap/ grondgebruik/ kusterodie en versilting.

IDeekaart

Deelgebied Lege Geaën - Locatiespecifieke aandachtspunten

Gezonde veldbeelden in een gezonde en veilige omgeving

- Aandacht voor voldoende mogelijkheden voor ommetjes rondom en tussen de dorpen: stimuleren beweging en voorontspanning.
- Aandacht voor veilige fietsverbindingen i.v.m. combinatie zwaar agrarisch verkeer en schoolgaande jeugd, recreanten en ouderen op dezelfde routes.

Dierke herinnerden: cultureel erfgoed, wind- en waterlijk landschap

- Koester de kenwaarden van het gebied, zoals de afwisseling in landchapstypen met de overgangzone tussen veen en klei, de overgang naar het gebied rondom de Middelsee, de kleinschalige verkaveling en oude ontginningsstructuur, de openheid, de groene dijk, de groene paelst, oude waterstructuren, de terpen en het beschermde dorpsgezicht van Poppingewier.
- Beschermde stads- en dorpsgezichten koesteren.

Vitaal en aantrekkelijk landschap

- Behoud en bescherming van het Natura 2000 gebied.

IDeekaart

Deelgebied Lege Geaën - Gebiedsbrede aandachtspunten (1/2)

Anders dan voor de gebieden Sneek, Boerward en IJsselmeerkust is voor dit gebied geen integrale agenda ontwikkeld of in ontwikkeling. De omvang en de samenhang van de uitdagingen die in het gebied spelen en de opgaven die op het gebied afkomen, kunnen ook hier alleen in samenhang benaderd worden. Dit maakt dat er ook behoefte is aan een (Gebieds)Agenda (omgevingsprogramma) voor Lege Geaën, waaraan vanuit de verschillende beleidsvelden gewerkt wordt. Bij de uitwerking van de (Gebieds)Agenda wordt de menselijkheid betrokken. Het gesprek over de Omgevingsvisie met de Deekaarten vormt daarvoor de eerste opstap. De Deekaart is de gesprekstarter.

De kaart met legenda geeft de gebiedsspecifieke aandachtspunten. Hierna volgen de aandachtspunten die voor het gehele gebied gelden. Samen vormen ze de Deekaart voor het gebied Lege Geaën. Inwoners worden uitgenodigd met initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.

Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving

Inrichting leefomgeving

- Het gebied kenmerkt zich door een hoge mate van zelfredzaamheid, men helpt elkaar. Koester dit!
- Het is wenselijk om op gebiedsniveau woon/zorg opgaven in beeld te brengen en de opgave per kern te bepalen.
- Aandacht voor eenzaamheid. In de kleinere kernen is aandacht nodig voor het op een prettige manier in de eigen leefomgeving oud kunnen worden.
- Kijk naar en leer van de pilot Vitale regio omgeving Koudum en regio Stavoren over dementievriendelijk wonen.
- Kansen voor eigen initiatieven van het dorp voor herbestemming schoolgebouwen en kerken worden ondersteund. Deze zijn van groot belang voor de sociale cohesie. Er zijn bijvoorbeeld mogelijkheden voor wonen/zorg en functies met maatschappelijke waarde.
- Aandacht voor de door bewoners ervaren overlast van het recreatiegebied De Potten (hangjeugd). Dit wordt meegenomen in de in ontwikkeling zijnde visie voor het recreatiegebied. De ontsluiting maakt hier geen onderdeel van uit.

Goede milieukwaliteit

- Er is geen sprake van specifieke milieuproblematiek in dit gebied. Gebied wordt gekenmerkt door landbouw, het samengaan met andere functies als wonen leidt niet tot hinderklachten.

Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, werelds en waterrijk landschap

Waardevolle omgeving

- De landschappelijke ligging, de bodem, cultuurhistorische waarden en verkeersvormen de basis bij ontwikkelingen.
- Het veenweidegebied is kansrijk voor een ontwikkeling richting natuurinclusieve landbouw. Dit proces kan alleen in goede samenwerking met de sector, de agrarische ondernemers en in overleg met de inwoners op gang gebracht worden.
- Aandacht voor behoud en herbestemming van historische gebouwen, zoals kerken en ander maatschappelijk en industrieel erfgoed. Deze zijn bepalend voor de identiteit en van belang voor de sociale samenhang.

Gezonde ecosystemen en biodiversiteit

- Kijk naar mogelijkheden voor aanplant van bomen in het kader van de nieuwe bosstrategie voor Nederland. Voorbeelden zijn dorpsrandzones, langs linten, rondom erven, bij bestaande bosjes en het recreatiegebied. Maar koester hierbij het open landschap en de bestaande functies zoals de landbouw. Zoek koppelmogelijkheden met de klimaatagenda, natuurinclusieve landbouw en gezondheid in

(vervolg)

- afstemming met de menselijkheid.
- Mogelijkheden verkennen voor het verbeteren van de bodemkwaliteit.
- Aandacht voor mogelijkheden verdere vergroening van de openbare ruimte in de kernen. Maak gebruik van meekoppelkansen wanneer er bijvoorbeeld aan de riolering gewerkt wordt of bij herinrichting.

Schoon water

- Aandacht voor de kwaliteit van het water als gevolg van de waterrecreatie.
- Aandacht voor een goede ontluiting en verbinding van waterwegen om waterrecreatie meer mogelijk te maken.

Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden

Inclusieve en toegankelijke woonomgeving

- Súdwest-Fryslân nodigt bewoners uit om met initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.
- Er zijn mogelijkheden voor kleinschalige woningbouwprojecten aansluitend bij de kernwaarden van de dorpen en het landschap. Van belang is dat de juiste woning op de juiste plaats komt, ook gezien de voorraad en de veranderende bevolkingsamenstelling. Aandacht voor betaalbare (starters) woningen.
- Aandacht voor behoud van de leefbaarheid in de kernen en het behoud van gezinnen. De voorzieningen die er zijn worden waar mogelijk behouden. Scholen, dorpshuizen en kerken zijn belangrijke ontmoetingsplaatsen en van belang voor de leefbaarheid en onderlinge binding. Evenals het behoud van eigen plaatselijke evenementen en tradities.
- Aandacht voor het verduurzamen van verouderde woningen, met eigenaren en corporatie.
-
- Duurzame en veilige vervoerssystemen
- Aandacht voor bereikbaarheid en het openbaar vervoer. Súdwest-Fryslân staat open voor initiatieven/ mogelijkheden voor alternatieve vormen van (semi) openbaar vervoer.
- Door het afnemen van voorzieningen in de kleinste kernen is goede bereikbaarheid van de voorzieningen in de grotere kernen essentieel.
- Aandacht voor veilige fietsverbindingen.
- Aandacht voor de drukke fietsroute van het rondje Sneekmeer.
- Naast ommetjes rond de dorpen is ook aandacht nodig voor aantrekkelijke langzaam verkeerroutes tussen de kernen. Er liggen kansen voor het herstellen van oude routes, die zijn verbroken, bijvoorbeeld door de aanleg van weginfrastructuur en door ruitverkeersvormen. Kans voor herstel oude kerkpaden en meer verbindingen langs oeveren, kades, poelen en meren.

Ideekaart

Deelgebied Lege Geaën - Gebiedsbrede aandachtspunten (2/2)

(vervolg)

Duurzame werkgelegenheid

- Kanten benutten voor kleinschalige recreatie en toerisme (fietsroutes, wandelroutes, kanoroutes, recreatie bij de boer). Dit biedt ook weer een kans voor het behouden van de leefbaarheid in de kanten. De creativiteit in het gebied is groot. Initiatieven zijn welkom!
- Opgave is om de bedrijventerreinen in het gebied goed te onderhouden (openbare ruimte) zodat ze aantrekkelijk blijven voor de toekomst.
- Aanleg van glasvezel is essentieel voor de vitaliteit.
- De basis van dagrecreatieve netwerken is aardig compleet, maar aandacht voor de kwaliteit, benutting en samenhang is van belang. Denk hierbij aan de aansluiting tussen routenetwerken, cultuur- en historische erfgoed en toeristisch bedrijfsleven.
- Samen met de sector en de ondernemers en in overleg met de inwoners, werken aan een toekomstbestendige recreatieve sector en aan vitale logiesaccommodaties. Stimuleer de innovatiekracht van de sector. Opgave is met name kwalitatief (beter benutten van het bestaande), en niet per definitief kwantitatief (uitbreiden). Werken aan een simme groei!

Vitaal en aantrekkelijk landschap

Circulaire economie en duurzame infrastructuur

- De circulaire economie kan een grote bijdrage leveren aan de brede welvaart van Súdwest-Fryslân voor nu en in de toekomst. Het gaat om vermindering van grondstoffengebruik, hergebruik van grondstoffen op een zo hoog mogelijk niveau en het toevoegen van waarde.
- Sneek beschikt over een goede infrastructuur, kennisinstellingen en toonaangevende bedrijven. Samenwerking, een van de succesfactoren van circulaire economie, maakt onderdeel uit van onze identiteit. Súdwest-Fryslân kan deze sterke kanten benutten om de circulaire kansen te verzilveren.
- In het landelijk gebied kunnen bijvoorbeeld reststromen uit de landbouw en voedingsmiddelenindustrie ingezet worden voor het fabriceren van producten.

Duurzame landbouw en voedsel

- Ambitie: naar een internationaal onderscheidend duurzaam agrarisch productiecluster met een natuurinclusieve kringlooplandbouw. Súdwest-Fryslân ondersteunt landbouwers en faciliteert bij de overgang naar circulaire verdienmodellen die het oude evenwicht tussen landbouw en natuur herstellen.
- Landbouw is onlosmakelijk verweven in en met het gebied en is een drager van het landschap. Samen met de agrarische ondernemers en de inwoners werken aan het landbouwtransitieproces.
- Het is een belangrijk gebied voor de nationale weidevogelopgave. Aandacht voor het versterken van de verbinding van natuurgebieden met agrarisch natuurbeheer.
- Inpassing veemweideopgave.
- Aandacht voor voldoende mogelijkheden en actieve inzet op herinvulling van vrijkomende agrarische gebouwen.
- Samen met de partijen in het gebied en de sector afstemmen hoe te komen tot natuurinclusieve landbouw, waarbij vraagstukken rondom landbouw, natuur, klimaat, energie en leefbaarheid in samenhang worden benaderd. Dit vraagt om gebiedsgericht maatwerk. In sommige delen kan dit tot schaalvergroting leiden en in andere gebieden juist tot schaalverkleining. Van belang is dat aangesloten wordt bij de kernwaarden van het landschap en (nieuwe) omgevingskwaliteit ontstaat.

Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

Schone energie

- Benut de kernwaarden van het gebied voor de invulling van de warmtetransitie (of energietransitie). Bijvoorbeeld kansen voor aquathermie vanwege waterrijkheid én nabijheid van Sneekmeer bij de kanten. Kansen voor coöperatieve oplossingen in de energietransitie.
- Zonnepanelen inzetten volgens de zonneladder (uitgangspunt is multifunctioneel ruimte gebruik). Zoveel mogelijk benutten van de maximale ruimte voor zonnepanelen op daken van boerderijen, woningen en bedrijfspanden.
- Werken aan (bewustwording van) warmteopgave, dit is een veel grotere opgave dan de elektriciteitsopgave. Werk aan bewustwording dat de warmteopgave een veel grotere opgave is dan de elektriciteitsopgave.
- Maak gebruik van meekoppelkansen, zoals het groener en gezonder inrichten van de openbare ruimte in combinatie met het treffen van maatregelen voor energie en klimaat.
- Werk aan bewustwording door maatregelen te treffen met handelingsperspectief. Hiermee zorgt de gemeente ervoor dat de energietransitie tastbaar wordt voor inwoners. Samen aan de slag!

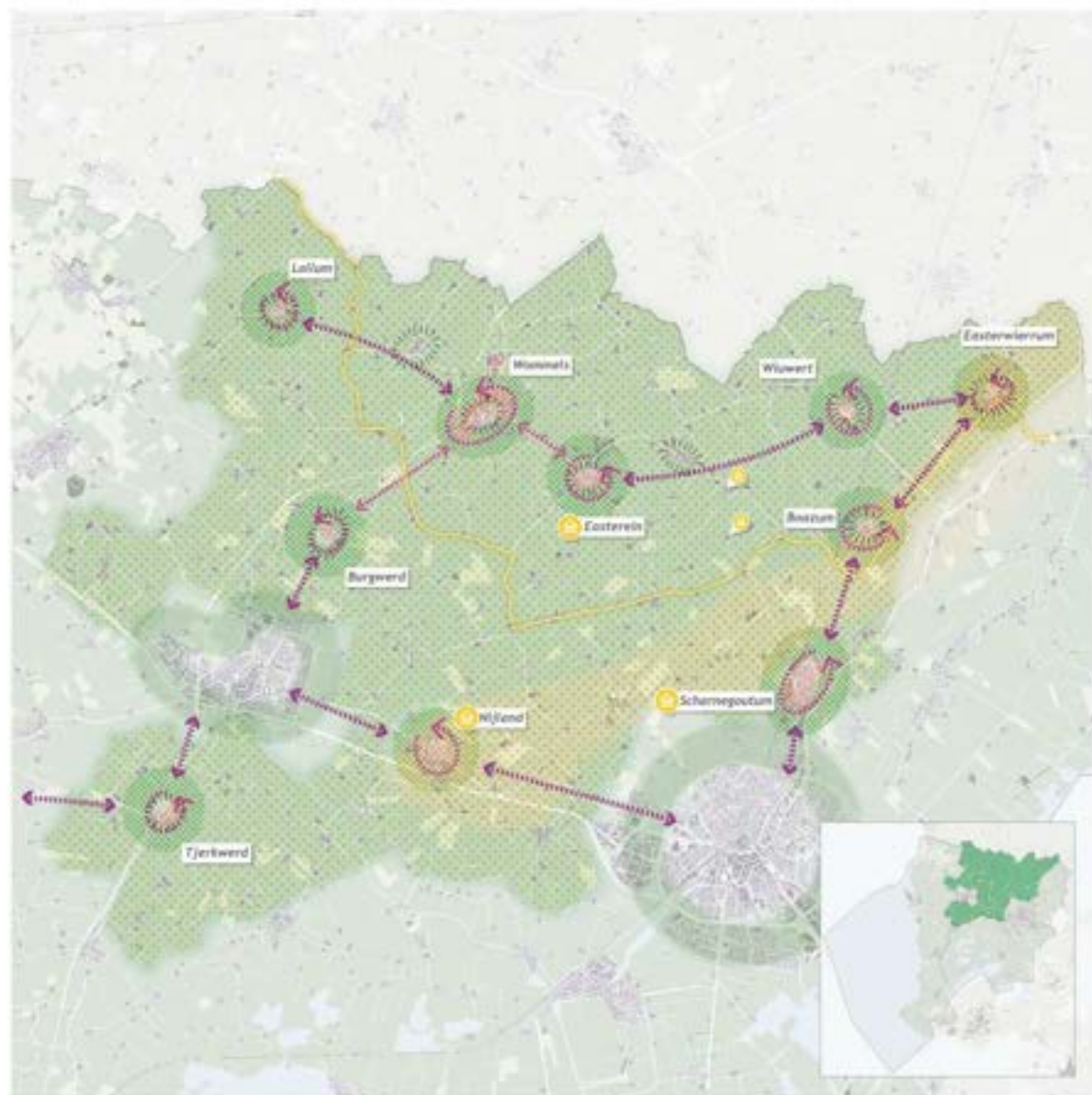
Weerbaarheid

- Aandacht voor droogte
- Aandacht voor effecten van inklinking van het veemweidegebied.
- Aandacht voor een waterrobuuste en klimaatadaptieve aanpak, met o.a. wisselende waterpeelniveaus, met inpassing van de Dit heeft invloed op landschap/ grondgebruik/ kusterosie en verzilting.

Ideekaart

Deelgebied Greidhoeke - Locatiespecifieke aandachtspunten

Gezonde valse heren is een gezonde en veilige omgeving

Aandacht voor mogelijkheden voor onnetjes rinden en tussen de dorpen op meerdere schaalniveaus, onder andere om beweging te stimuleren maar ook voor ontspanning. Hier ligt een kans voor het opnieuw in gebruik nemen (herstellen) van 'verborgen' paden, die soms nog informeel gebruikt worden.

Merke ketenwanden: zuidwest-rijpheid, weds en waterrijk landschap

Koester het open, groene uitgestrekte landschap, met de karakteristieke terpendorpen, opvaanten en grote weildevogelpopulaties en de beschermde dorpsgezichten van Easterein, Ijzterwierrum en Rian. De terpen zijn uniek erfgoed en de verhoging van de terp is hier nog waarbaar, elders niet in deze mate. Bij ontwikkelingen moet hier respect voor getoond worden en het gebieds- en dorps-DNA gebruikt worden.

Kansen om bomen te realiseren in de randen van kernen en bij boerderijen in het kader van het 'bomenbod' voor de nieuwe bostrategie voor Nederland. Koester hierbij het open landschap.

Ein bijzonder gebied binnen de Greidhoeke is de Middellzee: de overgangzone naar Lege Geaen.

De Slachoe (Slachtedijk) als landschapselement beschermen.

Beschermde stads- en dorpsgezichten koesteren.

Deekaart

Deelgebied Greidhoeke - Gebiedsbrede aandachtspunten (1/2)

Anders dan voor de gebieden Sneek, Soeward en IJsselmeerkust is voor dit gebied geen integrale agenda ontwikkeld of in ontwikkeling. De omvang en de samenhang van de uitdagingen die in het gebied spelen en de opgaven die op het gebied afkomen, kunnen ook hier alleen in samenhang benaderd worden. Dit maakt dat er ook behoefte is aan een (Gebieds)Agenda (omgevingsprogramma) voor Greidhoeke, waaraan vanuit de verschillende beleidsvelden gewerkt wordt. Bij de uitwerking van de (Gebieds)Agenda wordt de mienskip betrokken. Het gesprek over de Omgevingsvisie met de Deekaarten vormt daarvoor de eerste opstap. De Deekaart is de gespreksstarter.

De kaart met legenda geeft de gebiedsspecifieke aandachtspunten. Hierna volgen de aandachtspunten die voor het gehele gebied gelden. Samen vormen ze de Deekaart voor het gebied Greidhoeke. Inwoners worden uitgenodigd met initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en meerwaarde hebben voor een gebied.

Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving

Inrichting leefomgeving

- In dit gebied is sprake van een hoge mate van sociale cohesie en een positieve instelling van de bewoners. Koester dit!
- Het is wenselijk om op gebiedsniveau woon/zorg opgaven in beeld te brengen en de opgave per kern te bepalen.
- Aandacht voor eenzaamheid. In de kleinere kernen is aandacht nodig voor het op een prettige manier in de eigen leefomgeving oud kunnen worden.
- Kijk naar en leer van de pilot Vitale regio omgeving Koudum en regio Stavoren over dementievriendelijk wonen.

Goede milieu kwaliteit

- Een gebied met veel landbouw, maar ook veel begrip vanuit de samenleving voor de eventuele hinder (bijv. geur) die daaromheen hangt.

Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, weids en waterrijk landschap

Waardevolle omgeving

- De landschappelijke ligging, de bodem, cultuurhistorische waarden en verkaveling vormen de basis bij ontwikkelingen.
- De verborgen kracht van het gebied ligt in de kleinschaligheid en "kneuterigheid". De kunst is om hier met nieuwe ontwikkelingen (wonen, recreatie) op aan te hakken.
- Aandacht voor behoud en herbesteding van historische gebouwen, zoals kerken en ander maatschappelijk en industrieel erfgoed. Deze zijn bepalend voor de identiteit en van belang voor de sociale samenhang.

Gezonde ecosystemen en biodiversiteit

- Aandacht voor de wilde vogelpopulatie.
- Opgave om CO2 vast te houden. Dit kan ook door bossaanplant. Kijk naar mogelijkheden voor aanplant van bomen in het kader van de nieuwe bosstrategie voor Nederland. Voorbeelden zijn dorpsrandbomen, langs lanen, rond boerderij erven en recreatiegebieden en bij bestaande bosjes. Maar koester hierbij het open landschap en de bestaande functies zoals de landbouw. Zoek koppelingen met de klimaatagenda, natuurinclusieve landbouw en gezondheid in afstemming met de mienskip.
- Mogelijkheden verkennen voor het verbeteren van de bodemkwaliteit.
- Aandacht voor mogelijkheden vergroten vergroening van de openbare ruimte in de kernen. Maak gebruik van meekoppelingen wanneer er bijvoorbeeld aan de riolering gewerkt wordt of bij herinrichting.

(vervolg)

Schoon water

- Waterproblematiek (inlinking, verzilting) speelt in dit gebied veel minder dan in het veenweidegebied.
- Er zijn kansen om meer ruimte te creëren voor water in het kader van de te ontwikkelen strategie voor de klimaatadaptatie. Dit is ook interessant vanuit recreatief perspectief. Via het uitbaggen van de vaarten ontstaat ruimte voor water en mogelijkheid voor kleine sloepen op de vaarten.

Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden

Inclusieve en toegankelijke woonomgeving

- De grootste vrucht voor het aantrekkelijk wonen in dit gebied is rust, ruimte en groen: koester dit!
- Er zijn in principe mogelijkheden voor (beperkte) woningbouw bij alle kernen. Voor eigen behoefte en op een zeer zorgvuldige wijze ingepast, passend bij de maat en schaal. In de grotere kernen zijn meer mogelijkheden. In eerste instantie geldt inbreiding voor uitbreiding en een voorkeur voor het gebruik van herontwikkelingslocaties, maar dit moet wel leiden tot een gezond, aantrekkelijk woon- en leefklimaat passend bij de identiteit. Multifunctioneel ruimtegebruik is van belang, waarbij naast wonen ook de opgaven rondom klimaat, energie en gezondheid meegenomen worden.
- Nadenken over de juiste woningen op de juiste plek samen met verschillende partijen (gemeente, investeerders, woningcorporaties, bewoners). Aandacht voor betaalbare (starters)woningen.
- Aandacht voor het verduurzamen van verouderde woningen, met eigenaren en corporatie.
- Bewoners worden uitgenodigd met eigen initiatieven te komen. Súdwest-Fryslân denkt mee wanneer initiatieven van onderop komen, gedragen worden en een meerwaarde hebben voor een gebied.
- Sportvoorzieningen, kerken en dorpshuizen zijn van belang voor de leefbaarheid en onderlinge binding. gestreefd wordt naar behoud hiervan. Evenals behoud van eigen plaatselijke evenementen en tradities.

Duurzame en veilige vervoerssystemen

- Het gebied wordt goed ontsloten, aangezien een belangrijke provinciale weg het gebied deels doorkruist (N357) en deels begrenst (N885).
- Door het afnemen van voorzieningen in de kleinste kernen is goede bereikbaarheid van de voorzieningen in de grotere kernen essentieel.
- Aandacht voor bereikbaarheid en openbaar vervoer. Súdwest-Fryslân staat open voor initiatieven/ mogelijkheden voor alternatieve vormen van (semi) openbaar vervoer.
- Aandacht voor veilige fietsverbindingen.
- Naast ommetjes rond de dorpen is ook aandacht nodig voor aantrekkelijke langzaam verkeerroutes tussen de kernen. Er liggen kansen voor het herstellen van oude routes, die zijn verbroken bijvoorbeeld door de aanleg van weginfrastructuur en door ruilverkaveling. Kans voor herstel oude kerkpaden en meer verbindingen langs oevers, kades, poelen en meren.

(vervolg)

Duurzame werkgelegenheid

- Vanwege de goede bereikbaarheid en de ligging tussen vier grotere steden, werken veel bewoners van de Greidhoeke in andere gebieden.
- Opgave is om de bedrijventerreinen in het gebied goed te onderhouden (openbare ruimte) zodat ze aantrekkelijk blijven voor de toekomst.
- Aanleg van glasvezel is essentieel voor de vitaliteit.
- De basis van de recreatieve netwerken is aardig compleet, maar aandacht voor de kwaliteit, benutting en samenhang is van belang. Denk hierbij aan de aansluiting tussen routenetwerken, cultuur- en historische erfgoed en toeristisch bedrijfsleven.
- Samen met de sector en de ondernemers en in overleg met de inwoners, werken aan een toekomstbestendige recreatieve sector en aan vitale logiesaccommodaties. Stimuleer de innovatiekracht van de sector. Opgave is met name kwalitatief (beter benutten van het bestaande), en niet per definitie kwantitatief (uitbreiden). Werken aan een slimme groei!
- Kansen voor meer watergerelateerde recreatie, zoals op de vaarten.

Vitaal en aantrekkelijk landschap

Circulaire economie en duurzame infrastructuur

- De circulaire economie kan een grote bijdrage leveren aan de brede welvaart van Súdwest-Fryslân voor nu en in de toekomst. Het gaat om vermindering van grondstoffengebruik, hergebruik van grondstoffen op een zo hoog mogelijk niveau en het toevoegen van waarde.
- Sneek beschikt over een goede infrastructuur, kennisinstellingen en toonaangevende bedrijven. Samenwerking, een van de succesfactoren van circulaire economie, maakt onderdeel uit van onze identiteit. Súdwest-Fryslân kan deze sterke kanten benutten om de circulaire kansen te verzilveren.
- In het landelijk gebied kunnen bijvoorbeeld reststromen uit de landbouw en voedingsmiddelenindustrie ingezet worden voor het fabriceren van producten.

Duurzame landbouw en voedsel

- Op gebiedsniveau samen nadenken met dorpen en boeren over de toekomst van het gebied en de transitie naar natuurinclusieve landbouw. Hierbij o.a. ook thema mestvergistings meenemen.
- Deze transitie moet in samenhang benaderd worden met opgaven rondom de energietransitie, klimaatadaptatie, leefbaarheid en gezondheid. Er kan bijvoorbeeld ook gedacht worden aan voedselbossen. De ontwikkeling naar een toekomstbestendig gebied moet goed aansluiten bij de kernwaarden van het gebied. Dit vraagt om gebiedsgericht maatwerk. In sommige delen kan dit tot schaalvergroting leiden en in andere gebieden juist tot schaalverkleining. Van belang is dat (nieuwe) omgevingskwaliteit ontstaat.

Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief

Schone energie

- Verkennen of het mogelijk is de bestaande windmolens in het gebied op te schalen. Belangrijk is het principe 'schaal bij schaal' waarbij het draait om kleinschalige oplossingen bij de kleinere kernen. Van groot belang is dat initiatieven door de maatschappij gedragen te worden.
- Werken aan (bewustwording van) warmteopgave, dit is een veel grotere opgave dan de elektriciteitsopgave. Benut de kernwaarden van het gebied voor de invulling van de warmtetransitie (of energietransitie). Kansen voor coöperatieve oplossingen in de energietransitie.
- Maak gebruik van meekoppelingen, zoals het groener en gezonder inrichten van de openbare ruimte in combinatie met het treffen van maatregelen voor energie en klimaat.
- Zonnepanelen inzetten volgens de zonneladder (uitgangspunt is multifunctioneel ruimte gebruik). Zoveel mogelijk benutten van de maximale ruimte voor zon(nepanelen) op daken van boerderijen, woningen en bedrijfspanden.
- Werk aan bewustwording door maatregelen te treffen met handelingsperspectief. Hiermee zorgt de gemeente ervoor dat de energietransitie tastbaar wordt voor inwoners. Samen aan de slag!

Weerbaarheid

- Aandacht voor droogte en voldoende aanvoer van water.
- Minder inklinking dan in het veenweidegebied, maar ook hier is aandacht voor nodig. In het noordwesten is sprake van toenemende verzilting.

8. VERVOLG & VERANTWOORDING

8.1 Gesprek Mienskip en formele inspraak

Met het 'Rondje Súdwest' legden de inwoners van Súdwest-Fryslân in het voorjaar van 2019 de basis voor de Omgevingsvisie 1.0. Deze gemeentelijke visie schetst de ontwikkelingsrichting voor de woon-, werk- en leefomgeving voor een lange periode. [Klik hier voor het filmpje](#). De resultaten zijn verwerkt in de vijf thema's (klik hier voor de thema's).

In oktober 2020 is Súdwest-Fryslân met het concept van de Omgevingsvisie 1.0 teruggegaan naar de mienskip. Door de beperkingen als gevolg van de Corona-pandemie zijn de gesprekken per gebied digitaal gevoerd. In dat gesprek stond de vraag centraal of de wensen zoals die benoemd zijn tijdens het 'Rondje Súdwest' goed verwerkt zijn. Via [deze link is het verslag van de gesprekken](#) in te zien. De gesprekken hebben geleid tot een aantal wijzigingen van de Omgevingsvisie. Vervolgens heeft vanaf 30 oktober 2020 tot en met 11 december de formele inspraakperiode plaatsgevonden. Iedereen is uitgenodigd om de Omgevingsvisie te bekijken en eventueel een inspraakreactie in te dienen. In deze periode hebben we 13 inspraakreacties ontvangen. Via [deze link is het inspraakverslag](#) in te zien. Hierin zijn de ontvangen reacties samengevat en van een antwoord voorzien. Ook is aangegeven welke aanpassingen voorgesteld worden naar aanleiding van de reacties. In de vastgestelde Omgevingsvisie zijn deze wijzigingen verwerkt.

Súdwest-Fryslân nodigt de mensen uit om met ideeën en initiatieven te komen. Zo wordt samen gewerkt aan een Súdwest-Fryslân waar het goed wonen, werken, recreëren en genieten is! Daarna vindt de formele inspraak plaats.

8.2 Vervolg Omgevingsvisie 1.0 en relatie B&W en Raad

Raad stelt de Omgevingsvisie 1.0 vast, het college de omgevingsprogramma's

De Raad stelt de Omgevingsvisie 1.0 vast. Hiermee geeft de Raad de kaders op hoofdlijnen voor toekomstige ontwikkelingen. Súdwest-Fryslân (met ketenpartners) beschrijft maatregelen in omgevingsprogramma's. Dit om de ambities uit de Omgevingsvisie 1.0 dichterbij te brengen. Het College van B&W stelt de omgevingsprogramma's vast. Dit heeft de wetgever expliciet zo benoemd. Reden is het ontlasten van de gemeenteraden. En daarnaast om ze te helpen om op hoofdlijnen te sturen.

Zoals in de thema-onderdelen van deze Omgevingsvisie benoemd, worden de volgende omgevingsprogramma's opgesteld:

- Gezond Wonen
- Omgevingskwaliteit
- Vitaal landschap
- Klimaatmitigatie
- Klimaatadaptatie

De juridische vertaling van de Omgevingsvisie (en de omgevingsprogramma's) vindt plaats in het Omgevingsplan. Het Omgevingsplan vervangt de bestemmingsplannen en veel verordeningen zoals de kap- en reclameverordening. De Raad stelt het Omgevingsplan vast. Het College van B&W gaat over de afweging en besluitvorming rondom de aanvraag van omgevingsvergunningen. De wetgever ziet dit als de 'dagelijkse uitvoering' van het beleid. Dat heeft de Raad zo vastgelegd in de Omgevingsvisie en in het Omgevingsplan.

Wat als een initiatief niet past in het Omgevingsplan? Dan vindt afweging plaats met behulp van de Omgevingsvisie 1.0 en de omgevingsprogramma's. Het voor Súdwest-Fryslân op maat gemaakte SDG-Kompas voor de Omgeving speelt hierbij een belangrijke rol. Daarnaast vormt het SDG-Kompas de basis voor gesprekken om samen te zorgen voor een zo duurzaam mogelijke ontwikkeling.

College B&W - gemeenteraad

De nieuwe Omgevingswet kan aanleiding zijn om de relatie tussen de gemeenteraad en het College van B&W op een andere manier in te vullen. Het is niet noodzakelijk dat die relatie verandert. Wel kan het helpen om tot een goede taakverdeling te komen. De Omgevingswet vormt de aanleiding om hierover met elkaar het gesprek aan te gaan.

Alleen het College stelt beleidsuitwerkingen voor thema's en gebieden (omgevingsprogramma's) formeel vast. Niet de Raad. Het College betreft de Raad en de samenleving wel bij het opstellingsproces. Het College laat de Raad vooraf weten dat het met nieuwe beleidsopgave aan de slag gaat. De Raad geeft in een reactie aan hoe die de betrokkenheid bij het vraagstuk/de beleidsopgave wil. De raadsleden krijgen in elk geval altijd het concept-omgevingsprogramma opgestuurd.

Hoe ziet de Raad zijn betrokkenheid bij de afweging rondom een Omgevingsvergunning die niet past in het Omgevingsplan? Daar denkt de Raad nog over na. Volgens de Omgevingswet ligt dit bij het College. Zonder raadsbetrokkenheid. Want de Raad heeft de inhoudelijke kaders voor de afweging al vastgelegd in de Omgevingsvisie 1.0. Het is echt denkbaar dat er bij een project een onderscheid komt naar:

- omvang (aantal woningen/vierkante meter bedrijvigheid);
- type (ontwikkeling in buitengebied);
- en/of ingrijpendheid (effect op de omgeving, sloop/nieuwbouw).

De afweging over de aanvraag moet er binnen 8 weken zijn.

8.3 Kostenverhaal

Súdwest-Fryslân schetst met deze Omgevingsvisie 1.0 de hoofdlijnen van de toekomstige ontwikkeling van de gemeente. Het is het kader waarbinnen ontwikkelingen kunnen gebeuren. De gemeente is wettelijk verplicht om bij bepaalde ontwikkelingen (bouwplannen) kosten in rekening te brengen. Dat geldt in elk geval voor de kosten die de gemeente voor die bouwontwikkeling maakt. Daarnaast kan de gemeente ook nog andere bijdragen vragen. Dit staat vastgelegd in de Wet ruimtelijke ordening (Wro).

Dat blijft zo onder de Omgevingswet. Het leek er op dat dit 'kostenverhaal' in de Omgevingswet sterk zou veranderen in vergelijking met de Wro. Maar de Aanvullingswet Grondeigendom 2019 maakt duidelijk dat de huidige werkwijze voor een belangrijk deel blijft zoals die was.

Wat betekent dat als Súdwest-Fryslân hiervan gebruik wil maken? Dan moet de gemeente dit aangeven in de Omgevingsvisie en/of in een omgevingsprogramma. Het Rijk werkt de regels onder de Omgevingswet over kostenverhaal verder uit in een Algemene Maatregel van Bestuur. Zo lang die nog niet klaar is, blijft de werkwijze uit de huidige Wro gelden.

De Raad stelt de Omgevingsvisie 1.0 Súdwest-Fryslân vast voordat de Omgevingswet ingaat. De Wro is de geldende wet op het gebied van ruimtelijke ordening. In de Wro heet een strategische langetermijnvisie als de Omgevingsvisie een Structuurvisie. Daarom stelt Súdwest-Fryslân deze Omgevingsvisie 1.0 ook formeel vast als een Structuurvisie. De Omgevingswet zou ingaan op 1 april 2020. Dat is uitgesteld tot een nader te bepalen datum. Tot dat moment geldt de Wet ruimtelijke ordening (Wro). Dat geldt dus ook voor de mogelijkheden op het gebied van het kostenverhaal.

Vormen van het kostenverhaal op basis van de Wro-Grexwetgeving

Gemeenten zijn verplicht om alle te maken kosten en investeringen om planontwikkeling mogelijk te maken te verhalen. Dat doen ze bij de partijen die door de planontwikkeling nieuwe bouwrechten krijgen. Dat stellen de regels over grondexploitatie en het kostenverhaal.

De gemeente moet een exploitatieplan vaststellen als het gaat om een bepaald bouwplan. Namelijk de bouwplannen in de zin van 6.12 lid 1 Wro in samenhang met artikel 6.17 Wro. En waarbij een bouwplan moet vallen onder de definitie van artikel 6.2.1 Bro. (Of het moet zo zijn dat het kostenverhaal op een andere manier is verzekerd. Bijvoorbeeld in een grondexploitatieovereenkomst). De gemeente is dan verplicht om de kosten te verhalen op de eigenaar van gronden waarvoor dat bouwplan geldt. De gemeente maakt daarbij onderscheid in:

1. Gebiedseigen kosten. Dat zijn de kosten die nodig zijn om het gebied bouwrijp te maken. Dat is inclusief de inrichting en de plan- en procedurekosten. De gemeente is verplicht om deze kosten te verhalen. En om ze bindend op te leggen in een exploitatieplan en exploitatieovereenkomst.
2. Bovenwijkse voorzieningen. Dat zijn ook de kosten die nodig zijn om het gebied bouwrijp te maken. En ook inclusief de inrichting-, plan- en procedurekosten. Maar hier gaat het om kosten die de gemeente over meerdere plannen kan verdelen. De gemeente is verplicht om deze kosten te verhalen. En om ze bindend op te leggen in een exploitatieovereenkomst.
3. Bovenplanse kosten/bovenplanse verevening. Bovenplanse kosten moeten samenhangende ontwikkelingen op verschillende locaties mogelijk maken zonder dat die in één grondexploitatie staan opgenomen. Dit is een vorm van verevening. Je verevent een plan met een negatief planexploitatieresultaat met een bijdrage uit een plan dat een positief planexploitatieresultaat heeft. Voorbeelden van samenhangende ontwikkeling:
  - de ontwikkeling van een nieuw bedrijventerrein;
  - de herstructurering van bestaande bedrijventerreinen.

Het staat de gemeente hierbij vrij om voor dit te kiezen. Zo ja, dan kan zij hiervoor de fondsbijdrage bindend opleggen. Dat kan in een exploitatieplan én in een exploitatieovereenkomst.

4. Daarnaast kan de gemeente bij anterieure overeenkomsten 'bijdragen ruimtelijke ontwikkelingen' vragen. Dat is geld voor ruimtelijke ontwikkelingen ergens anders in de gemeente. Die ontwikkelingen hebben een kwalitatieve meerwaarde voor het plan. Het gaat vaak om 'extra' projecten buiten de investeringen die normaal nodig zijn. Zoals projecten die de kwaliteit versterken. Of leuke extra's zoals de aankleding van de openbare ruimte. Ook voor deze kosten geldt dat de gemeente vrij is om te kiezen voor dit instrument.

De Wro en het Bro* bepalen welke typen kosten de gemeente moet maken als gebiedseigen kosten of als bovenwijkse verhalen.

*Wet ruimtelijke ordening en Besluit ruimtelijke ordening.

Keuze gemeente Súdwest-Fryslân over de in te zetten kostenverhaalinstrumenten

Natuurlijk past de gemeente vorm 1 toe: zij verhaalt de gebiedseigen kosten. Dat is verplicht. Súdwest-Fryslân is een ontwikkelgemeente. Het aantal woningen, bedrijfsgebouwen en andere gebouwen neemt de komende jaren toe. Er zijn soms nieuwe 'bovenwijkse voorzieningen' nodig of aanpassingen in bestaande voorzieningen. Dit om de gemeente leefbaar te houden. Denk daarbij aan:

- wegen;
- voorzieningen voor duurzaamheid en energie;
- groen;
- waterberging;
- en andere openbare voorzieningen waarvan meerdere woon-, werk of recreatielocaties profiteren.

Op dit moment betaalt de gemeente deze openbare voorzieningen. Daarmee komen deze kosten voor rekening van de belastingbetaler. Grondexploitanten (marktpartijen die bouwlocaties ontwikkelen) betalen niet mee. Het is wenselijk dat marktpartijen ook hun verantwoordelijkheid nemen. De Raad kan marktpartijen naar rato mee laten betalen aan bovenwijkse voorzieningen. Dit kan door het koppelen van bovenwijkse investeringen aan nieuwe bouwlocaties. Feitelijk is dit ook een richtlijn vanuit de Wet ruimtelijke ordening (Wro): kostenverhaal vorm 2.

[Klik hier voor de factsheet voor meer uitleg over het bovenwijkse kostenverhaal >](#)

Voor de analoge versie: zie de bijlage voor meer uitleg over het bovenwijkse kostenverhaal.

Het voornemen om de kosten van bovenwijkse voorzieningen te verhalen, komt nu in beeld. Want de gemeente heeft het programma voor woningbouw voor de komende jaren scherper gedefinieerd. Súdwest-Fryslân besloot tot uitwerking en vaststelling van de benodigde documenten voor het toepassen van het bovenwijkse kostenverhaal. Dat gebeurde op 22 oktober 2019.

Het College overweegt aanvullend om aan derden een 'bijdrage ruimtelijke ontwikkeling' te vragen. Dat is kostenverhaal vorm 4. Hiervoor moet er een fonds komen, bijvoorbeeld een Fonds Omgevingskwaliteit. Daarin komen de te vragen bijdragen ruimtelijke ontwikkeling aan bouwprojecten. De gemeente kan en mag die alleen vragen als dat project daardoor geen verlies gaat lijden. Ze komen in op te stellen anterieure overeenkomsten, niet in een exploitatieplan.

De gemeente kan zo'n fonds gebruiken voor investeringen in projecten die goed zijn voor:

- de groen- en waterstructuur in de kernen en het buitengebied;
- recreatieve routes in de kernen en het buitengebied;
- het verhogen van de leefbaarheid in de kernen, dorpen en wijken*.

Deze investeringen doen heel Súdwest-Fryslân en de bewoners goed.

*Denk aan voorzieningen voor ontmoeting en inrichting van de openbare ruimte.

8.4 Afweging milieueffectrapportage en toepassen milieubeginselen

De gemeente kan besluiten om al vóór de Omgevingsvisie een milieueffectrapportage (m.e.r.) op te stellen. Bijvoorbeeld als:

- een plan (Omgevingsvisie) de concrete kaders geeft voor een activiteit;
- een project ingrijpende effecten heeft voor het milieu;
- op projectniveau als de planuitwerking voor een project gaat gebeuren.

Wanneer moet de gemeente al voor de Omgevingsvisie een plan-m.e.r.-procedure doorlopen?

Als:

- die kaderstellend is voor m.e.r.-(beoordelings)-plichtige besluiten;
- of als er een passende beoordeling moet komen op grond van de Wet natuurbescherming.

Dat geldt nu én straks onder de Omgevingswet.

[Klik hier voor een lijst met de activiteiten die m.e.r.-plichtig zijn >](#)

Voor de analoge versie: zie bijlage D van het Besluit m.e.r voor een lijst met de activiteiten die m.e.r.-plichtig zijn.

Súdwest-Fryslân koos ervoor om geen plan-m.e.r.-procedure te doorlopen. Dit omdat bestaand beleid de basis is van de Omgevingsvisie 1.0 Súdwest-Fryslân. Er zijn bijna geen nieuwe ontwikkelingen die niet eerst ook al als onderdeel bij ander beleid speelden. Wanneer koppelt de gemeente de plan-m.e.r.-procedure aan de planvorming voor een concreet project of ontwikkeling? Dat gebeurt als de inhoud daarvan erom vraagt. Dat ligt ook in het verlengde van het gedachtegoed van de Omgevingswet: zoveel mogelijk onnodige onderzoekslasten voorkomen.

Bij het uitwerken van deze Omgevingsvisie 1.0 heeft Súdwest-Fryslân meteen al veel oog voor het milieu. Dat blijkt onder meer uit het toepassen van de milieubeginselen uit Omgevingswet (art. 3.3.). Dat zijn:

- het voorzorgsbeginsel;
- preventief handelen;
- bestrijding aan de bron;
- de vervuiler betaalt.

Natuurlijk maakt de gemeente hierbij telkens keuzes in relatie tot andere factoren. Zoals de maatschappelijke urgentie van sommige ontwikkelingen.

BIJLAGE 1: HOOFDLIJNEN OPBRENGST RONDJE SÚDWEST

3.1 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving’

Wens: behoud van een gezonde en veilige leefomgeving

Aandachtspunten:

- rol overheid bij aanpak van veiligheidsproblematiek, zoals hangjongeren en drugsoverlast;
- behoud sociale controle in dorpen, wat de veiligheid positief beïnvloedt;
- iedereen doet mee: voorzieningen, werk, zingeving en toegankelijkheid;
- bescherming en bevordering van de gezondheid
- de gemeente heeft de ambitie om de gezondste gemeente van Nederland te worden;
- veiligheid op het gebied van verkeer, sociaal, criminaliteit en water.

3.2 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap’

Wens: beter gebruik maken van de krachten, parels op de kaart!

Aandachtspunten:

- meer bekendheid geven aan het erfgoed richting inwoners en toeristen;
- breed toeristisch aanbod bieden, meer dan alleen in relatie tot water;
- aandacht hebben voor de culturele, fietsende/wandelende en rustzoekende toerist;
- compleet en aantrekkelijk wandel- en fietspadennetwerk bieden met goede informatie.

Wens: één gemeente, waarin elke dorp/kern een eigen ‘identiteit’ heeft

Aandachtspunten:

- energie steken in dorpen en kleine kernen, niet alleen in steden;
- onderzoeken wat belangrijk is voor het behoud van de identiteit en pak dat samen op;
- de toeristische sector sterker maken (vitaliteit) -> voorkomen aantasten leefbaarheid door overmaat;
- werken aan de balans tussen cultuurhistorie en leefbaarheid van de dorpen, zoals bij:
  - behoud versus herbestemmen monumentale panden met nieuwe functies;
  - geld voor monumentale panden versus geld voor vitale wijken.

Wens: behoud en versterken van het landschap (groen, blauw en cultuurhistorie)

Aandachtspunten:

- koesteren van het unieke karakter, niet ten koste van alles, en van het open landschap;
- voorkomen van de aantasting van het landschap met maatregelen voor duurzaamheid;
- milieuaspecten.

3.3 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden’

Wens: behoud van evenwichtigere bevolkingssamenstelling en van jeugd en gezinnen

Aandachtspunten:

- voldoende betaalbare (sociale huur)woningen (starterswoningen en tiny houses);
- scholen, dorpshuizen en andere voorzieningen blijven;
- er is voldoende te doen voor ouderen en voor de jeugd in de regio en dorpen;
- speciale aandacht voor voorzieningen voor kinderen boven tien jaar, zoals een hal om te skaten, klimmen en gamen;
- ‘nieuwe aanwas’ vrijwilligers door de vergrijzing voor de leefbaarheid;
- gemengde samenleving stimuleren: jong en oud wonen door elkaar.

Wens: zo lang mogelijk thuis wonen in de eigen, vertrouwde omgeving

Aandachtspunten:

- toegesneden voorzieningen, mantelzorg/vrijwilligers, openbare ruimte die makkelijk bereikbaar is;
- in kleine kernen voldoende voorzieningen, zoals een plek om elkaar te ontmoeten;
- woonvormen die passen en hulp om in de eigen omgeving te kunnen wonen;
- kansen voor kangoeroewoningen en hofjes met eventueel gezamenlijke voorzieningen;
- soepelere regels rondom het aanpassen van woningen (levensloopbestendig);
- werk aan menselijke netwerken om eenzaamheid tegen te gaan, organiseer ‘mienskip’;
- voorkom splitsing van partners door verschillende zorgbehoeften.

Wens: behoud en versterken van de kwaliteit van de woon- en leefomgeving

Aandachtspunten:

- het wonen in Súdwest-Fryslân onderscheidt zich met groen en betaalbaar en rust;
- versterk het groene karakter: natuurlijke tuinen, groen op daken en voldoende parkjes;
- meer groen is nodig voor de gezondheid, klimaatadaptatie, CO2-reductie en identiteit.

Wens: goede fysieke én digitale verbindingen tussen dorpen en daarbuiten

Aandachtspunten:

- verbeteren van de verkeersveiligheid;
- goede bereikbaarheid van voorzieningen en werk elders met de auto, fiets en het openbaar vervoer;
- goede internetverbinding is een voorwaarde voor een vitale kern;
- aantrekkelijke en toereikende fietsverbindingen;
- zorg dat bij digitalisering (en individualisering) de sociale verbindingen blijven.

Wens: economisch vitale kernen

Aandachtspunten:

- voldoende gebieden om te werken en mogelijkheden om thuis te werken;
- voldoende gelegenheid voor bedrijven;

- ontspanning en vermaak in de dorpen is mogelijk, maar wel in balans met de leefbaarheid.

3.4 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘Vitaal en aantrekkelijk landschap’

Wens: landbouw in balans met het landschap

Aandachtspunten:

- ontwikkelingen in balans met draagkracht en behoud kwaliteiten van het landschap;
- tijdig met de landbouwsector inspelen op kansen door stoppende agrarische bedrijven;
- goede samenwerking tussen boer als ondernemer, gemeente en samenleving;
- bevorderen toekomstbestendige landbouw;
- de boer is essentieel voor het behoud van het landschap;
- meer zorg vanuit de landbouw voor natuurbehoud en biodiversiteit;
- mogelijkheden stadslandbouw, volkstuinen, verticale landbouw en voedseltuinen;
- balans vinden tussen actief sturen op behoud landschap en ‘loslaten & vrij ondernemen’.

Wens: omslag duurzame landbouw: duurzame en biologische boeren, teelt dichtbij

Aandachtspunten:

- omslag in de landbouw is noodzakelijk, maar zorg hierbij goed voor de boer;
- kringloop en biologische landbouw aanmoedigen (overheid maakt onderwijs mogelijk);
- duurzame energievoorziening: zonnepanelen op daken van boerderijen en agrarische bijgebouwen;
- werken aan gezonde, kwalitatieve voeding, gedragsverandering consument aanmoedigen.

3.5 Opbrengst Rondje Súdwest thema ‘Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief’

Wens: aanpakken opgave duurzaamheid en een duurzame leefomgeving

Aandachtspunten:

- energie besparen én zorgen dat wat we opwekken, duurzaam is;
- bewustzijn groter maken over onder meer klimaatverandering, duurzaamheid en energietransitie;
- bij duurzaamheidsmaatregelen gebiedsgericht maatwerk én inwoners laten meedoen;
- zorgen voor betaalbaarheid van de duurzaamheidsmaatregelen, dorpen kunnen elkaar helpen;
- voldoen aan de wens voor een afwegingskader voor duurzaamheidsinitiatieven.

Wens: bij alle handelingen geen onevenredig beslag leggen op toekomst

Aandachtspunten:

- aansluiten bij Sustainable Development Goals (SDG-doelen);
- bewoners en ondernemers hebben veel innovatieve ideeën, betrek ze erbij;
- tegengaan van (zwerf)afval: stimuleren recycling en minder gebruik plastic;
- consuminderen.

Wens: erfgoed en duurzaamheid verbinden

Aandachtspunten:

- verduurzamen van monumentale en historische panden zonder aantasting van het karakter;
- andere duurzaamheidsmaatregelen ontwikkelen die het landschap niet aantasten.

Wens: gemeente moet regierol pakken voor stimuleren van duurzame ontwikkeling

Aandachtspunten:

- ervoor zorgen dat inwoners leren wat klimaatadaptatie en duurzaamheidsopgaven zijn
- de urgentie duidelijk maken met kaders vanuit de overheid
- aandacht voor verdroging, hittestress en wateroverlast;
- voldoen aan de wens naar goede voorbeelden;
- verschillende aanpakken tegelijk laten gelden: handhaven 'vervuiler betaalt' en zelf klein beginnen;
- jongeren in actie laten komen, onder meer via het Jongerenpanel Duurzaam Fryslân.

BIJLAGE 2: KOSTENVERHAAL

Bovenwijkse kosten verhalen

Principe en een voorbeeld

1. Doel

Een bovenwijkse voorziening is bijvoorbeeld infrastructuur zoals een weg, of groen zoals een park. Bovenwijken betekent dat de voorziening bruikbaar is voor meerdere woningen of bedrijven.

De kosten voor bovenwijkse voorzieningen zijn vaak hoog. Bovenwijkse voorzieningen zijn er voor iedereen en zijn belangrijk.

Ook nieuwe woningen en bedrijven maken gebruik van deze voorzieningen. Daarmee is het ook logisch dat ze daarvan mee betalen. Dit gebeurt nu niet.

Met 'bovenwijkse kosten verhalen' kunnen we dit wel doen.

2. Hoe werkt het

Een voorbeeld:

Een nieuwe woonwijk geeft meer verkeer. Daardoor moet er bijvoorbeeld een weg buiten de woonwijk aangepast worden. Dit kost geld.

Nu betaalt de gemeente dit volledig, de kosten komen voor rekening van de bestuursorgaan. Maar de gemeente kan de ontvaker van de woonwijk ook mee laten betalen. Want zijn plan zorgt voor meer verkeer en drukte op bestaande wegen, waardoor aanpassing van de weg nodig is.

Het is niet altijd mogelijk om de aanpassing van de weg volledig bij de ontvaker te leggen. Soms zijn het ook andere oorzaken zoals toegenomen auto's, die een aanpassing van de bestaande weg noodzakelijk maken.

In dat geval kunnen niet alle kosten, maar wel een gedeelte van de kosten voor de aanpassing van de weg bij de ontvaker van de woonwijk worden teruggeleid.

3. Voorbeeld

Ringweg aanpassing is gemiddeld op 6 miljoen
Bestaande kern heeft 20.000 woningen
Nieuw plan heeft 150 woningen

Het nieuwe plan betaalt dan mee:
150 / 20.000 maal 6 miljoen is 45.000 euro
is 300 euro per woning

BIJLAGE 3: BRONNENOVERZICHT & DEFINITIES

Definities van enkele vaak voorkomende begrippen

Omgevingskwaliteit:

Omgevingskwaliteit omvat volgens de Memorie van Toelichting van de Omgevingswet 'aspecten als cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit van bouwwerken, stedenbouwkundige kwaliteit en kwaliteit van natuur en landschap. Het gaat daarbij zowel om de menselijke beleving van de fysieke leefomgeving als om de intrinsieke waarden die de maatschappij toekent aan de identiteit van gebieden en aan dier- en plantensoorten'

Kernwaarden:

Kernwaarden (of kernkwaliteiten) zijn de herkenbare en afleesbare fysieke kwaliteiten van een gebied, plus de immateriële waarden zoals stilte, duisternis, dynamiek, sociale kwaliteit (andere benamingen komen ook voor, zoals, identiteitsdragers of DNA).

Bronnen (op alfabetische volgorde)

De *cursieve* bronnen zijn gelinkt in de Omgevingsvisie 1.0 website www.omgevingsvisiesudwestfryslan.nl

- *Achtergronddocument bouwsteen Veiligheid in Omgevingsvisies, provincie Friesland, december 2019*
- Afwegingskader Woningbouw, gemeente Súdwest-Fryslân, 26 maart 2019
- *Agenda Duurzame Ontwikkeling 2018-2022, gemeente Súdwest-Fryslân*
- *Agenda Global Goals in het gemeentelijk beleid, VNG, 2018*
- *Agenda IJsselmeergebied 2050, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat*
- Ambitiedocument wonen SWF 219, gemeente Súdwest-Fryslân, 2019
- Bedrijventerreinenplan regio Zuidwest Fryslân, Regionale opgave en afspraken, Provincie Fryslân, 19 januari 2011
- Beleidsnota speelvoorzieningen 2013-2018, gemeente Súdwest-Fryslân
- Beleidsnotitie intensieve veehouderij, Provinciale Staten van Fryslân, 25 juni 2014
- *Beleidsplan Openbaar groen Fase 4 Beleid Kapitaalgoederen, gemeente Súdwest-Fryslân, 27 augustus 2013*
- *Beleidsplan Veerkracht in het Sociaal Domein, Veranderingen in werk, zorg, jeugd, en passend onderwijs, oktober 2014*
- Bomenbeleidsplan gemeente Súdwest-Fryslân
- *Bouwsteen Fries Platteland, Omgevingslab Fryslân*
- Bouwsteen Friese Energiestrategie, Omgevingslab Fryslân, oktober 2017
- Bouwsteen Gezondheid in Omgevingsvisie, werkgroep Gezondheid van de Friese Aanpak, april 2019
- Bouwsteen Omgevingsveiligheid in de Omgevingsvisie, gemeente Súdwest-Fryslân, 29 mei 2018
- *Dashboard monitor arbeidsmarkt Súdwest-Fryslân 2019 Q1*
- *Detailhandelsstructuurvisie Súdwest-Fryslân, herijking 2019*
- *Economische analyse en advies gemeente Súdwest-Fryslân, E&E Advies, juli 2018*
- Erfgoednota Súdwest-Fryslân 2013-2016, De basis op orde, oktober 2012
- Erfgoedverordening gemeente Súdwest-Fryslân, februari 2013
- Erfgoedvisie Súdwest-Fryslân, Silhouet, april 2012

- *Factsheet Bovenwijkse kosten verhalen, Principe en een voorbeeld, gemeente Súdwest-Fryslân*
- Gemeentelijk Verkeer- en Vervoerplan, gemeente Súdwest-Fryslân, afdeling Ruimtelijke Ontwikkeling en Economische Zaken, maart 2013
- *Horecabeleid Súdwest-Fryslân, 1 november 2014*
- *Integraal Veiligheidsplan 2019-2022, 'de kreft fan de Mienskip', gemeente Súdwest-Fryslân, december 2018*
- *Jaaruitvoeringsplan Integrale Veiligheid 2019, Team Juridische Veiligheidszaken, cluster Openbare Orde en Veiligheid*
- *Kadernota 2020, gemeente Súdwest Fryslân*
- *Karakterisering en positionering gemeente Súdwest-Fryslân aan de hand van regionale en gemeentelijke buurtkenmerken, Invisor, 8 april 2019*
- *Kenniscentrum sport, De waarde van sport en bewegen in Súdwest-Fryslân, maart 2019*
- *Klimaatstresstest gemeente Súdwest-Fryslân, 3 oktober 2018*
- *Koersdocument Omgevingsvisie Provincie Fryslân, juni 2018*
- *Landbouwagenda Zuidwest Fryslân 2012-2022, september 2012*
- *Mei soarch foar ús lânskip, Visie Ruimtelijke Kwaliteit Gemeente Súdwest-Fryslân, april 2013*
- *Nota Grondbeleid 2015-2019, gemeente Súdwest-Fryslân, d.d. 26 augustus 2015*
- *Notitie Clusteragenda 2015-2016, Proces, uitkomsten en vervolg*
- *Omgevingsvisie 'De romte diele', provincie Fryslân, mei 2020.*
- *Ontwerp-Agenda voor het Waddengebied 2050, Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, 2020*
- *Ontwikkelagenda 2019-2023, gemeente Súdwest-Fryslân, oktober 2019*
- *Ontwikkelvisie Gemeente Súdwest-Fryslân 2011-2021, gemeente Súdwest-Fryslân, maart 2012*
- *Op-stap nei duorsumens, Duurzaamheidsvisie van de gemeente Súdwest-Fryslân, augustus 2012*
- *Parkeervisie, gemeente Súdwest-Fryslân, afdeling Ruimtelijke ordening, april 2013*
- *Praktijkproef Afwegingskader Omgevingsvisie, VNG, 11 februari 2019*
- *Regioprojecten Bodem en Ondergrond in de Omgevingsvisie Friese Gemeenten, 2018*
- *Ruimte voor de Zon, gemeente Súdwest-Fryslân, 2016*
- *Samen doen, samen gezond Súdwest-Fryslân. Preventie akkoord. Gemeente Súdwest-Fryslân.*
- *Samen werken aan cultuur, Cultuurbeleid Súdwest-Fryslân 2017-2021*
- *Sport in beweging, Sport- en Beweegbeleid 2017-2020*
- *Startnotitie Agenda Klimaatadaptatie Súdwest-Fryslân, gemeente Súdwest-Fryslân*
- *SWF ontwikkelt en verduurzaamt, Hoofdlijnenakkoord Bestuursperiode 2018-2022, 29 december 2017*
- *Steenbreek: Tegel eruit, plant erin, gemeente Súdwest-Fryslân, 2019*
- *Transitie-agenda Biomassa & voedsel 2018*
- *Uitgangspuntennotitie Buitengebied Súdwest-Fryslân, gemeente Súdwest-Fryslân, vastgesteld 21 juni 2012*
- *Van leegstand naar herbestemmen, Evaluatie en beleid herbestemmen, gemeente Súdwest-Fryslân, 2019*
- *Verordening Wet Geurhinder en Veehouderij gemeente Súdwest-Fryslân, november 2015*
- *Verslag Rondje Súdwest: Samen verbindend werken aan een gezonde leefomgeving in 2040*

- *Visie Toerisme & Recreatie, gemeente Súdwest-Fryslân (2012-2022), mei 2013*
- *Welstandsnota gemeente Súdwest-Fryslân, november 2018*
- *Werk en ondernemen 2018-2021, gemeente Súdwest-Fryslân*
- *Woononderzoek 2018 Gemeente Súdwest-Fryslân, Companen, januari 2019*
- *Woonvisie Súdwest-Fryslân 2017-2022, gemeenteraad d.d. 20 juli 2017*

Aanvullend gebruikt voor de IDEekaarten

Ambitiedocument Het Friese IJsselmeerkustgebied, Rust, Ruimte & Reuring in een veranderende wereld, 2019

Structuurvisies voormalige gemeenten

- Structuurvisie Sneek + Wymbrits
- Structuurvisie Wunseradiel
- Structuurvisie Boarnsterhim
- Structuurvisie Littenseradiel
- Structuurvisie Nijefurd

Visie Het Waddenschap Afsluitdijk, gemeente Súdwest-Fryslân, december 2013.

